

KULTURNI CENTAR NOVOG SADA

edicija

džepni

am
na
gr
e

SLOBODAN TIŠMA

bernardijeva
soba

SLOBODAN TIŠMA

BERNARDIJEVA SOBA

U LJUSCI

"Pozdravljam te, stari Okeane"

Telo. Oklop. Oklop čega? Praznina, jeka? Automobil ostavljen na parkingu, zaboravljen. Možda je vlasnik umro, ili samo ne može da se seti gde je parkirao svoj auto. Prvo su se spuvale gume. Zatim je neko skinuo točkove. Čini mi se da je to bio model luksuznog sportskog mercedesa. U pitanju je bio ozbiljan udes. Teško da se tu moglo nešto uraditi. Možda uz iznimne troškove. Pokrenuti to mišićavo, još uvek divno telo *coupea*, metalikteget boje. Bilo mi je zaista žao kada sam video da je neko skinuo točkove. Ili su otišli sami, otkotrljali se. Lešinar - za neku siću koju je mogao dobiti na otpadu ili buvljaku. Ali nije se na tome svršilo. Redom, sitniji, lakši delovi, retrovizori, farovi, rucica menjača, šoferšajbna, zatim sedišta presvučena kožom i na kraju je izvađen sam motor, zapravo, prvo karburator, pa onda motor. Srce. Brzo je to išlo. U džungli telo se brzo pokvari, počne da se raspada, da zaudara. Zato su tu lešinari, to je ta drevna higijena. Sada se na parkingu sjaji samo tamnoljubičasta školjka kao ljuska uskršnjeg jajeta. Ljubičastoplava boja otvara kutijicu sa mirisima koji bude nemoguća sećanja. Ipak zadnja klupa je ostala, nisu mogli da je iščupaju. Udobna fotelja ili čak mali otoman, presvučen telećim boksom u drap boji. Jedne večeri, kasno se vraćajući kući,

kojoj mi se zapravo i nije išlo, uvukao sam se u olupinu. Legao sam na sedište koje je još uvek mirisalo na kožu i čarobni holandski lulaš. Nedostajala mi je samo muzika, pa da tu i prespavam. Skupio sam se na sedištu i razmišljao o vlasniku. Ko bi to mogao biti? Možda je on ipak živ? Preko novinskog oglasa prodaje auto u delovima. „Trgovac organima!” Šta vam treba, izvolite, uzmite i sami, košta toliko i toliko. Možda će nakupiti novca još za novi trabant. Daj šta daš. I nije baš neka filozofija. Produžiti, nastaviti život na drugom nivou. Čovek je skromno biće, sklono preživljavanju. Znam to iz ličnog iskustva. Divim se mercedesu ali i trabant je dobar makar da opasno smrdi. Jednog trenutka otvorio sam kasetu koja je zjapila prazna. Nešto je prijatno zamirisalo. Vanila i sandalovina, miris okeana? Na samom dnu video sam neki predmet, neku knjižicu. Možda je to bila saobraćajna dozvola ili vozačka dozvola vlasnika? Nisam smeo da je uzmem, da je otvorim. Imao sam neko osećanje da je vlasnik ipak mrtav, da je nastradao, da je njegova smrt dovela do svega ovog, iako nisam primetio nigde tragove krvi. Na više mesta svetlucala su samo bela zrnca, nekakav beli prah. Liznuo sam volan: bio je slan. Ako je zaista u kaseti bila vozačka dozvola, čiju sliku bih ugledao? Iako, to je bilo malo verovatno. Uostalom, kakvog je to imalo značaja u ovoj situaciji? Olupina više nije pripadala nikome, ili je pripadala svakom. Trenutno sam ja bio njen vlasnik. No, da li je baš bilo tako? Osećao sam kako me čarobni miris lulaša uspavljuje, tonuo sam u san. Počeo sam sve češće da navraćam u olupinu. Čim bih imao neki problem sa gostima, stan mi je inače uvek bio otvoren i pun gostiju koji su s vremenom imali običaj da se osile, uzimao bih vreću za spavanje i pravac, parking.

Naravno, poneo bih i vokmen sa kasetama. Uvukao bih se u olupinu, skupio se u vreći kao fetus, na zadnjem sedištu, stavio slušalice iz kojih je u moje uši direktno uvirao *adagio espressivo*, *veliki talas* iz Desete, nikad završene simfonije jednog austrijskog kompozitora, i ugođaj je bio kompletan. Inače, muzika mi je uvek bila najistrajniji pratilac. Bio sam veliki zaljubljenik tzv. klasične muzike, moram to priznati, ma šta neko mislio o tome. Olupina je postala veoma značajna činjenica u mom ionako dosadnom skromnom životarenju. Živeo sam u strahu da bi neko mogao da mi uzme ovo skrovište, gradska služba za uklanjanje otpada ili neki lopov ili trgovac metalom. Ali tu sam bio nemoćan, morao sam verovati da do toga ipak neće doći. Sa lopovom sam možda i mogao da izađem na kraj, ali kako sa službom? No, možda se pojavi i sam vlasnik, što bi bilo čak interesantno. Bio bi to zgodan momenat da se upoznam sa nekim ko je vozio tako divan automobil. Lepo sam uredio unutrašnjost olupine. Zalepio sam najlone na mesto šoferšajbne i prozora koji su svi bili poskidani. Imao sam i malu gasnu lampu koja je prijatno osvetljavala unutrašnjost. Slušao sam tako dobovanje kiše po metalnom krovu ali sam bio i skriveni svedok raznih događanja na ulici. Najčešće sam čuo neki razgovor prolaznika, ponekad i neku svađu, pa i tuču. Bezobrazna limanska mladež pobrinula se da mi naročito noću ne bude dosadno. Ali posle mesec dana već nisam više uživao, osećao sam skućenost prostora a često mi je bilo i hladno. Međutim, nazad u stan nisam mogao, sa gostima sam sve teže izlazio na kraj. Poslednji put sam im rekao da mogu svi da se čiste, na šta je krenuo opšti smeh, neki su se čak valjali po podu. Posebno me je nervirao jedan debeli glavonja koji je frfljao i pljuvao na sve strane.

Uvek je vodio glavnu reč. Nisam mu čak čestito ni ime znao, neko ga je doveo. Reкао mi je: Jefste, to je tfoj stan, prijaftelju, ali šta sa tim, pa nismo dotle došli, valja smo prefazišli tu ideju o prifatnoj sfojini. Uostalom, ti sediš dole u onom auftu iako nije tfoj, da li si nekog piftao za dozfolu? Ostao sam bez teksta. Ipak, pokušao sam nešto da mu objasnim, ali u trenutku sam osetio veliki zamor i odustao sam. Ostali su samo ćutali, znali su dobro da nisam spreman da zovem policiju u pomoć. Iako mi je bilo muka od svega, morao sam da dolazim u stan makar da obavim veliku nuždu ili da se ponekad istuširam. Uvek sam imao nešto novca iako zaista ne znam odakle mi, od koga sam taj novac dobijao, ili to nisam želeo da znam, ali to je bilo tek toliko da preživim, sa tom svotom nisam mogao nikud da mrdnem, nije mi padalo na pamet da nekud otputujem, što je možda bilo neko rešenje. Kada bih se probudio ujutru, prilično ukočenih udova, prvo bih otišao u obližnju poslastičamicu da kupim šnit švarcvald torte, zatim bih se vratio u olupinu i sedeći na zadnjem sedištu sa slašću jeo. Školjka je, dakle, bila moja sudbina, lepo ali nekomfomo rešenje. Postavljalo se pitanje kolika je bila moć moje mašte, snaga moje uobrazilje. Posmatrajući noću poklopac motora, video sam ponekad tamnoplavu površinu Okeana iznad koje je nisko svetlucala večernja zvezda. Nekada je taj divni auto sigumo klizio autostradom koju su zapljuskivali talasi okeana. Ali često mi je bilo hladno, veoma hladno. Možda mi je bio potreban neko da me zagreje. Jednog trena imao sam snažan osećaj da je vlasnik auta sigumo bila žena, svi znaci su govorili u prilog te vizije, žena ili devojkа koja je pušila lulu. Lulu? Bio sam ubeđen da nije bio u pitanju muškarac. *Ein Madchen zerbrochenes Herzes*. Kako je

ona izgledala? Pokušavao sam da je zamislim, ali nisam nikako mogao da stvorim neki konkretniji lik. Plavuša ili cmka? Možda cmkinja, neka mulatkinja, *mala cma devojka*? Verovatno sam mogao da rešim tu nedoumicu, samo da otvorim vozačku dozvolu koja je, izgleda, ležala na dnu kasete, ali se nisam usuđivao. Nisam želeo da razbijem iluziju, da se razočaram. Jedne večeri, dok sam prilazio olupini, učinilo mi se kao da unutra ima nekoga. Kada sam uskočio u moje skrovište, već spreman na rat do istrebljenja, na svoje veliko iznenađenje, tamo sam, na zadnjem sedištu, zatekao jedno crno mače koje me je začuđeno gledalo svojim krupnim tirkiznim očima. Hteo sam odmah da ga izbacim napolje, ali sam se predomislio. Pouzdano sam znao da su mačke povezane sa virusima, pogotovo cme. Pojava cme mačke značila je sigumu influencu, visoku temperaturu, povraćanje i glavobolju. Cmo mače je pak značilo samo malo povišenu temperaturu, lakšu virozu, što mi je i odgovaralo s obzirom da mi je stalno bilo hladno. Dakle, ostavio sam ga. Inače, vreme sam uglavnom provodio u uspomenama, u sećanjima na neka bolja vremena. Na primer: vozim se mojom, tj. očevom, fenikscrvenom „bubom”, Jadranskom magistralom. Dole, u ponorima je nemirno tamno-ljubičasto more. Na nizbrdici se stuštim i prestignem jedan mercedes koji vozi neka devojka čija se narandžasta kosa vijori na vetru. Na prvoj uzbrdici ona me pak kao od šale stiže i prestiže, merdžan je to, u prolazu mi još mahne. Ali na sledećoj nizbrdici je opet prestižem, sada ja njoj mahnem. I tako, nizbrdica-uzbrdica, dok ne izađosmo na čistinu, na pravac, kada ona dodaje gas i nestaje začas u daljini. Nisam više mogao da je pratim. Ali ipak još uvek vidim na nekih dvestotinak metara tamnu konturu

mercedesa kako udara u zaštitnu ogradu, a zatim se survava u more. Počinjem da vrištim, uskoro prolazim pored mesta nesreće ne zaustavljajući se, znam da ne mogu ništa da pomognem. Provodim užasnu noć u jednom kampu, mučen grižom savesti. Da li sam ja prouzrokovao udes? U svakom slučaju, da se nismo „flekali”, sigurno ne bi došlo do nesreće. Ali sutradan vidim u novinama naslov: „Dve devojke u dva mercedesa u moru u razmaku od deset minuta”. Izvesna Gerda Anderson (27) iz Danske se spasla pošto je sa magistrata sa svojim mercedesom sletela u more. Na sreću, nije bila vezana pojasom, tako da je ispala iz auta u vodu, a zatim isplivala na obalu. Laknulo mi je, sreća me je pogledala, tj. tu devojku. Doživeo sam neopisivu radost. Ali dalje čitam: druga ženska osoba, po tvrdnji svedoka, koja je posle samo desetak minuta sletela, takođe mercedesom, u more, na istom mestu, nestala je, nije pronađena i pretpostavlja se da se utopila. I dan-danas mi se lice ozari, a zatim smrkne kada se setim toga. Zaista, posle nedelju dana dobio sam groznicu, temperatura nije bila visoka, prolazila me je samo prijatna jeza, bez glavobolje i mučnine. Uglavnom sam leškario u vreći, dok mi je mačka sedela na nogama, nije se odmicala od mene, kao neki pas. Potrajalo je to tričetir’ dana. Kada sam se probudio jedno jutro, od mačke nije bilo ni traga, otišla je. Odmah sam znao da sam ozdravio i bilo mi je skoro žao zbog toga.

Dok posmatram dole zasušnjeno more kako pljuska, pomislim: Šta je ta devojka očekivala od mene? Iako, među nogama imam samo upražnjeno mesto, prazninu, što ona nije mogla ni naslutiti. Ili možda da se zaustavimo na prvom parkingu i padnemo jedno drugom u

zagrljaj? Vrlo banalna priča. I učinilo mi se jednog trenutka, kao da vidim malu sirenu kako se diže iznad talasa koji su u večitoj svađi, njen piskavi glasić jedva da je dopirao do moga smaragdnog uha. Beše to poziv u pomoć koji nisam razumeo. Ali čiji poziv u pomoć? Moj? More je sve nadjačavalo svojim šumom, svojom večitom bukom koja je dopirala sa svih strana. I sa severa i juga i sa zapada i istoka. Uvek je bilo tako. Zanesenost. Veliko plavo O u koje padam beskonačno. Prenuo sam se i to prividenje je nestalo. Zapravo, nestajalo je i to na rate, u obliku sve manjih ultramarinskih paketića. Sećanje se delilo, smanjivalo, ali nikako nije moglo da postane zaborav.

STAN

*„Ako neko stupi u pesnika nekog stan
Neka zna da nameštaj ima nadmoć...”*

Kada bih se razboleo, obično nisam ništa jeo, nisam mogao da vidim hranu. To bi potrajalo nekoliko dana. Stomak bi mi jednostavno stao. Iako bi me prekorevali i stalno govorili da moram jesti, da nije dobro da gladujem, da je čak opasno, nisam prihvatao savete. Doduše već dugo nisam imao nikoga ni čašu vode da mi pruži, a kamoli da me tera da nešto ili nekog pojedem. Kada bih ozdravio, apetit bi mi se sam vratio. Ti prvi zalogaji uvek behu tako utešni. Ali u olupini, gde sam ležao bolestan, nisam imao hrane, samo flašu sa vodom. Morao sam u kupovinu, a onda i gore, u stan, da obavim veliku nuždu. Dakle, prvo pravac u poslastičamicu, po švarcvald-šnit. Međutim, osetio sam neko gađenje prema slatkom, verovatno zbog viroze, radije mi se jelo nešto slano, neki burek ili slično. Odmah do poslastičarnice je bila pekara sa bašticom u kojoj su bila i dva stočića sa stolicama. Tu sam sedeo i prilično izmožden jeo burek sa sirom, koji se još pušio. Beše lepo jesenje jutro. Odjednom creva su mi proradila, morao sam da požurim u stan. Kada sam se popeo gore, ve-ce je bio zauzet, onaj debeli je bio unutra. Bio sam strahovito ljut. Rekao sam mu da požuri,

da ne mogu da izdržim, na šta mi je on odvratio da se strpim. Počeo sam da lupam po vratima, ali on nije mario. Setio sam se kupatila, tamo je bila još jedna klozetska šolja, ali i kupatilo je bilo zauzeto. Trčao sam od ve-cea do kupatila, nekoliko puta, ali ništa nije vredelo, Ukenjao sam se, ne sasvim, ali pustio sam malo u gaće, tako mi je bilo lakše. Zbilja žalosno, u rođenom stanu ja nisam bio gazda, nisam nikome ulivao respekt, niko me nije uzimao ozbiljno. Vlasnik tog stana je zapravo bio moj otac, vojni lekar, koji je stalno menjao mesto boravka. Trenutno on nije imao pojma šta se događa. Kada sam bio mali, selio sam se sa njim, ali čim sam postao punoletan, odlučio sam da više ne napuštam Đurvidek. Gde je otac sada bio, sam bog zna, valjda u nekom gradu na moru. Poslednji put smo se čuli telefonom, pre dve godine. Nešto me je molio da uradim u gradskoj administraciji za njega, što me je užasno mrzelo. Kada sam bio dete, bili smo veoma prisni. Otac je bio brižan, voleo me je. Međutim-u pubertetu sam počeo da se osamljujem, potpuno sam se zatvorio prema njemu, sadistički sam naslućivao da ga je to i te kako bolelo. Jednom sam ga video u predsoblju kako briše suze. Bio sam nemilosrdan, jedino prema ocu sam mogao da budem tako grub. On se, jednostavno, povukao, poštovao je moju želju. Zauvek su prošli ti divni trenuci kada me je vozio na biciklu u neko avgustovsko veče, dok sam ja klateći se na prednjem sedištu iskušavao ravnotežu koju je otac sigurno održavao. Za njega, život je bio disciplina, skup pravila kojih se trebalo pridržavati. On je tako i živeo. Ipak, prema meni je bio nemoćan. Odrastao sam bez ikakvih stega, prepušten svom instinktu, kao neka životinjica. Otac je pokušao da me disciplinuje, ali je brzo odustao, pošto je moj otpor bio neprimereno jak i

eruptivan. Bio sam zaista divlje stvorenje, koje je bilo teško pripitomiti. Tukao sam se po ulicama i najčešće dobijao žestoke batine. Jednom sam u školi udario druga iz razreda dok smo stajali u redu za užinu. Bio je to neki siromašan dečak, koji je verovatno bio strašno gladan, nije mogao da dočeka to parče hleba sa marmeladom i šolju kakaoa. Iznerviralo me je njegovo guranje, pokušavao je da dode do užine preko reda, pa sam mu zviznuo malo jači šamar, tako da mu je potekla krv iz nosa. Naš razredni starešina koji je bio veoma socijalno osetljiv, obavestio je oca o čitavom događaju. Posle dva dana, kada sam se vratio kuci uveče iz škole, video sam da je otac jako ljut. Rekao mi je da sednem za kuhinjski sto, a onda je iznenada iza leđa izvukao svoju oficirsku sablju i urliknuvši: „Dosta!”, zviznuo posred stola, tako da ga je u trenu prepolovio. Prestravio sam se. Otac vise nije rekao ni reč, samo se okrenuo i izašao iz kuhinje. Iznenadio me je, nisam mogao da pretpostavim da je u stanju tako nešto da uradi i izgleda da me je to osvestilo, promenio sam se. Otac je bio mali rastom ali nabijen, bez vrata, bio je neverovatno jak. Mama nas je napustila kada sam imao samo deset godina, preudala se za nekog hipika koji je bio dosta mlađi od nje. Otac joj je oprostio, ali sam posle čuo od jednog komšije da je tog njenog frajera, kada ga je sreo na ulici, samo jednom udario, ali tako da je ovaj popio asfalt. Srećom, na tome se završilo. Ponekada sam razmišljao o mami, bio sam u iskušenju da je potražim, saznao sam da živi na nekoj farmi na jugoistoku Srbije, ali nikada se nisam usudio da odem tamo, izgleda da sam se plašio susreta sa njom ili susreta sa tim njenim čovekom, ko će ga znati. Inače, ona je bila poreklom iz Srbije, sa Homolja, tako da bi se moglo reći da se vratila u zavičaj.

Siroti sto je ostao prepolovljen u kuhinji godinama, niko ga nije dirao, istrajno me je opominjao na ono nevaljalstvo. Stan nam je bio lepo namešten. Kada smo se doselili iz Rotkvarije (centralni deo grada Đurvideka) na Liman (južni deo grada, na obali Dunava), kupili smo kompletno nov nameštaj. Otac je imao novca, plate u vojsci su bile ogromne. Kupili smo nameštaj za jednu sobu za koji su nam prodavci rekli da je to najnoviji švedski dizajn. Na poleđini svakog komada nalazila se markica na kojoj je pisalo „Ber”. Bili smo ponosni vlasnici, ja sam se hvalio u školi kako imamo nov švedski nameštaj. Posle sam u jednoj umetničkoj enciklopediji slučajno video sliku upravo te naše sobe. Ispod je lepo pisalo da je to rad čuvenog dizajnera Bernarda Bernardija, otud valjda to „Ber”. Dakle, posedovali smo nešto izuzetno vredno, originalno etničko delo, nastalo u eri tehničke reprodukcije umetnosti, što je bio paradoks zlata vredan. Pouzdano sam znao je taj nameštaj poslednja stvar iz kuće, koju ću prodati ako baš budem morao, ne dao bog. Nameštaj je bio u formi stroge geometrijske apstrakcije sa dominirajućom figurom kocke, realizovan u kombinaciji svetlosmeđe hrastovine i cmog telećeg boksa. Iskren da budem, bio je prilično neudoban, ali zato beše užitak za oko. Milina je bila gledati divne komade. Čista umetnost! Kada je mama otišla, nas dvojica nastavili smo da živimo kao muškarci. Da, ostao sam sa ocem. Njemu je to bilo normalno s obzirom da je vojnik i da je vreme uglavnom provodio u svetu muškaraca. Imao sam dosta prijatelja koje sam dovodio kući i otac je voleo sa njima da diskutuje, s obzirom da ja nisam bio nešto naročito pričljiv. Ali posle, kada je otac prekomandovan u drugi grad, a ja odlučio da ostanem u Đurvideku, čitava stvar je postala akutna, s

obzirom, kao što sam već rekao, da ja nisam bio gazda, nisam bio autoritet kao otac. Ljudi su to počeli da zloupotrebljavaju. Malo-pomalo, stan je postao svratište. Ako neko nije imao gde da prenoći, znao je gde će. Nisu ništa razmišljali, dolazili su s koca i konopca, pod parolom: skupite se, dobri ljudi, biće mesta za sve. Debatovalo se najviše na političke teme, ali i fudbal je bio u centru pažnje, tako je bilo nekada, dok je otac još bio tu, a tako je i danas. Komentarisali su se TV prenosi fudbalskih utakmica, pošto je retko ko išao na fudbalske utakmice. Iako me je fudbal interesovao, ja se nisam mnogo upuštao u diskusije, uglavnom sam ćutao i slušao koliko sam imao strpljenja, dok najzad nije sve to počelo da me nervira. O politici da ne govorim. Nisam mogao da shvatim da nešto može toliko da okupira ljudsku pažnju, da bude toliko važno u nečijem životu. Ipak, s vremenom, nešto treće je sve više postajalo predmet razgovora, bio je to asteroid, zapravo teorija katastrofe, pretnja od udara asteroida u Zemlju. Eto, na našu sreću ili nesreću, postojao je taj svemir koji je bio surova uteha za sve ljudske gluposti. Pretnju od atomske bombe, zapravo, strepnju od atomske bombe, te tehnološke starudije, koja je presudno obeležila moje detinjstvo, zamenila je pretnja, tj. strepnja od asteroida. Možda je to bila najava kraja rata na Zemlji i početak ujedinjenja zemaljskih neprijatelja protiv zajedničkog neprijatelja iz svemira. Uostalom, taj asteroid je mogao biti i neka stravična bomba, poslata sa neke nama nepoznate planete, bomba koja bi definitivno uništila ljudsku rasu i ovaj rajski vrt u kome smo živeli. Možda nam je tako sam Bog pretio zbog svih opačina koje su činjene i koje se i dalje čine u stalnom ratu između ljudi. Inače, imao sam nekoliko prijatelja još iz

gimnazijskih dana, koji su posle dovodili svoje prijatelje. I tako, važno je pravilo: prijatelj moga prijatelja je i moj prijatelj. Zbilja, glupo. Kada je otac otišao, i pošto se situacija u stanu bitno promenila, iz čiste predostrožnosti zaključao sam sobu u kojoj je bio Bernardijev nameštaj, želeo sam da ga po svaku cenu sačuvam. Iako, taj gest sam povremeno osećao kao neku vrstu pokvarenosti, crvaneo sam od stida pred samim sobom. U samo središte sobe, poslagao sam sve komade i prekrrio ih belim plahnama, da ne pada prašina po njima. Ta panonska prašina je zbilja nesnosna, ako ne brišete predmete dva-tri dana, posle možete da je skidate lopatama. Takođe, čitavu gomilu sam uvezao tankim konopcem, upakovao sam sve to lepo u jednu celinu, tako da je ličilo na neko modernističko umetničko delo. Ali niko to nije gledao pošto sobu sam zamandalio. Genijalna umetnost je čamila u polumraku sobe. No, da to nisam uradio, ko zna šta bi bilo sa “bernardijem”. Rekao sam već da su gosti bili prilično komotni, da ne kažem, bahati. Posle pola sata, opasan zelenim frotirom, debeli je pevušeći išetao iz kupatila. Pomislio sam: Kako sad to, pa zar on nije bio u malom veceu, kada sam lupao u vrata i preklinjao da me pusti unutra? Berlinič, moj prijatelj iz gimnazije, koji ga je i doveo u stan, izležavao se još uvek u krevetu. Odjednom, iz malog ve-cea iskočio je neki meni potpuno nepoznat tip, samo se okrenuo leđima i šmugnuo u sobu. Ni zdravo, ni dobar dan.

Bio sam stravično ljut, sa govnetom u gaćama, rekao im: Otac se uskoro vraća, videćete šta će da bude, sa njim nećete moći da se zajebavate kao sa mnom. Mislim

da sam ih zabrinuo. Čitali su. Debeli ovaj put nije imao nikakav komentar. Ipak, nešto je promrmljao u bradu. Hajde, reci šta imaš, dobacio sam rezignirano, na šta je on odvratio: Šta ima da se vraća, kao da ga ofde čeka žena? Krv mi je jumula u glavu, ali duboko sam udahnuo i izbrojao do deset, naravno, u sebi. Izgledalo je kao da mi je pozlilo. Berlinič je skocio iz kreveta, povikao je: Da li si dobro?! Briši, odbrusio sam mu i uleteo u kupatilo.

Inače, nisam baš bio naročito uredan. Kupao sam se retko. U pubertetu, mesecima nisam video kadu i tuš. Niko nije smeo ništa da mi kaže. Smrdeo sam, zaudarao sam, kao magarac. Uvek sam se bojao da možda iza čistunstva i urednosti ne stoji baš nikakvo telo i nikakva pamet. A ako je već tako, bolje je živeti u prljavštini, jer bolje je i slabašno telo u smradu, nego slabašno, takorekuć nikakvo, a neparfimisano. Čak, slabašno telo prepušteno prljavštini je ipak nešto posebno. To je bio moj odgovor na kaznu, na ures same prirode. Ako sam se rodio nikakav, ni lep, ni pametan, ja sam ipak znao odgovor. Znao sam kako ću sebi da udovoljim. Jednostavno, štroka je bila uteha. Vonj štroke je bio oduvek nešto nesvodivo, nešto različito. Dragoceni višak! Ipak, što sam bivao stariji počeo sam malo više da vodim računa o higijeni. Ali bio sam sve siromašniji. Jer u krajnjoj liniji, treba se odreći svega, pa i prljavštine. Urednost je samo neka vrsta siromaštva, i fizičkog i mentalnog. Ali svakako treba se osloboditi znanja, te kuge, pre svega. Moj problem je bio i u tome što nisam imao prirodnih neprijatelja. S druge strane, verovao sam u magiju, bio sam ubeđen da se svi ljudi nesvesno bave crnom magijom i to je bio izvor moje stalne strepnje i nesigurnosti u ljudskom društvu. Smatrao sam da na nivou svesti svi ljudi znaju da treba činiti dobro,

međutim, duboko zatumljeni divljak u svakom pojedincu, u drugome naslućuje samo neprijatelja i konkurenta kome treba što pre smrsiti konce.

Ipak, moram priznati da sam ja imao i jednu ličnu zanimaciju u koju sam posle izvesnog vremena uvukao i Berliniča: bila je to alhemija, drevna nauka, ali i veštičarenje i vraćanje uopšte. Kupovao sam raznu populamu literaturu :odakle sam se obaveštavao o tim stvarima. Na primer, imao sam sve knjige izvesnog Živodraga Milankovića Starvinskog koji je važio za najvećeg autoriteta na ovim prostorima, kada je okultizam u pitanju. Naravno, tako nisam mogao da steknem neka temeljna znanja, ali imao sam bar kakav-takav uvid. Više mi nije ni trebalo. Znao sam šta je *nigreda*, ili polje *cinobera*, razlikovao sam *spoljnju* od *unutrašnje alhemije*. Moja razmišljanja i moju maštu posebno je okupirala *nigreda*, taj najniži pojavni oblik materije, humus na kom niče cveće, nepojmljivi pupoljci. Nisam imao ideju kako bih se praktično bavio alhemijom, bilo bi to suviše komplikovano, ali alhemijski pojmovi, zapravo, simboli, kao da su bili ugrađeni u mene. Ispunjavali su često i moje snove. Sanjao sam kako me *crvena ploča* preseca u visini stomaka, ili kako mi iz usta kulja *crno blato*, ili da sam go premazan *zlatom* i slične stvari. O letenju da ne govorim.

MOJA IDEJA

*„Najviša zvezdo bića!
Ti koju nijedna želja ne doseže...”*

Uvek sam bio sklon razmišljanju, ali nisam voleo da učim. Drugim rečima, bio sam primerak škarta, ljudskog otpada. Još kao dečak, mislio sam da moram imati neku ideju vodilju, nešto što će presudno obeležiti moj život, moje postojanje. Istrajno sam radio na tome, tražio sam tu ideju, ili sam se nadao da će ona sama mene pronaći, kao neka vrsta vokacije, poziva sa najvišeg mesta. Taman bih se uhvatio za nešto, a već posle nekoliko dana bih osetio lažnost toga, bio bih siguran da to nije ono pravo. Iako je možda posredi bilo i nešto drugo, strah, na primer. To je lažan glas, rekao bih sebi i išao bih dalje. Došao sam tako na „ideju najpovoljnijeg računa”. Šta je to? Bio sam ubeđen da je nemoguće saznati ili izračunati šta je najbolje činiti u životu, ali da je moguće doći do računa najmanje štete po druge ljude, a tako i najmanje štete po samog sebe. Pokupiti pare, ali ne sve. Ne mešati se previše u tuđ život. Uvek se može izračunati dokle se može ići, iako je to samo približno tačno. U suštini, bila je to ideja umerenosti i milosrđa, ništa originalno. Delanje ima granice i to je opravdano, što se ne bi moglo reći za mišljenje, ono ima smisla samo ako se ide do kraja, inače nije ništa. Ipak, možemo misliti bilo šta, ali delanje, tj.

nedelanje je najbitnije. Mišljenje u krajnjoj liniji uopšte nije važno. Ono samo razdvaja ljude i to bez stvarnog razloga. Ali šta je tu lose? Takođe i spaja, ali do kraja uvek ih razdvaja i otuđuje, oni postaju stranci. Svaka rasprava, sukob mišljenja, uvek se završi lajanjem ili kašljanjem. I čemu onda sve te priče. Uvek neko nekog uvredi i onda se stvar rešava na sudu ili na dvoboju ili se ne rešava, ostaje mržnja do kraja života koja truje. To je sve zbog toga što ljudi kada misle, kada iznose svoje mišljenje, nemaju meru, ostraste se, oslepe za sve drugo, u iluziji veruju da su došli do neke istine i nema nazad. Ali svi ljudi koji su opsednuti istinom, ili fascinirani pravednošću, strašni su, treba ih se kloniti. Bolji je rezon: ma, dobro, pusti kraju. Ali ono što je „ponašanje”, odnošenje prema drugom, je „razmišljanje” unutar svakog pojedinca, „ponašanje” prema samom sebi. A da li tu može biti umerenosti, a da to ne kvalifikujemo kao samoobmanjivanje. Nije uopšte važno šta mislimo o drugim ljudima, to se njih apsolutno ne dotiče. Naravno, naše ponašanje ih se dotiče, međutim, ponašanje utiče pre svega na naše mišljenje o nama samima. Do kraja, otkrio sam estetsku dimenziju čitave stvari, bila je to „ideja pristojnosti”. U životu je najvažnije biti pristojan, lepo se ponašati. Sa svakim se pozdraviti, ritualno razmeniti nekoliko reči. Konvencije, ali ništa više od toga, blagi naklon ako si gologlav ili samo dodirnuti rukom obod šešira. Videti se sa nekim, to je dovoljno. Video sam tog i tog i on je video mene, sinoć na bulevaru ili u parku. Iako sam kasnije uvideo svu necelishodnost ove koncepcije, nastavio sam da se lepo i korektno ponašam, ali i tome je jednom došao kraj. Zatim sam shvatio da ideja vodilja može biti bilo šta, neki predmet koji zastupa, tj. skriva

ideju koja je u suštini nepojmljiva. Treba samo biti istrajan i slediti nešto, već će se doći do nečega. Zvezda vodilja! Zato su mi se sviđali „mercedesi”, samo voziš, a zvezda na haubi te vodi bilo kud. U provaliju - u provaliju?! Međutim, ne treba žuriti, treba smanjiti gas, voziti polako. Dakle, opet umerenost, tj. skromnost, ali u merdžanu. Da ali Ne! Ne, ali Da! Uvek Da, ali sa zadržskom. Odjednom, shvatio sam da tražim ideju čije sam ja otelovljenje, čeznuo sam za samim sobom, za sopstvenom suštinom, da saznam ko sam ja u stvari? Nisam mogao to da otkrijem, bio sam sasvim sličan drugim ljudima. Istovetan tj. različit. Pitao sam se: Po čemu se ja razlikujem od drugih ljudi, u čemu je moja posebnost? Ta razlika je bila mala i možda sasvim zanemarljiva. Kada bih samo pomislio koliko ima talentovanog sveta na sve strane, koliko dobrih fudbalera, pametnih ljudi, hrabrih, lepih, izvanrednih pevača, zaista posebnih, osetio bih zavist. Nisam bio nešto preterano pametan, nisam bio ni lep, a o hrabrosti bolje da ćutim. Prosečnost je bila moj fatum. Doduše, malo je ljudi i hrabrih i pametnih i lepih. Ipak su ljudi većinom talentovani u jednom užem smislu, nema više renesansnih virtuozna. Ali dovoljno je biti, na primer, pametan i hrabar, ne moraš biti i lep. Ili biti lep i hrabar, a bez pameti. Ili lep i pametan, a bez hrabrosti. E, to sad baš i nije nešto. No, možda je dovoljno biti samo simpatičan. To je ta mala razlika, sličnost. Bliskost. Moglo bi se reći da sam ja bio baš simpatičan, ništa posebno, ali puno ljudi me je posmatralo sa dobronamemošću, osećao sam njihove ljubazne poglede. Tako sam stekao mnoge prijatelje i posledica toga je upravo ova sadašnja situacija u kojoj se nalazim: puna kuća gostiju. Poludeo sam. Ništa čudno, pošto obično simpatični ljudi polude. Prijatelji posle kažu:

A bio je tako sladak, šta mu bi? Dobročudni ludak, nisam bio opasan po okolinu, no, ko zna? Ostavili su me da živim slobodno, Nisam bio strpan u ludaru, na sreću ili nesreću. Ali kako sam ja znao da sam poludeo? Ludak ne zna da je lud, možda samo nejasno naslućuje da sa njim nešto nije u redu. Ili neko pokuša da ga ubedi u to. U šta? Pa, mislim, u to da je poludeo. Mene nije trebalo niko da ubeđuje da sam poludeo, ja sam znao da sam lud, otvoreno sam to govorio svima. U početku mi niko nije verovao, mislili su da se izmotavam, ali malo-pomalo ljudi su počeli da me gledaju sumnjičavo, a neki i da me obilaze u širokom luku. U stvari, ludilo je bila moja poslednja ideja. Išao sam ulicom i lajao, razgovarao sam sam sa sobom, pretvarao sam se u životinju. Tzv. unutrašnji monolog se ospoljio, izašao je na ulicu, prikazivao se. Iako je to besmislica: monolog može biti samo spoljašnji, a nikako unutrašnji, kada je unutrašnjost u pitanju, uvek se radi o dijalogu. Unutra su uvek bar dvojica, onaj koji nagovara i onaj koji odgovara. Ako pak šetam ulicom i govorim naglas, a u blizini nema nikoga da to čuje, i da eventualno odgovori, to je onda zbilja monolog, ali spoljašnji monolog. Monodrama. Povikao bih na nekom ćosku, skičao bih kao prase: Mama, zašto si nas napustila?! Najčešće sam se njoj obraćao: Tata će umreti, ostaću sam, uzasno se plašim da budem sam, mama! On ti je sve oprstio, zašto se ne vratiš kući? Najveći problem sa ludilom je što je užasno ružno. Čovek se javno sramoti. Nema ludila bez javnosti. Ali baš ružnoća mi je bila potrebna, bilo mi dosta simpatičnosti. Tražio sam sažaljenje. Bio sam odgajan bez Boga, otac je bio ateista. Iako, možda se pretvarao, možda je tajno verovao. Ne znam. Jednom, imao sam valjda šesnaest godina, mama je

došla u Đurvidek nekim poslom, posetila nas je. Otac joj je otvorio vrata ali je samo ćutao, još uvek ju je voleo. I pored svojih četrdesetak i kusur godina izgledala je dobro. Bila je visoka, manekenski tip, imala je svetlu put bez ijedne malje, kao zift cmu kosu i krupne oči, malo šire postavljene. Interesantno je da joj je jedno oko bilo tirkiznoplavo, a drugo, sivo, taj detalj je možda govorio o njenoj prevrtljivosti, nepouzdanosti. Sada je bila potpuno u hipi fazonu, obučena u dugu tuniku na raznobojne cvetiće, ruke i vrat su joj bili prekriveni svakojakim đinđuvama od jantara i žada. Mirisala je na „pačuli”. Pušila je na malu lulu holandski duvan marke „samson”. Sedeli smo u sobi i pokušavali da razgovaramo. Bio sam potpuno zbunjen, nisam umeo suvislo da odgovorim na njena pitanja, u stvari, pretvarao sam se, već sam bio u fazi traženja ideje vodilje. Nerazgovetno sam mrmljao. Ona je ustala, ja sam takođe ustao, zagrlila me je, osetio sam nešto čudno, nešto što nikad ranije u životu nisam osetio. Naslonivši glavu na njeno rame, video sam oca kako nas posmatra iz predsoblja. Kada je odlazila, rekla mi je da dođem u Rađevicu, tamo je živela u nekoj hipi-komuni, na obroncima Stare planine. Obećao sam joj da ću doći za letnji raspust. Vrata stana ostala su za njom samo pritvorena, znala je da se nikada ne zatvaraju. Ipak, kada je došla pozvonila je, tražila je, u stvari, dozvolu da uđe i to pre svega od oca. Navika držanja otključanih vrata datirala je još iz najranijeg detinjstva. Postojao je strah, neurotični simptom, da možda kod kuće nema nikoga. Kada bih se vraćao iz škole, nisam mogao da izdržim da prođe vreme koje je potrebno nekom od roditelja da bi došao do ulaznih vrata i otključao ih. Ako bi vrata bila zaključana, doživeo bih paničan strah. Dakle, vrata su

uvek morala biti otključana, što je odmah značilo da je unutra neko, mama ili tata, svejedno. Vrata bez vratara. Interesantno je da nikada nisam pomislio da bi unutra, u stanu, mogao biti neko treći. Vratar kao službeno lice, neko ko propušta ili ne propušta. Nisam bio baš previše maštovit. Kada smo počeli sa tom praksom, dakle, kada bih se vratio kući i uvideo da je neko od roditelja prisutan, vrata su se zaključavala. Ali tako je bilo samo u početku, s vremenom su vrata posle mog dolaska sve češće ostajala i dalje otključana, dok najzad nije potpuno zaboravljeno na to zaključavanje-otključanje, vrata su ostajala stalno otključana i danju i noću, mogao je da uđe ko je hteo. Nekako baš posle maminog preudavanja, prestao je i taj strah od zaključanih vrata. Ali otac ih ni nadalje nije zaključavao, kao da se nadao nečijem iznenadnom povratku: da se mama kojim slučajem vratila, prihvatio bi je oberučke. Mnogo kasnije, u periodu kada sam propagirao „ideju ludila”, bio sam prilično usamljen. Većina prijatelja me je izbegavala, što je bilo normalno. Ali posle izvesnog vremena sve više je počeo da me okružuje jedan poseban soj ljudi, bili su to poniženi i uvređeni, što bi se reklo. Njima očigledno nije smetalo što idem ulicom i razgovaram sam sa sobom. Naprotiv, to ih je čak privlačilo. Prepoznali su me kao svog. Plašio sam se samoće, a nisam više bio u prilici da biram, tako da sam prihvatao njihovo društvo. Otac je bio po službenoj dužnosti primoran da se preseli u drugi grad, ali ja nisam bio u dilemi, odlučio sam da ostanem u Đurvideku. Mislim da je otac to i želeo, plašio se da ga ne kompromitujem svojim ponašanjem, u stvari, stideo me se. Procenio je da mogu da se brinem sam o sebi, bio sam već u dvadesetim. No, možda se i kolebao šta da radi, ali već

sama najava njegovog odlaska kao da me je definitivno otreznila, prestao sam da se glupiram. Rešio sam da živim bez ikakve ideje, samo jednostavno da postojim. U podsvesti sam možda želeo i da se približim ocu u nadi da bi me ipak poveo sa sobom. No, u svakom slučaju, prestao sam da provociram okolinu. Postao sam običan mlad čovek, kao i hiljade i hiljade drugih. Odlučio sam da upišem istoriju umetnosti, iako je otac smatrao da treba da studiram medicinu, da tako nastavim porodičnu tradiciju. Slao mi je novac poštom, a ostavio mi je i stan, što je po njemu bilo dovoljno da se rasprše sve njegove brige. Takođe, nadao se da će ova nova situacija pokrenuti mamu da me češće posećuje. A dobro je znao da je meni potrebna samo mama i niko drugi.

Još dok je otac živeo sa mnom, imao sam dosta prijatelja koji su često navraćali. Iako su više voleli da pričaju sa njim, nego sa mnom, kada se on odselio, nastavili su da dolaze, ali se sada dešavalo da poneko i prenoći. Jednostavno, zaglavili bi u diskusijama i sad kuda da idu u kasne sate, a slobodnih kreveta je bilo u svakoj sobi. Malo-pomalo, neki više nisu ni odlazili svojim kućama, ako su ih uopšte i imali. I kao što sam već rekao, nije mi se to sviđalo, ali mrzeo sam sebičnost, dakle, bio sam spreman da trpim, samo da ostanem frajer. Ideal su mi bili životi pesnika, umetnika, o čemu sam u to vreme dosta čitao. Otmenost, gestu sam pretpostavljao komforu koji je uvek bio povezan sa halavošću, sa ružnim malograđanskim navikama. Međutim trpljenje je često stvaralo zlovolju, u nekim situacijama pokazivao sam svoje pravo lice, lice sujetnog mekušca. Oholost mi nije prijala, ali nisam je se odricao. Dobročinstvo beše teška obaveza.

Uporno sam odbijao da priznam svojinu. Što je moje, to je i tvoje, tj. svacije. Tim svojim stavom često sam i provocirao ljude, testirao sam ih. Mogao sam da vidim kakav je ko. Uvek sam bio radoznao. Ali nisam bio osvetoljubiv, to nikako. Za osvetoljubivost je trebalo i hrabrosti koje mi je uvek manjkalo.

POL I POLITIKA

„Čokolade i banane, ima hrane na sve strane!”

Nisam voleo sebe. Često sam zamišljao sebe kao nekog drugog. Želeo sam da promenim pol, imao sam uslova za to. Testisi mi se nikada nisu spustili. Moj penis u erekciji bio je dugačak, bolje reci kratak, tri santimetra. Kada sam postao punoletan, mogao sam da podnesem lekarskoj komisiji zahtev za promenu pola. Odgovor urologa i ginekologa je bio pozitivan. Operacijom se mogao rešiti problem. Međutim kod psihijatarata je zapela čitava stvar. Jedan je tvrdio da sam zakasnio, da je to već odavno trebalo uraditi. Kada sam otišao kod drugog, ovaj je pak bio mišljenja da je još *rano*, da treba još da razmislim, da saznam. Na pitanje psihijatra, koji me pol privlači, odgovorio sam kratko i jasno: *ženski*. Iako sam bio ubeđen da ne postoji nikakav ženski ili muški pol, ali nisam hteo da ga zbunjujem, na umu mi je bilo samo kako da ostvarim svoju želju. Naravno, psihijatrovu sledeće pitanje je bilo: A zašto onda želite da budete *žensko*? Ako vas privlače žene, vi ste muškarac. Upravo zato, bio je moj odgovor, želim da budem žena žene, jer me privlače žene, privlađ me *ženskost*, želim čistu esencijalnu žensku ljubav, muškarci me u seksualnom smislu uopšte ne interesuju. Meni kao *ženi žene* potrebna je nežnost *žene žene*, ništa dugo. Ne razumem šta vam znači to „žena žene”? Ali to je

lezbijstvo, vaše želje su protivprirodne, rekao je psihijater, (inače veliki hrišćanin: neverovatno, ali na njegovom radnom stolu od crne ebanovine ležalo je srebno raspeće). Mi treba da vas izlečimo od toga a ne da vam pomažemo da to ostvarite. Dodao je, nisam siguran da se ne izmotavate. Vi ste samo muškarac, kakav-takav, ali ipak muškarac. Dakle, to što govorite je gomila gluposti. (Što možda i nije bilo daleko od istine.) Uostalom, ako se osećate inferiorni zbog veličine vašeg penisa, može vam se pomoći, operacijom se alat može prilično povećati. Rekao je „alat”, kakva ružna reč? To ne dolazi u obzir, glasilo je moj odgovor, ne osećam nikakvu žudnju za penisom, apsolutno mi nije potreban, ni velik, ni mali. Nema polova, ja sam *žena žene*, svi muškarci su žene a žene su samo žene! Naravno, odbili su me. Ipak, nisam se mnogo rasrdio, znao sam da ću naći neku rasonodu i u ovom nedefinisanim stanju u kom sam bio. Doduše, mogao sam to da izvedem, mislim, tu promenu pola i negde drugde, ali to je bilo komplikovano. Mogao sam otputovati u Kinu ili Indiju i to tamo obaviti za tili čas bez nekih većih problema. Ali za to je trebalo imati para, a i tumbati se na taj Daleki istok, za šta zbilja nisam imao volje. Iz inata, odlučio sam da ubuduće govorim u ženskom rodu. Nije me uopšte bilo sramota. Jednom kada sam sreo Berliniča na ulici, rekao sam mu: Bila sam uvek fascinirana tvojim uspehom u politici, poželega sam čak da postanem član partije, ali nikako nisam mogla da učinim taj presudni korak. Gledao me je sa očiglednim osećanjem nelagode, pocrveneo je. Ja nisam trepnuo, nastavio sam: Ipak, očekivala sam neki znak sa vaše strane, ali niste me ohrabрили, šteta. Počeo je nešto da muca, kao, jako mu se žuri i nestao je u trenu. Iako nisam imao nikakve zle

namere, ovaj susret kao da je bio nagoveštaj Berliničeve skore propasti, pokazivao je njegovu elementarnu nesigurnost. Jednostavno, nije imao odgovor na provokaciju. Iako se nije radilo o provokaciji, on je moj postupak video kao provokaciju, kao neko zajebravanje. Možda bi se moglo reći da nije bio siguran u svom rodu, nije bio načisto sa sopstvenom muškošću. Ili je mislio da je bespredmetno da sa mnom razgovara o politici, o svojoj karijeri koja je za njega bila svetinja. A zapravo, u njegovoj podsvesti politika je bila isključivo muška stvar, ali on kao muškarac nije se osećao ubeđen, nije čak bio dovoljno svestan toga, te svoje elementarne nesigurnosti u rodu. Drmnuo sam ga nehotično *svojom politikom*, svojim ludilom. I tako, nastavio sam da zbunjujem ljude na ulici ili bilo kojom drugom prilikom. Ali nisam imao nameru da se prurušavam u transvestita. Da sam počeo da se oblačim kao žena i da izgledam kao žena, utisak koji bi ostavio govor u ženskom rodu bio bi mnogo slabiji, izazivao bi manji šok, pošto bi ženskim izgledom već najavljivao taj ženski nastup, govor u ženskom rodu. Ovako pride ti neki muškarac ili neka pristojna žena a ti tup - počinješ: Želela bih da vas pomazim... Ili: Veoma mi je žao ako sam vas iznenadila svojim friškim govnetom... Neko će pomisliti da je ovo bila još jedna „moja ideja”, moja ludost. Ali nije. Do ovoga je došlo sasvim spontano, to je bio izraz revolta zbog nemogućnosti da se živi po svome. Beše doba interregnuma. Osim glavne kom. partije koja je oduvek postojala i bila na vlasti, uvedene su i dozvoljene još neke nove polit. partije. Ljudi su se radovali, kao došla je sloboda. Demokratiju su poistovećavali sa slobodom, što je smešno. Uostalom, sam parlament je jedna partija, svi članovi parlamenta sede zajedno u klupama kao jedan

razred. Pa, jednopartijski sistem je takođe podrazumevao demokratiju. Unutar te jedne partije uvek je postojalo više partija, više interesnih grupa i one su se borile međusobno, ali jedna je nadvladavala, jedna je vodila glavnu reč. Sada te interesne grupe imaju samo pravo na ime. Što lepše ime, to bolje po njene simpatizere i njene glasače. Možeš misliti: SRP ili LLD. Šta stoji iza tih slova? I opet je jedna grupa ljudi odlučivala o svemu, o životu i smrti, zapravo, jedan čovek. Kada sam Berliniču izneo ovo svoje mišljenje, on mi je rekao da ja ne razumem neke stvari i da bolje ne razbijam glavu oko politike. Evo, ovo društvo kod mene u stanu, zar oni nisu politička partija u ilegali? Ausparlamentarische Oposition! Ma koliko bili razbucani, zar oni nemaju zajednički interes koji je, na primer, protivan mojim interesima? Ali ja sam takođe partija koja doduše ima samo dva ili tri člana. Ili sam ja takođe član njihove partije, samo sam disident, odmetnuo sam se od te prvobitne ideje koju sam nekada sam propagirao. Sada mi je dosta svega, poburžujio sam se u slupanom mercedesu koji miriše na okean i holandski duvan. Ipak, opravdano se postavljalo pitanje: ko je sada tu šef, ko vodi glavnu reč? Da li je to Berlinič? Ili Aleksić? Njih sam još poznavao kako-tako. Ali možda je šef onaj debeli što se šepuri po stanu u bade mantilu, novokomponovani političar koji je postao brbljiv pošto je ukinut verbalni delikt? Počeo sam čak da podozrevam da je glavni onaj čovek koji je iskočio iz malog ve-cea i o kome ne znam ama baš ništa. To me je stvamo brinulo, da je njegova reč zakon u mom rođenom stanu. Uopšte mi se to nije sviđalo. Ali zašto? U Staroj Grčkoj je ustanovljeno pravilo da politikom ne mogu da se bave idioti i umno poremećeni. Ili su idioti svi oni koji se ne bave politikom, tj. ne žele da se bave, dakle to je stvar

izbora, njihove slobodne volje. Neko više voli da bude idiot nego da se bavi politikom. Ako se pak baviš politikom znači da si normalan, sam se kvalifikuješ, niko ne odlučuje o tome osim tebe samog. Primer: Adolf Hitler. Ili o tome odlučuju drugi, dakle u pitanju je represija, oni kažu, ti si idiot, ili, ti si lud i za tebe nema mesta u politici. Ali koji su njihovi kriterijumi, kako oni znaju da si ti lud? Nešto mi nije jasno, šta je tu uzrok a šta posledica, u kom pravcu ide čitava stvar? Ipak, znamo kako su Berliniča eliminisali, nije on o tome odlučivao. I tu nema nikakve razlike između fašista i demokrata. Možda nije politički korektno reći, ali čak velika većina onih koje sam poznavao i koji su se javno zalagali za demokratiju, bili su u suštini prikriveni podsvesni fašisti, lažni humanisti. Ne plaši se demokrata fašizma, nego anarhije, plaši se mangupa. Zašto ludacima ne bi bilo omogućeno da budu na političkim funkcijama? Ipak, da li je Hitler bio lud? Bio je histerik, iza maske muškarca, vrištala je razgoropađena žena. Dakle, nije tu bilo nikakvog ludila, bio je čak isuviše normalan, prožimao se. Nema ništa opasnije od normalnosti. Ali postojao je jednom neki kralj koji je bio umno poremećen i ipak je odlucivao o životu i smrti svojih podanika, oni su ga slušali. Naravno, on ih nije prisilio da ga slušaju. Bila su to mnogo pravednija vremena i ne vidim u tome nikakvu glupost, ništa za podsmeh. Pošto sam ja takođe bio samo jedno osujećeno biće, represivno mi je bio uskraćen taj ženski identitet, možda se od mene moglo očekivati svašta: da, na primer, podjarmim tu skupinu u mome stanu, da ih prisilim da me priznaju za šefa, tj. šeficu, a onda slede dalji opasni koraci. Velike akcije obično počinju krajnje naivno i na neprimerenim mestima, u nekoj kuhinji, na primer.

Međutim, sve je to stvar formata koji ja objektivno nisam posedovao. Ja sam bio samo mala sirota devojka koja se prostituše u uskim okvirima sopstvene raspadnute nepostojeće porodice, tj. propadao sam, trošio sam se lako u tom stereotipu ili stereopipu (pip-šou), kako god bilo. Dakle, ništa od svetske politike. Ja sam samo želeo da se rešim propalog društva, propalih političara kakvi su bili Berlinič i Aleksić. Ali nisam znao kako. Zapravo, znao sam, ali moja sujeta je odbacivala svako nasilno rešenje, nisam želeo nikog da izbacujem na ulicu. Želeo sam da oni dragovoljno odu. Međutim, njima to nije padalo na pamet. Oni su se i dalje bavili politikom iz nekog svog ugla, živeli su u nekoj nadi, makar podsvesno, bilo da su se nadahnjivali svojom herojskom prošlošću smatrajući da je to nešto, bilo da su se potajno nadali da će se jednog dana podici sa dna, da će se vratiti. Zbilja žalosno. Samo prost svet ne može da živi bez politike, ne može bez stalne svađe. Otmen čovek nema interesa, nije mu potrebno ništa, njegova oholost, njegov prezir... nemaština, usamljenost, bezbožnost, surovi svemir. Estetika je na korak od tebe i nepotkupljiva je, treba samo pristati. Između lepote i moći, treba uvek izabrati lepotu. Moć je zavodljiva, ona fascinira, ali na kraju će te ipak ostaviti na cedilu. Samo lepota može da kaže ono očaravajuće „Da” koje je, u stvari, jedina definitivna uteha. Zašto nisam mogao da živim tako? Kada osvojiš tu poziciju, nema više ponižavanja. I *niko* ne može to da ti uskrati. Međutim, retki su trenut osvešćenosti. Najveći problem svakog čoveka je njegova nepostojanost, njegova nedoslednost, nesposobnost da se u nečemu istraje. Otud ta stalna kuknjava, griža savesti. Od početka je meni bilo jasno da su oni, u stvari, jedno pedersko društvo. Političari su jako

skloni tome, to vuče korena još od antike, opet ti stari Grci. I danas svaki političar ima svog dečka-potrčka. Kakvi su bili odnosi unutar ove skupine, mene to apsolutno nije interesovalo, ko je s kim u vezi, iako je sve bilo jasno na prvi pogled. Nisam imao ništa protiv njihovog seksualnog opredeljenja, nije mi to nijednog trenutka smetalo, ali ja sam bio za lezbijstvo, za čistu žensku ljubav, tako da smo i po tom pitanju bili na različitim stranama, da ne kažem, granama. Ipak, mislim da muškim parovima ne bi trebalo dozvoliti da podižu decu, makar da su u pitanju ljudi od ugleda, bogati, moćni. Ženskim parovima, dapače, treba to dozvoliti, ako su siromašni ili u moralnom pogledu problematični, tim pre. Svakom dečaku je potrebna pre svega mama, makar ga hranila samo cmom čokoladom. I to ne jedna, nego dve mame.

Stvamo, mama me je hranila čokoladicama, nije volela da kuva, a otac je ionako ručavao u vojnoj kantini. Zapravo, ne bi se moglo reći da nije volela da kuva, nije volela da kuva ono što je otac tražio, teška zapržena jela sa dosta mesa. Bilo je to elegantno rešenje: nema prljavih sudova, nema smrada kuhinje. Kuhinja je ocu služila za pušenje, ali i mami. Ili da tamo obave neki važan razgovor. Meni je to sasvim pasovalo, mogao sam da jedem čokoladu u neograničenim količinama, za doručak, ručak, večeru. Ta mrka tvar apstraktnog oblika, cma pravougaona tabla podeljena na kockice koje sam lomio svojim velikim sjajnim sekutićima, predstavljala je nešto više od hrane, ili je ona baš bila pojam hrane, ništa drugo i nije postojalo, a nije ni bilo potrebe. Sva druga hrana u poređenju sa čokoladom bila je manje vredna, čak

bezvredna. Uvek sam preferirao sladak ukus, zapravo, slatko-gorak, opora slast koja je bila rezultat kušanja geometrijskih oblika, pravougaonika, kvadratića, kockica, zapravo, njihovog poništavanja, pretvaranja u amorfnu masu koja je završavala duboko u mom stomaku. Pošto sam zbog ovakve ishrane imao problema sa probavom, mama se genijalno dosetila kako da uravnoteži moj meni: pored čokolade, počela je da me kljuka i bananama. I opet nije morala da kuva. Naravno, više nisam imao problema sa tvrdom stolicom, naprotiv, praznio sam se bez problema. Međutim, kada nas je mama napustila, promenio sam način ishrane, prešao sam na torte i tzv. brzu hranu, što ne znači da više nisam jeo čokoladice i banane, samo sam malo usporio, jer brže hrane od čokoladica i banana nema. Ako ti uteknu, nađe se uvek neki švarcvald-šnit ili hot-dog. Ako i oni uteknu, burek sa sirom ti ne gine, spor je i uvek je tu, uvek ga ima.

Jednog jutra kada sam se promolio iz olupine, tegleći svoje ukručene udove, umalo da nisam stao u kereće govno. Sveže, još se pušilo, blistajući svojom rumenom oker bojom na jutarnjem suncu. Nisam imao nameru da ga uklonim, nisam želeo ništa da imam sa tim govnetom, ali upomo sam ga motrio u strahu da ne ugazim u njega. Menjalo je boju, osušilo se i potamnelo, postalo je tamno-braon, skoro cmo. Zatim je počelo da bleđi i na kraju se pretvorilo u gomilicu krečnjačkobelih kuglica. Nestalo je odvratnosti, skoro da sam ga mogao uzeti u ruku kao nešto dragoceno. Agregatno stanje svakog predmeta je u stvari njegova definicija, to je ono što određuje neki predmet, zapravo način njegovog postojanja i opstanka. Suvi tvrdi predmeti su jasno definisani,

odeljeni jedni od drugih, ali vlažnost poništava granice i predmeti se mešaju, prelaze jedan u drugi, predmeti gube svoj identitet, što je zabrinjavajuće. Isti je slučaj i sa ljudskim individuama. Zato se valjda plašimo preterano emotivnih ljudi, bežimo od ljudskog plača kao od kuge. Ljudske suze, slina, znoj, krv, mokraća i fekalije, ima li ičeg odvratnijeg?! Setio sam se da su se Berlinič i Aleksić ne tako davno raspravljali povodom moje ljubavi prema crnoj čokoladi. A sve je počelo sa pričom o tome da je Hitler, koji je inače bio vegeterijanac, obožavao čokoladu, da je jeo čokoladu dok je potpisivao smrtne presude. No, možda je to bio i Staljin koji je trošio isključivo rusku čokoladu, nisam baš siguran. Berlinič je tvrdio kako je teško prihvatljiva činjenica ta propadljivost materije, u ovom slučaju čokolade, njeno pretvaranje u *nigredu*, u govno, makar da je to samo privid. Izgleda da nije shvatao koliko je to moglo u simboličnom smislu da bude izbavljajuće i za njega samog, za njegovu situaciju. Svaki ljudski stvor je kad-tad mogao spasti na nivo govneti ma koliko bio sladak, ali to bi bilo samo nešto trenutačno. Koliko još sutra, mogao se uzdici do zvezda, do zlata. Ipak, to su samo teorije, zaključivao je Aleksić. Zlato je govno i govno je zlato: u suštini, postojana je samo atomska struktura, molekuli nisu ništa. A i čovek je samo čovek, pa bio on Adolf Hitler ili Pišta Petrović. Jedemo atome iako se ukusi hrane menjaju kao što se menja i onaj koji je jede. Danas on šalje na gubilište, sutra miluje decu po glavicama. Berlinič je priznao da ne voli čokoladu i da izbegava da je jede, pošto se ona već u ustima pretvara u fekalnu kašu, iako je ukus božanstven. Aleksić ga je podsetio da je kakaovac bio hrana bogova, tako su bar smatrali Asteci, nisu se obazirali na izgled i kakvoću, bitan

je bio samo ukus. Zrno kakaovca je u njihovom svetu imalo vrednost kakvu je zlato imalo za tzv. belog čoveka. Nepostojanost pojavnog oblika materije uopšte nije bila važna. Dakle, samo taj doživljaj prijatnosti u ustima prilikom žvakanja i to trenutačno, bez zadržke. Tren očaranosti je sama večnost. Svaka asocijacija, svako sećanje, pa i poređenje sa drugim, sa sličnim, otpada. Konzument je u nekom stanju bezumlja, opijen zadovoljstvom, kao da se sam pretvara u čokoladu, tj. u govno. Ipak, ne možeš jesti zlato, tvrdio je Aleksić. Kakvo je to zadovoljstvo? Kasnije sam čitao u nekom časopisu, da su stari Kinezi stavljali zlatni prah u hranu, koji joj je davao poseban ukus. U stvari, bila je to već potrošena priča o tzv. *unutrašnjoj alhemiji* gde su govna i zlato, tj. čokolada, samo neka vrsta metafore. Oni samo simbolično predstavljaju stanja duše, zapravo, njene mene. Treba istrpeti govna u duši, mora se proći kroz sve. Ali da li sam bio spreman za tako nešto. Pre bih i pojeo pravo govno, nego da „jedem govna”, makar to bio način da jednom postanem sladak, tj. čokoladiran, tj. zlatan. I naravno, nije slučajno što se čokolada pakuje u zlatni staniol. Mocart-kuglice, hm!? E, moj alhemičaru!

Ipak, pripalo ti je to telo, što je čista slučajnost, nisi ti o tome odlučivao. Možeš biti njime zadovoljan, baštiniti ga, ili ga pak mrzeti i satirati, u nameri da ga se što pre oslobodiš, da ga što pre napustiš. Neko kada bi jasno video lik, svoju obrazinu, ne bi ni časa časio, jednostavno, ne bi to mogao podneti. Naravno, tu je navika, dan za danom i čovek se navikne na svoj lik, pa ga do kraja i zavoli, autozaljubljenost je samo navika, ništa drugo, ali ispod tutnji mržnja na sebe, na to što si, ili kako izgledaš. Raste

srdžba zbog prevare. I nije samo telo u pitanju, tu je i duša, duševni i mentalni sklop, način razmišljanja koji kako vreme odmiče počinje sve više i više da te sekira. Ali ne budi ker! Oprosti! Iako lako je to reći. Ali teško je reći iskreno: Da!

SOBA, STOLAC

„Ko si ti, prijatelju?“

Strah da bih mogao ostati sam je bio osnovni razlog što sam primio u stan sve te ljude. Bar tako mi je izgledalo. Kada je pola sata posle mog dolaska najzad ustao, Berlinič mi je rekao da je sinoć zvao telefonom neki čovek iz Zagreba, predstavio se kao urednik na televiziji. Tražio je oca, navodno, čuo je da imamo nekakvu sobu, nameštaj koji ima umetničku vrednost, a on je ozbiljan potencijalni kupac. Berlinič je zapisao njegovo ime i broj telefona na koji treba da se javimo ako imamo nameru da prodajemo tu sobu. Naravno, nije mi padalo na pamet da ga zovem, prodaja sobe nije dolazila u obzir. Zima je bila na pragu i moje spavanje u olupini se bližilo kraju. Već mi je noću bilo hladno i bio sam primoran da se vratim u stan iako mi se nije vraćalo. Rešenje je bilo da se uselim u sobu gde je bio spakovan nameštaj, tu sam mogao da budem relativno izolovan od gostiju ili podstanara, ne znam kako već da ih nazovem. Nisam imao nameru da raspakujem Bernardijev nameštaj, nije bilo potrebe za tim. Samo jedan dušek od žime i vreća za spavanje su mi bili dovoljni. Imao sam i jednu lampu iz ugla, sa zanimljivim oslikanim abažurum, koja je stvarala prijatnu atmosferu. Ta soba je inače bila odmah do kupatila što mi je apsolutno odgovaralo. Bila je okrečena u belo. Pošto se nalazila na

severnoj strani, primala je malo dnevnog svetla. Na zidovima nije bilo nikakvih slikarija, nijednog eksera. Sve čisto, kao stvoreno za slušanje muzike. Dušek sam namestio ispod prozora, tako da su moji pogledi bili upravljani prema nameštaju koji je bio na gomili, upakovan u belo platno. Ležeći uveče na dušek pokušavao sam da se setim svakog komada nameštaja, šta je sve skrivala bela plahta, tj. šta sam sve posedovao od Bernardija. Veliki orman za odeću, pravougaonog oblika, na nožicama; komodu u obliku kocke, sa tri ladice, od kojih se gornja zaključavala, takođe na nožicama; čajni stočić veoma nizak, sa pločom u obliku kvadrata; taburet koji podseća na pijanističko sedalo, ali netapacirano, sedalna ploča malo povijena s krajeva na gore, presvučena sjajnocrnim boksom; fotelja u obliku kocke, sa tankim pritkama, ovalni naslon i sedalna ploča takođe presvučeni sjajnocrnim boksom, netapacirani; veoma jednostavan ležaj, praktično samo ploča na nožicama uokvirena sa tri strane, u okvir je ubačen dušek od žime presvučen kariranim crno-belim mebl štoфом. Impresivno, jedan komad lepši od drugog. Samo sam u sećanju oživeo sve te konkretno-apstraktne oblike, zapravo, osvežio sam se. Tako sam i zaspao, sanjao sam kako zvoni telefon, kada sam podigao slušalicu, sa druge strane žice bio je lično Bernardo Bernardi. Rekao mi je da želi da otkupi sobu, želi da je pokloni svojoj ćerki za njen osamnaesti rođendan. Zbunjen sam, ne znam šta da mu odgovorim, žao mi je da ga odbijem, a opet soba mi se ne prodaje. Kažem mu: Gospon, za kaj se vi srdite? Ne srđim se, kaže Bern, samo čuvajte mi sobu, posebno, stolac. Ali ja nemam stolac, odgovaram mu. I to je sve čega se sećam u vezi sa tim snom. Sutradan, javio se onaj televizijski

urednik, u stvari, trgovac umetninama, predstavio se kao Mitar Jovanić, ime je trebalo da mi nešto znači, rekao je da je on juče zvao i da je ozbiljan kupac. Pošto me je interesovalo koliko je spreman da plati, nisam ga odmah odbio. Pitao je da li je soba očuvana, šta od nameštaja čini garnituru sobe i koliko tražim. Nabrojao sam mu sve komade, a onda odvalio cenu: deset hiljada maraka. Auuu, čulo se sa druge strane žice, gospon, preterali ste, previše je to, ja se bavim trgovinom, znam kak idu cijene, previše je to. Pa, dobro, koliko biste vi dali, kažem mu. Pet tisuća, odgovara gospon Jovanić. Nažalost, za te pare ne mogu da vam prodam sobu, kažem mu, ipak je to jedan Bernardo Bernardi. Hteo bih nešto da vas pitam: Od koga ste saznali da imamo Bernardijevu sobu? Da li je to sada uopće važno, odvratio je, od jednog vašeg prijatelja iz mladosti, kojeg se možda više i ne sjećate. I na tome se završio razgovor. U toku dana Berlinič me je nekoliko puta pitao kakva je to soba, bio je zaintrigiran, želeo je da je vidi. Očigledno je bilo da je prisluškivao razgovor. Ja skoro da nisam obraćao pažnju na te njegove molbe, u mislima sam bio zaokupiran snom koji sam sanjao. Pokušavao sam sebi da razjasnim šta znači Bernardijeva poruka: sačuvajte mi stolac! O kakvoj se stolici radi. Nije baš umirujuće kada vam mrtvi ljudi u snu postavljaju zagonetke. Berliniča sam odbio, rekao sam mu da je nameštaj zapakovan i da bi bilo veoma komplikovano da ga otpakujemo. Uputio sam ga na onaj umetnički leksikon u kome je bila fotografija sobe. Inače, u sobu nisam puštao nikoga, ako bih izlazio iz stana, pazio bih da je obavezno zaključam. Ja u stvari nisam čestito ni znao ko je Bernardi, znao sam samo da je bio veliko ime u modernoj umetnosti. U toku dana otišao sam do Matice useljenika da se tamo u biblioteci malo vise

obavestim o njemu. Mislio sam čak da je on italijanski umetnik, što, naravno, nije bilo tačno.

Saznao sam da je on bio poreklom iz Dalmacije, sa ostrva Korčule. Ipak najveći šok je bilo otkriće da je umro u Bolu na Braču, istoga dana kada sam ja imao onaj nesrećni događaj ili, bolje reći, doživljaj na Jadranskoj magistrali i to baš u blizini Bračkog kanala. Ali pod kojim okolnostima je umro u svojoj šezdesetčetvrtoj godini, to nisam nikako mogao da otkrijem. Da li je umro prirodnom smrću ili su bile u pitanju nesrećne okolnosti? Ipak to što sam procitao o njemu, nije mi se baš puno svidelo. Nije on bio čovek po mom ukusu, nije bio moj tip. Izgleda da je bio previse uticajan, dobio je i silna priznanja, što je sranje. Zašto!?! Dakle, Bernardi mi se nije dopadao, ali baš zato sam ga simpatisao, uvažavao sam razliku. Šta bi bilo od ovog sveta kada bi svi bili kao ja? Ali neverovatno mi se dopadao njegov umetnički rad, njegove ideje o umetnosti. Dizajn je, pored muzike, možda jedina moderna umetnost gde se sasvim ovaplotila čuvena ideja o originalnom umetničkom delu u eri tehničke reprodukcije. Nameštaj je pojam umetničkog dela, nešto najdragocenije, kao negativ kiparstva, prilagođen je ljudskom telu koje je odsutno, tako sam razmišljao. Bernardijev dizajn je upravo podvlačio tu prostornu odsutnost, upražnjeno mesto. Jednostavno, ne treba niko da sedi u tom naslonjaču ili na tom stolcu koji je samo čisto biće. Ili neko ipak sedi, ali se ne vidi. To je još zanimljivije. Možda su sve ovo gluposti, međutim umetnost me je uvek privlačila svojom magijom. Iako nisam ništa razumeo, voleo sam da gledam slike, da slušam muziku. Moj odnos prema umetnosti je bio sasvim iracionalan, nisam voleo tumačenja koja bi me uvek ostavljala nezadovoljnim. Takozvanu lepu književnost

nisam čitao, pošto mi je ona bila onako na pola puta, ni tamo ni ovamo, protetička disciplina. Čak moglo bi se reći da ja uopšte nisam voleo da razmišljam. Zato mi je bilo uvek čudno kada bih se upuštao u neka razmišljanja, ne bih li sebi nekako nešto objasnio, a samo sam se još više upetljavao. Našao sam da je Bernardi takođe bio i autor projekta „minimalnog stana”: kako da uđeš u garsonjericu, a da ne slomiš noge o ležaj? Ha-ha, sjajno! Meni je baš tako nešto trebalo, bio sam sit društva. Razmišljao sam već da prodam stan i tako se rešim gostiju. Stalno sam se lomio između sebičnosti i velikodušja. A opet, kad razjurim to malo prijatelja, šta ću? Ali stan nisam mogao prodati bez očevog odobrenja, što je značilo da moram ponovo stupiti sa njim u kontakt i čak ga primorati da dođe ovamo na nekoliko dana i sam obavi čitav posao. (U svom ludilu sam zaboravio da otac uopšte nije vlasnik stana, on je samo imao stanarsko pravo, znači, prodaja nije dolazila u obzir.) Ništa mi se to nije sviđalo. Ali možda je to bio način da se ponovo vidimo posle toliko vremena. Da li sam želeo taj susret? Da li bi on želeo? Imao sam njegovu adresu i telefon, živeo je u Splitu. Uvek kada bih prošao pored parkinga pogledao bih olupinu, bila je na mestu. Jedne večeri pao je sneg i prekrrio je celu. Nešto mi je došlo da se ušunjam unutra i malo meditiram na zadnjem sedištu. Kada sam se uvukao, odmah sam osetio onaj čarobni miris lulaša, mešao se sa mirisom tek napadalog snega. Zamišljao sam da sam na *velikom talasu* ledenog Okeana, ali u sobi. Osećao sam prisustvo nekoga, kao da me je nešto posmatralo u mojoj skrivenosti, *neko veliko oko*. Iznenada liznuo sam okvir vrata, bio je slan, baš baš slan. Kada sam posle otišao u stan, osećao sam stalno kao da sam u *olupini*, ta tamnoljubičasta školjka mi

se popela na leđa, uneo sam je u sobu. Olupina je zapremala čitav prostor, tako da je i sav nameštaj bio u njoj.

Ipak, pokušavao sam da olupinu zamenim velikim plavim okom, da je prevedem, da zauzmem poziciju izvan ljušture. Ali nemogućnost da se izade iz ljušture, iz jajeta, učinila mi se samo trenutna, što je već bio razlog za paniku. Oko je bilo ogromno. Bezmerni ponorni pogled *Nekoga*, bilo koga, mi je više odgovarao, pružao je veće šanse za bekstvo, za nesvest. Ipak, samo sam šapnuo, kao dete: *Pozdravljam te, stari ledeni Okeane!* Zabrinuo sam se, ali čim sam legao i malo se zagrejao, osećaja je nestalo. Ubrzo sam zaspao, sanjao sam čoveka čije je lice bilo uokvireno rimskom bradicom, kako stoji pored mog ležaja, rekao mi je: Ti si ukrao auto moje ćerke, sram te bilo! Ali ko si ti, odvratio sam. Ja sam Trago Delia Bernardina, jugoslovenski konceptualni umetnik, rekao je čovek. Na to ću ja: Ako si ti Trago Delia Bernardina, ja sam onda Bernardo Bernardi. Pa, ti i jesi Bernardo Bernardi, samo to ne znaš, opet će ovaj. Ipak, ti si u zabludi, prijatelju, ja sa Bernardijem nemam baš ništa zajedničko, pokušavao sam da ga ubedim. A da nisi ti Bernardo Bernardi?, upitao sam ga iznenada, na šta se on zagonetno nasmešio. I tako, ja u klin, on u ploču, ja u crni kvadrat, on u beli, koji su se nizali bežeći u beskraj, dok se najzad nisam probudio. Gledao sam širom otvorenih očiju: soba je bleštala u mraku, belina sa ulice se prenela unutra i legla na belu ledenu planinu koja je zagonetno ćutala u sredini. Iz dnevne sobe dopirali su glasovi. Berlinič i onaj debeli čovek su se raspravljali i u kasne sate. Koliko sam mogao da razaznam u pitanju je opet bila politika. Propali komunisti protiv novokomponovanog demokrate. Hm!

Pomislio sam: kako ljudi mogu da troše tolike reči i energiju oko nečega na šta ne mogu da utiču, ama baš nikako. Bila je to samo igra, povod i nije bio bitan. Već su lajali jedan na drugog, a onda je neko počeo da kašlje. To je bio kraj diskusije. Ali možda nisam bio u pravu: trošili su snagu uludo ili su se samo napaljivali pre izlaska na ulicu gde su i te kako bili potrebni. Ali kome?

Setio sam se da se taj Trago Delia Bernardina, koji mi se javio u snu, doselio u Đurvidek pre nekoliko godina. Ponekad bih naleteo na njega na nekom čošku, inače ceo grad ga je znao. Bio je obučen u državnu zastavu, trobojku, tako je bauljao ulicama. Pomislio sam: možda je ta matora mrcina imala ćerku i ona olupina od mercedesa dole na parkingu je zaista njena? Mogao bih dopasti nevolja. Ili je ta prilika u snu ipak Bernardijev duh i u pitanju je olupina koja čami stotinama kilometara daleko u morskim dubinama? Inače, često mi se činilo kao da živim na dnu Okeana.

Ja nisam odlazio u grad, možda samo kada sam baš morao i to kasno noću. Plašio sam se, naročito sam se plašio sumraka na korzou. Nekoliko puta, iz čista mira, u večernjem gradskom metežu doživio sam paniku. Bilo je to veoma teško iskustvo. Uveče bi svi izlazili, a ja bih ostajao kod kuće. Ali navikao sam se na to. Ipak, ponekad je neko od mojih gostiju ostajao sa mnom. Najneprijatnija je situacija bila ako bi ostao onaj *bezimni čovek* sa kojim nisam imao o čemu da razgovaram. Nisam uopšte znao ko je on. Uporno sam izbegavao da od Berlinča ili bilo od koga drugog tražim informacije o njemu. Ako oni nisu mogli da mi kažu, baš me je bilo briga. I tako bi sedeli i

gledali TV, on je uporno ćutao, nijedne reči iz njegovih usta, nije komentarisao program. Pomislio sam da je, u stvari, veoma inteligentan, znao je da je brbljanje najobičnija glupost, traćenje vremena. Mogao sam da se povučem u svoju sobu, ali nisam želeo da budem negostoljubiv, da mu pokažem da me on ne interesuje. Ako bi program na TV-u bio dosadan, a što se često dešavalo, u mislima bih lutao sa Berliničem i Aleksićem po večernjem gradu. Video bih kako švrljaju korzoom, zatim kako navraćaju u restorane i diskoteke, kako komentarišu izgled urvidečkih devojčica, ali i dečaka. Jednom sam ih čak video u nekakvoj tuči pored nekog šanka, u kojoj su izvukli deblji kraj. Oni su samo posmatrali, nisu ništa koštali, zapravo, nisu imali kinte u džepu. A bili su gladni svega, siroti momci.

BERLINIČ&CO.

„Belci se iskrcavaju. Top!”

Preostale dve sobe bile su krcate gostima, u svakoj sobi po trojica. U dnevnoj sobi koja je bila najveća, pored Berliniča, bili su još i Varda i Aleksić, a u momačkoj sobi, odmah do ulaznih vrata, Veljanski, zatim debeli i onaj *nepoznati čovek* što je iskočio iz malog ve-cea. Manje-više na okupu su izgleda bile slične sudbine, tako da je bilo malo štofa za neku dramu. Bilo je diskusije, ali sve se lepo završavalo. Postojao je kao neki prećutni dogovor o pristojnosti, uostalom, oni su tu ipak bili gosti i morali su poštovati neka pravila. Svi oni su doživeli lične brodolome, sapatnja koja je stvarala privid međusobnog razumevanja kresala je ekstremna ponašanja. To je bilo najbitnije, zato sam ih i trpeo. Mene lično malo je interesovala njihova istorija, njihova životna priča, znao sam tek poneki detalj iz njihovih života. Berlinič je bio izuzetak, sa njim sam takoreći odrastao. Kao ugledna politička ličnost, on je bio iskompromitovan od strane svojih političkih protivnika koji su negde iščačkali da je u mladosti lečen u jednoj psihijatrijskoj ustanovi. Poznato je da je duševna ili umna poremećenost smrtni greh za političara, od te bolesti nema leka, jednom lud, zauvek lud. Nikada mu se više ne može verovati. Pošto je

politička odgovornost, odgovornost najvišeg stepena, sa tim se nije igrati. Međutim kada su političari u pitanju, nije toliko bitno da li su oni bilo kada u svom životu javno ispoljili nekakvo društveno neprihvatljivo ponašanje, toga naravno ima kod svih, nego da li je njihovo ponašanje makar ono bilo i samo latentno, prikriveno, institucionalno označeno, registrovano, da li su kojim slučajem posećivali psihijatra ili su, ne daj bože, lečeni u nekoj psihijatrijskoj ustanovi gde poseduju njihov zdravstveni karton, crno na belo. I tu je onda kraj političke karijere. Upavo to se desilo Berliniču. Naravno, društveno neprihvatljivo ponašanje može biti i nekakva kriminalna delatnost i od toga političari često nisu operisani, ali to je mnogo manji problem, gresi mladosti se i te kako praštaju, imamo ne jedan slučaj, bože moj, ljudi smo. Ali ludilo, to ne može da prođe, makar da je davno prošlo. Kada kažem ludilo, mislim tu pre svega na neku vrstu simptoma, na nešto što se prikazuje kao posledica nečega nepojmljivog. Kriminal je razumljiv, on se može opravdati, ludilo nije, i u tom smislu ono je neprihvatljivo. I sankcioniše se ali ne institucionalno kao kriminal, nego na mala vrata, prećutno. Iako postoji lekarski kodeks i zagarantovana je tajnost, to nema značaja. Glasine su dovoljne, kao neka vrsta slušne halucinacije. Ako neko još pokuša da se javno odbrani, samo se još više ubučka. Počne da viče na sve strane: Nisam lud! Ili, još gore, pokuša sudskim putem da dobije zadovoljštinu. Odmah ima reakciju: Evo ga poludeo je, ludilo se vratilo. Pošto su novine obelodanile Berliničevu tajnu, uskoro je smenjen sa veoma uticajne funkcije u svojoj partiji, partijski prijatelji su mu izdejstvovali da dobije mesto činovnika u konzularnom predstavništvu u Tirani. Žena nije htela tamo da ide, brak mu se raspao.

Kada se posle četiri godine vratio u zavičaj, stanovao je jedno vreme u hotelu. Našli su mu neki poslić u nekom sportskom društvu, koji nije hteo da prihvati. Inače, po struci je bio elektroinženjer. Ostao je bez novca. Pričalo se da spava na Dunavskom keju. Jednoga dana sreo sam ga kako sa ruksakom na leđima baulja Jevrejskom ulicom. Ruksak na nečijoj grbači je opasan znak, naravno, ne mislim na ovu današnju studentariju što se gura po autobusima gradskog prevoza, njima bih samo naplaćivao duplu kartu, mislim na usamljene prilike već dobrono zagazile u srednje doba. To znači da je ta osoba u nekoj fazi probijanja, fazi poslednje mobilizacije, u fazonu sve svoje sa sobom nosim. E, Berlinič je bio baš u toj fazi kada sam ga sreo. On je bio nekoliko godina stariji od mene, išli smo u istu gimnaziju. Dobro se sećam kako su on i Aleksić, o kome će biti red kasnije, dolazili kao omladinski funkcioneri u moj razred, da nam drže političku nastavu. Prezirali smo ih. Zvali smo ih janičarima. Šta se sa Berliničem događalo pošto je završio gimnaziju, ne znam, ali sigurno je da je nastavio političku karijeru. Posle uvođenja višepartijskog sistema, napredovao je u stranačkoj hijerarhiji i izgledalo je da je ta psihotična epizoda zaboravljena. Ali šta se u stvari dogodilo: sa matorske ekskurzije koja se sastojala u obilaženju nekoliko dalmatinskih gradova, Berlinič se vratio sam, peške, napola go. Navodno, pešaćio je tzv. Unskom prugom, sve do Novske, a posle autoputem do Beograda. Kada je konačno stigao u Đurvidek, samo u donjem vešu, pevajući „po šumama i gorama naše zemlje ponosne...”, užasnuti roditelji su ga sami odveli u bolnicu. Moguće je da je na ekskurziji uzeo LSD, koji je u to vreme bio veoma popularan, pa posle nije mogao da se

povrati. Poznato je da shizoidne ličnosti mogu da imaju takvih problema. Ili pak brzo uspeju da se srede, ali im se ludilo posle povremeno vraća, što je još gore. Berliničev prijatelj Aleksić je druga priča. Kao ratno siročče, inače, rođen je u logoru, on je od malih nogu bio partijsko dete, miljenik političara, što je bio dug partijskih drugova prema njegovim roditeljima. Još dok je studirao, postao je komesar Kulturnog centra u Đurvideku. Bio je poznat kao stravično ekspeditivan i uopšte kao čovek sa vrlo malo strpljenja. Pričalo se da je jednom išao džipom u Beograd, da dovede pesnike da recituju na priredbi povodom praznika Prvog maja. Otišao je pravo u kafanu Kolarac, gde su obično bili na okupu svi beogradski pesnici i onda ih je đuture pozvao da krenu sa njim za Đurvidek, naravno, nije im znao ni imena. Pošto nisu mogli svi da stanu u džip, a svi su želeli da idu, došlo je do guranja, sedeli su jedan drugom u krilu. Aleksić je onda jednoj pesničkoj legendi rekao da siđe, ali ovaj nije hteo, na šta mu je Aleksić odvalio šamar, ščepao ga za kragnu i izbacio iz džipa. Eto, kakav je bio. Međutim, Aleksić je iznenada doživeo obrat. Osim što je bio komesar Kulturnog centra, radio je on još svakakve druge poslove po zadatku Partije. Jednom je učestvovao u nekoj partijskoj ujdurmi, kada je iz Partije izbačena jedna veoma zgodna devojka koja se posle ubila. Mučen grižom savesti, javno se pokajao. Ali to je bio i kraj njegove političke karijere. Međutim, ogromna energija mu nije dala mira, morao je nešto da orca, pa je odlucio da se bavi umetnošću. A kada politički aktivista pređe u umetnički medij savim je izvesno kojom vrstom umetnosti će da se bavi: postao je režiser. Aleksić nije jedini primer. Razumljivo je da je socijalna tematika dominirala

njegovom umetnošću, nije mogao da pobegne od politike. Ipak uspeo je vrlo brzo da dobije Gran pri na Internacionalnom filmskom festivalu u Vrnjačkoj Banji, što je, naravno, bio veliki uspeh.

U izgledu je bila svetska karijera. Međutim, malo-pomalo, počeo je da se vrti u krug, iz filma u film bavio se socijalno obespravljenim i marginalizovanim grupama, ponavljao je stalno istu priču i interesovanje za njegovu umetnost je postepeno izbledelo. Iako je pokupio sva domaća priznanja, doživeo je veliko razočarenje. Jednom mi se na ulici požalio kako ne može da se pomiri sa činjenicom da kao režiser u svetskim razmerama ne predstavlja ništa. Na šta sam mu ja dao jedan savet, rekao sam mu: Znaš šta, napravi film o sebi. Nije me poslušao. Zapravo, nije ga ni interesovalo šta ja mislim o njegovoj sudbini, nije mislio da sam ja kompetentan da bilo šta mislim o njemu kao umetniku. Imao je samo potrebu da se izjada i to bilo kome. Na kraju je prestao da snima filmove i završio je tamo gde je završio, u mom stanu. Jednostavno, nije mogao nigde da dobije ni dinara, a pošto filma bez novca nema, stavio je tačku na sve. Ostalo mu je jedino da piše poeziju. Berliničev i Aleksićev cimer bio je Varda. On je nekada radio kao tonski snimatelj u Radio Đurvideku. Inače, bio je i poznati hokejaš. Iselio se u Kanadu, živeo je u Torontu gde je pokušao da igra profesionalno hokej. Ali tamo je konkurencija bila prejaka za njega. Onda je pokušao da patentira novi pak, ali nije uspeo. O čemu se radilo, doznao sam prilikom jedne rasprave između njega i Berliniča koji je bio veliki poklonik fudbala. Varda je tvrdio da je hokej mnogo dinamičniji sport od fudbala i da je razlog njegove nedovoljne popularnosti, to što nije dovoljno televizibilan.

Naime, pak se ne vidi dovoljno razgovetno na televizijskom ekranu, suviše je mali. Fudbalska lopta je mnogo bolje primetna. Hokejaši jure klizalištem ali se na ekranu često ne vidi za čim jure. Varda je pokušao u Kanadi da patentira novi pak, koji bi imao ugrađenu fluorescentnu masu, tako da bi svetleo i samim tim bio mnogo primetniji. Ali ledena ploča bi u tom slučaju morala biti crna. Crni led, hm? Ovo je sve blizu pameti i čudno je da patent nije zaživeo. Hokejaška publika izgleda nije zainteresovana da gleda hokej preko televizije, obavezno se ide u dvorane i gleda neposredno sa tribina, a tada se pak vidi sasvim dobro, što sa fudbalom nije slučaj. Ipak, gledajući televizijski prenos fudbalske utakmice, možemo videti mnogo više i bolje nego da smo prisutni na stadionu. Kada se vratio iz Kanade, Varda se odao piću, fizički je sasvim propao, od korpulentnog čoveka postao je senka. Inače ja sam ga poznavao još iz vremena kada sam pokušavao u tonskom studiju Radio Đurvideka da snimim neki album. Naravno, od toga do kraja nije bilo ništa, ali smo ostali dobri prijatelji. Radilo se zaista o dobrom čoveku, samo malo nerealnom. Veljanski koji je bio komendant momačke sobe, nije imao zube. Izgleda da je kao dete jako voleo slatkiše. Ali gde su mu bile zubne proteze koje je nosio još od gimnazijskih dana? Inače, bio je najbolji student anglistike u svojoj generaciji. Trebalo je po završenim studijama da ostane na fakultetu, ali ga je dugačak jezik koštao asistentskog mesta. Zaposlio se u jednoj turističkoj agenciji kao vodič i obišao skoro čitav svet, nije bilo kontinenta na kom nije bio. Jednom prilikom kada je vodio turiste u obilazak Venecije, zaustavio se na Mostu uzdaha, baš kod onog legendarnog prozorčića kroz koji je Đakomo Kazanova umakao svojim

mučiteljima, izvadio iz usta obe proteze, i donju i gornju, i pred zapanjenim turistima bacivši ih pod noge, zdrobio ih u paramparčad. Vratio se kući prvim vozom, ostavivši grupu turista bez objašnjenja. Dao je odmah otkaz i odao se skitnji. Njegove ćerke su pokušavale da ga vrate u normalan život, ali nisu uspele. Inače, bio je kolerik, umeo je da prasne. Njegovi posilni u momačkoj sobi bili su onaj debeli i onaj *bezimeni čovek* što iskače iz klozeta. Iako za *bezimenog* teško da se moglo reći da je bilo čiji posilni, ne verujem da se taj ikome potčinjavao. Debeli je bio student medicine, voleo je da peva operске arije i da se muva u bademantilu po stanu, to je sve što sam znao o njemu. A ko je bio ovaj *novi gost*, pojma nisam imao, kao što sam već i rekao. I to je, sve u svemu, bila ta družina veseljaka, koja me je zabavljala ali i sekirala ponekad. Ali ja sam bio poznat kao veoma strpljiv čovek, nikada ništa nisam lomio preko kolena.

Razlog zašto sam ih trpeo bio je možda i taj, što su stan držali veoma uredno. Iako nije u pitanju bilo moje čistunstvo, koliko strah od zatrpavanja, od gomilanja otpada. To mi se svidelo, pokazivali su time izvesnu odgovornost. Nije se kuvalo, to ne. Svako je morao da se snalazi kako zna i ume. Naravno, moglo je ponešto da se prezalogaji u stanu ali šerpe, lonci, to nije dolazilo u obzir. Takođe, nije bilo tenzija, diskutovalo se, ali sa merom. Postojale su granice preko kojih se nije išlo. Kašalj ili smeh, svejedno, i tu bi bio kraj priči. S vremenom moja reč je sve manje bila zakon, pogotovo kada sam počeo da noćivam u olupini, ali ipak, incidenti, kao onaj sa klozetom i kupatilom, bili su retki. Ja bih nekada ispoljio taj autoritarni mentalitet, ali brzo bih se trgao.

Jednostavno, nisam voleo da naređujem. U nekom smislu moglo bi se reći da nisam bio dosledan, a ni iskren. Bio sam svestan toga, ali nisam mario, bilo mi je u krajnjoj liniji svejedno. Ništa to nije bilo važno. Da li sam bio ličnost? Da li me je neko cenio? Ma, postojale su mnogo važnije stvari. Užitek je bio jedino bitan, a da li se on delio sa nekim? Pa, naravno da nije, čak pored najbolje volje, čak ako bih to nedvosmisleno želeo. Za mene je to bila najdublja intima, ono samo moje i ničije više. Ono čemu sam se ja radovao, drugi nisu ni sanjali. No, možda ni ja sam nisam znao čemu se radujem? Beše to nešto nepojmljivo. A kako je neko video mene, šta je mislio o meni, za to me savršeno nije bilo briga. Da li je pomisao na mene budila prijatnost ili se nečije lice mrštilo? Čak osećanje odvratnosti i prezira je bilo najpoželjnije. Prezir je oslobađajući. Uvek sam pokušavao da razbijem iluziju tuđeg viđenja i mišljenja. Naravno, to me je još više usamljivalo, ali to je bila cena življenja u nekakvoj istini, istini u jednom telu i jednoj duši. Ako u društvu ne predstavljaš ništa, ostaje ti porodica. Ako nemaš porodicu, sam si, ostaje ti samo priroda, tvoje telo, tj. kosmos i večnost kao najveća tamnica. Sam pod zvezdama pred Okeanom. Da li je to malo? Da li je to Ništa?

Ali postojao je i sedmi čovek, *sedmi brat* koji se bavio književnošću, pisao je romane, i koji je pobedio. Ali on je krenuo u akciju baš iz našeg stana, nije završio u njemu kao Aleksić i kompanija. Da li sam slučajno zaboravio na *sedmog brata*? Da li sam slučajno zaboravio njegovo ime? On je takođe radio u Kulturnom centru i to u vreme kada je Aleksić bio tamo komesar. Došao je iz jednog malog mesta koje se zvaše Taraš i odmah dobio

mesto tehničkog direktora. Ali šta je on zapravo radio u Kulturnom centru, sam bog zna. Mesto tehničkog direktora u kulturnoj ustanovi? Hm?! No, nije to bilo ništa neobično. Komunisti su praktikovali da iz provincije dovode mlade perspektivne ljude, koje su odmah postavljali na odgovorne funkcije, izmišljali su radna mesta, a ovi su, iz zahvalnosti, posle bili verni kao pseta. Naravno, usput su obavljali za Partiju još poneke poslove. Aleksić mi je jednom prilikom rekao kako je taj *sedmi brat* prestao da mu se javlja na ulici. Uh, to javljanje na ulici, kakva blamaža? Ne znam zašto mu je bilo važno da li mu se neko javlja na ulici. Naravno, to je bilo u vreme kada je Aleksić već bio propao kao režiser. *Sedmi brat* je uvek birao društvo, voleo je da otkaçi prijatelja, da ga učini bivšim prijateljem, nije se mnogo predomišljao. On je imao velike planove i ambicije kao i svaki provincijalac. U svakom slučaju, nije imao nameru da se zakopa i dočeka penziju u Kulturnom centru grada Đurvideka. Nasrtao je na poznate, već afirmisane pisce, preko kojih je kasnije uspostavio veze i u inostranstvu. Uskoro su počele da mu se prevode knjige, a onda su stigle i nagrade. Postao je pisac evropskog formata. Sada su njega počeli da progone ovdašnji pisci, ne bi li došli nekako do tih moćnika u inostranstvu i tako iskamčili stipendije ili dobili pozive da borave u evropskim metropolama. Ali zašto ovo pričam, kakve ja imam veze sa *sedmim bratom*? Kakav je moj udeo u njegovoj sudbini? Evo! Prilikom jedne književne večeri u Kulturnom centru, neka prevarena žena pokušala je da ubode svog muža otrovnim kišobranom, međutim promašila je i ubola upravo *sedmog brata* u butinu. Rana je bila bezazlena, međutim, njemu je pozlilo. Ja sam bio nazočan toj književnoj večeri i pošto je moja,

tj. očeva „buba” bila parkirana dole ispred Kulturnog centra, a hitna pomoć nikako nije stizala, ponudio sam se da ga prevezem u bolnicu. Dok smo ga ubacivali u auto, već je napola bio u komi, otrov je delovao. Spasao sam mu život. Postali smo prijatelji i kako njegov stan koji je dobio od Kulturnog centra još nije bio završen, predložio sam mu da se useli privremeno kod nas. Otac i ja smo već odavno bili sami, mama nas je napustila, jedna soba je zvrjala prazna i to baš ona u kojoj je bio Bernardijev nameštaj. Tako se *sedmi brat* baškario nekoliko meseci u tom predivnom ambijentu. Ali da li je on to uopšte primećivao? Ne verujem. On je bio sklon filozofiranju, ali estetsko čulo nije posedovao, bio je operisan od lepote, kao i njegov bivši prijatelj Aleksić. Očigledno, *sveprožimajući* je zaboravio na njih. Izgleda da je sudbina svih ljudi, pa i najbeznačajnijih, da učestvuju u društvenom uspehu, makar preko drugih kojima su jednog trenutka presudno pomogli. Da ne beše mene na toj priredbi, *sedmi brat* bi možda naprečac završio karijeru. Ali treba pomoci ljudima da ostvare svoje želje, svoje snove, zašto da ne, da uživaju, pa bilo kakvi da su, dobri ili zli, poštteni ili pokvareni. Opšti društveni uspeh je sudbina svih, svi na neki način učestvuju u tom svetskom procesu afirmacije, tom velikom „DA” životu i postojanju. Dakle, slava ti nikad ne gine, makar da niko neće nikad čuti za tebe. Iako, ime je važno, treba prihvatiti ime drugog čoveka i podržati ga, sakriti se iza njega i uzvisiti ga. Jer kako god okreneš, na kraju te čeka Arđuna kog u ovim krajevima zovu Karcinom ili Infarkt i koji će te preseći napola. Međutim, čim bi se poveo razgovor o *sedmom bratu*, svi moji podstanari bi u jedan glas ponavljali kako je netaalentovan, kako je pisac bez dela i

slično. Zašto? Obezvredivali su svoj doprinos njegovom uspehu. Nisu bili svesni da bez njihovog postojanja ni *sedmi brat* ne bi postojao. Nisu mogli sebe da prepoznaju u njemu, iako su mu zavideli. No, možda je taj osećaj zavidljivosti dolazio baš od toga što su se podsvesno prepoznavali u njemu. Mrzeli su sebe zbog uspešnosti, zbog izneveravanja sopstvenog gubitništva. Mržnja na sopstveno „Ja” ih je nagrizzala kao kiselina, ali u stvarnom, realnom svetu, ratu više nije bilo mesta. Izgleda da su došla takva vremena: svet se striktno podelio na poražene i pobednike. Između njih se isprečila nepremostiva barijera. Pobednici su se odvojili, jezdili su ka novim prostranstvima nabildovani znanjem i umešnošću. Pobeđeni, oni koji nisu bili spremni da uče, gasili su se zbog nezaustavljivog gubitka energije. Bojno polje se širilo velikom brzinom, tako da jedni do drugih više nisu mogli dopreti. Postojala je samo solidarnost, tj. homogenizacija između gubitnika. Oni, zapravo, o pobednicima nisu više znali ništa.

Ipak, nije mi nešto jasno: kako neki čovek, neka individua, jednog trenutka zna da je kompetentna za nešto, da su svi drugi ispod nje, da manje znaju i umeju, da su manje sposobni? Još juče on nije imao pojma, ili je tek nevešto učio, a danas, eto ga na olimpijskom tronu. Prometej, iako „promišljen”, nije imao pojma, za Hefesta ili Hermesa beše on obična nezalica. Ali odvažio se, rekao je predsedniku Gromovniku: Ko te jebe! Ščepao je vatru, tj. pare, ne plašeći se da će se opeci. To je taj iskonski bezobrazluk u svakom pobedniku, njegov primitivizam. Naravno, cena je paprena. Ništa nema za džabe. Ima li išta skuplje od svetlosti, od vatre.

Ali zašto se onaj čovek na ulici pogurio? Zašto on propada, zašto je njegovo umiranje tako ružno? Svi tako završe. I pobednici. Zašto? Društveni uspeh, mebliranje, udobnost stanovanja mu je uvek bilo nešto najvažnije u životu, ali ništa više od toga. A morao je tražiti mnogo mnogo vise.

Međutim, nije znao šta da traži. Možda je Bernardi, svestan ovoga, izbegavao da tapacira svoje fotelje i taburete. Ili je tapacirung bio veoma tanak i nameštaj je bio sve, samo ne udoban. Dakle, nikakvog mebliranja, molim! Kada sedneš na stolac, ispravi se, drži kičmu pravo! I razmišljaj, meditiraj! Ne dremaj! To je bila Bernova poruka.

Generalno gledajući problem ove skupine, a tu mislim i na *sedmog brata*, bio je taj što su svi bili tvrdi na ušima, nisu osećali muziku, ona ih nije ni interesovala, sa izuzetkom onog debelog koji je voleo da peva u kupatilu operске arije i šlagere. Svi su oni pak bili jaki u računu. No, oko toga gde ih je ta matematika odvela, sa izuzetkom *sedmog brata*, nije potrebno trošiti reci. Kako god okrene, čovek se zezne u računu, uvek ispadne drugacije nego što je očekivao. Ta činjenica je stvarala veliku prepreku u našim odnosima, nešto bitno je nedostajalo, jednostavno, previše smo se razlikovali. Iako se kaže da je muzika, u stvari, matematika i da tu nema skoro nikakve razlike, ipak je njihov račun, koji je bio više interesan, bio nešto mnogo banalnije, čist šićar. Možda je tu i bilo nekakve muzike ali ne za moje uši. Između nas je postojao hladan pojas, delio nas je ledeni Okean. Za mene je muzika bila sve. Ja sam čak i Bernardijevu sobu osluškivao, nameštaj

je pevao, svaki komad je imao svoj motiv, svoju ariju koja se uklapala u opšte sazvučje, u vrhunsko biće garniture, slaveći tako postojanje tog umetničkog dela na samoj obali Okeana. Mislim da su svi oni bili gluvi za to, što je bila velika šteta i za njih ali i za mene. Naš odnos bi sigurno bio mnogo produbljeniji da su imali malo više sluha, malo više smisla za osluškivanje onih najtiših sazvučja predmeta i i... Ali bolje da ćutim, počeo sam sebe da stavljam na posebno mesto, da se uzvisujem, a fale mi i sredi i krajevi, što bi se reklo. Naročito sredi!

KESE

„Plavo, crveno, belo, svrbi me zacelo! Ne!”

Neuništive. U svi duginim bojama. I to će biti dovoljno da im sve bude oprošteno. Da li će se taj odnos prema plastičnim kesama promeniti? Za sto godina planeta Zemlja će biti optočena raznobojnim plastičnim kesama, u inat ekološkom pokretu. Biće to veličanstven prizor, ali za čije oči? Kao meduze u ledenom Okeanu koji je sasvim preplavio kopno. Mont Everest će biti ostrvce na kom će dreždati neki usamljenik, jedini preživeli, ali bez kovčega, bez igde ikog. Bio sam uvek u prijateljstvu sa plastičnim kesama. Nikada mi nije padalo na pamet da nosim tašnu ili, ne daj bože, ceger. Ali šta je kesa? Ideja? Neko parče plastike, koje nema ni lice ni naličje. Providi se. Sve su iste, jedino ta obojenost ih razlikuje. Bitno je da nešto možeš da staviš unutra i to se sve vidi, taj sadržaj je javan, izložen svačijim pogledima, ali je obojen providnošću kese, tj. providnošću njene boje. Samo raznobojne kese koje se vrte u hodu kao neki karusel, dok razmišljaš kako čoveka uopšte nije moralo biti, ili da si mogao i da se ne rodiš. Raspored kesa je čist slučaj kao i spektakl, ali kada ti pripadne, kada ga dobiješ, postaje zakon. Posle ti kese otkinu prste, grizu, to je taj čuveni ujed kesa. Ujed providne obojene meduze, hm? Ujed spektra! Zašto ovo kažem? Da li ja znam nešto što drugi ne znaju? Od kada

znam za sebe bio sam svestan toga, svestan *svoje istine*. Naravno, postoje i one crne, za smeće i još ponešto, ili mlečnobeke, neprozirne, u koje možeš da strpaš svašta, pa onda pogađaj šta je *v nuter*. Nedavno sam Bernardijev nameštaj upakovao u providnu plastiku, zaštitio sam ga od prašine ali sam ipak mogao da vidim pojedine komade, doduše, malo zamagljene. Ko kaže da providno belo nije moguće? Javio se telefonom ponovo onaj trgovac umetninama da me bari da mu prodam sobu. Zavlačio sam ga, ostavljao u nekoj nadi, iako mi nije padalo na pamet da prodam sobu. Predložio sam mu da tamo u Zagrebu sazna malo više o Bernardu Bernardiju: kako je završio, da li je imao potomke, možda, ćerku, kakav je uopšte bio čovek, neke pikanterije iz privatnog života. Jako me je sve to interesovalo. Uostalom, čovek, sa tako zvučnim imenom i prezimenom, mora da je bio i kao pojava nešto posebno. Ta četiri glasa „r” stvaraju vratolomno kotrljanje, dinamički sasvim besprimerno i onda još sličnost imena i prezimena, ponavljanje i mala razlika: o/i, zaista su raspaljivali moju maštu. Osećao sam dah misterije koja je okruživala to ime. A lik? Jovanić mi je rekao da će svakako pokušati nešto da sazna. S obzirom da se kretao u umetničkim krugovima, bilo je to sasvim moguće. Čekao sam sa nestrpljenjem. Ali nije se više javljao. Zašto? Da li mu to nije bilo interesantno, ili nije uspeo ništa da sazna? Razmišljao sam: taj Ber-Ber, ko je u stvari on, šta se sa njim dogodilo? No, da li je to uopšte važno? Stvorio je taj predivni nameštaj, koji je večan, neuništiv. Sati naših života koji su proticali pored njega, gde su? Nameštaj miruje, damari biju u Agramu, u Đurvideku, na Jadranskoj magistrali. Ipak, kako spojiti mercedes sa Bernardijevom sobom? Mogao sam makar jedan komad nameštaja spustiti

dole i uvući u olupinu, naravno, olupinu nisam mogao podići na sprat, u stan. Iako i to je bilo moguće u nekom smislu, setio sam se one projekcije sa školjkom koja se prenela u sobu. Svetlosmeđa boja hrastovine prosto je mamila tamnoplavi ljubičasti lak olupine, koji je još uvek blistao, ili crni teleći boks. Kada se dogodila ona saobraćajna nesreća na Magistrali, zapravo, one dve nesreće, u prvom trenutku se znao identitet samo one Dankinje, koja se spasla i koja je prva sletela u more, o drugoj ženskoj osobi, koja je sletela posle desetak minuta, nije se znalo ništa, osim da je žena i da je takođe vozila mercedes, ali sa domacim tablicama. Pretpostavljalo se da se utopila, pošto telo nije odmah pronađeno. Ja sam sutradan otputovao, tako da nisam posle imao nikakvih informacija. Možda nisam ni želeo da saznam istinu. Ostao sam u dilemi koja se od te dve ženske osobe trkala sa mnom, pa samim tim i da li postoji moj udeo krivice za nesreću. Zapamtio sam tačno datum kada se sve to dogodilo. Posle sam saznao da je Bernardi umro, samo jedan dan posle nesreće. Postojao je samo jedan detalj koji mi je ostao u sećanju i koji mi je možda mogao pomoći da razrešim dilemu: to je bila crvenonarandžasta kosa devojke koja se upustila u trku sa mnom i koja je sletela u more ispred mene. Da li je vlasnica te vatrene kose bila srećna Dankinja, ili ona nesrećna utopljenica? Kada je umro, Bernardi je imao šezdeset četiri godine. Oženio se sa četrdeset, dakle, u trenutku smrti mogao je imati ćerku koja je bila u dvadesetim. Poznato je da je dve godine pre smrti uradio enterijer za crkvu Sv. Petra u Splitu i da je od honorara koji je dobio za taj posao kupio novi mercedes, o čemu je, pretpostavljam, brujao čitav Zagreb. Kuda nas ovo vodi? Devojka koja je sletela u more posle one

Dankinje i koja se utopila u Bračkom kanalu, bila je Bernardijeva ćerka koja je vozila tatin mercedes. Bernardi se sutradan posle nesreće bacio u more sa istog tog mesta gde se dogodio udes. Ubio se, ne mogavši da izdrži *grižnju savjesti*. Kakva tragedija? Možda je trebalo da se i ja ubijem? Ali ne, ja sam, jednostavno, sklonio pogled i zaboravio sve. Do one Dankinje nisam nikako mogao doći, bilo je to isuviše komplikovano, ali o Bernardijevoj ćerki sam ipak mogao nešto saznati. I sada je ta olupina mercedesa dole na parkingu pokrenula lavinu od koje, naravno, neće biti ništa, samo grudva snega, zapravo, grudvica. Stajao sam dole u mraku i kupio vlažan sneg sa haube. Ušao sam u olupinu u nekom posebnom raspoloženju: zapljusnuo me je miris okeana, kao da čujem zvuke orgulja, Badnje je več. Otvaram kasetu. Na dnu vidim da još uvek leži ona knjižica, saobraćajna ili servisna, ne verujem da je vozačka dozvola u pitanju, bio bi to velik poklon: i ime i slika. Ovako, samo ime vlasnika ili vlasnice, ali i to je dosta. Ipak se ne usuđujem. Ali ova olupina sigurno nije ni auto one Dankinje, a ni one devojke koja se utopila. Zašto bi neki automobil, zapravo olupina automobila, završio čak u Đurvideku, stotinama kilometara daleko od mora? I još posle koliko godina? Ovo je samo neki mercedesov *coupe* istovetan ili veoma sličan njihovim mercedesima. Ali sudbine su im različite: oni su završili u moru, ili negde u Hiperboreji, a ovaj u Đurvideku, na limanskom parkingu. Ipak, u pitanju je čist artefakt, tehnička reprodukcija, uostalom, kao i Bernardijeva soba, gore, kod mene u stanu. Kopije imaju tu osobinu da se kroz njih sve providi, kao kroz najlonske kese, jedino se po boji razlikuju. Bitna je ideja i preciznost izvođenja. A posle, čitav niz slučajnosti, sudbina predmeta

i njihov uticaj na ljude, na tzv. vlasnike. Tu je već sve zatamnjeno i zagonetno. I nije slučajno da predmeti imaju nadmoć nad vlasnicima. Zato me je i kopkalo ko je bio vlasnik ovog *mog* merdžana. Ko je istrpeo njegovu sudbinu, njegov slučaj? To sam sada njuškao kao pas. Najzad, prošlo je možda i mesec dana, javio se opet onaj gospon Jovanić. Naravno, njega je interesovao nameštaj, baš se zaintačio, hoće to da ima, pa bog. I opet jalovi razgovori, pokušaj da bitno snizi cenu, o Bernardiju ni reči, zaboravio je on na moju molbu. Na koncu, pitam ga da li se malo raspitao o Bernardiju, na šta se on kao trgne, setio se. Kaže da jeste, razgovarao je sa nekim slikarom Srnecom koji je bio Bernardijev blizak prijatelj. Pitam ga da li je Bern bio oženjen, da li je možda imao potomke, neku ćerku, na primer. Jeste, bil je ženjen, odgovara Jovanić, supruga je još uvijek živa, ali djece nisu imali. Dakle, nikakva kćer. Šteta, kažem ja. Zašto šteta, pita Jovanić, zašt vam je to bitno? Ne znam, odgovaram pomalo zbunjen. Ne znam sam šta da mislim: da li je dobro što nije imao ćerku, tj. što ona devojka koja se utopila nije njegova ćerka. Ili to nije dobro. Kao nedoumica oko onog čuvenog novčića bačenog u okean. Pismo ili glava? Ipak, u mom snu Bern je imao ćerku, hteo je da otkupi sopstvenu sobu baš za nju, za njeno punoletstvo. Bern u snu, Jovanić na javi. Šta će njemu ta soba? Preprodaće je i zaradiće nešto siće. Ili možda hoće da uživa u njoj kao ja? Ne, neće je dobiti, nikada. Pomislim kako je ružna ta moja sebičnost, trebalo bi da mu dam tu sobu besplatno, da mu je poklonim, dosta sam se ja nauživao, uostalom svaki komad je ugrađen u mene, ja sam taj nameštaj bez ostatka. Kažem mu na kraju da ćemo se uskoro ponovo čuti, želim da ga ipak ostavim u

nekakvoj nadi, i to je uzbudljivo, a ko zna, možda se i predomislim jednog trenutka. Naravno, nije u pitanju novac. Šta će mi novac? Uostalom, plastične kese su besplatne. Oslobođene su prometa novca roba i usluga, samo ga diskretno prate. Čim novac krene u nekom pravcu, pojavi se kesa, u ovoj ili onoj boji, da primi ekvivalent u robi, da ga oboji svojom prozirnošću. Ta prozirna kesa je uvek poslednje pakovanje, posle nje dolazi raspakivanje, skidanje ambalaže, što je uvek uzbudljivo. I naravno, ne treba nikad žuriti sa raspakivanjem, treba ga čak odlagati u beskonačnost. Prozirnost ambalaže, prozirnost pakovanja je tako utešna, pošto se zna šta je *v nuter*, nema laži, nema prevare. Praznina. Čutimo. Gospon Pišta, čujem Jovanića kako me proverava, da li ste na vezi? Tu sam, odgovaram mu, ali ne znam šta da vam kažem, iscrpili smo temu. Mnogo je deset tisuća, na to moram platit još i carinu, kaže Jovanić, pa onda pakovanje i transport, ne, ne isplati se, ja jesam obožavatelj Bernardija, ali sam i trgovac, znate, moram vodit računa o poslu. Evo jučer sam baš kupio u Mariboru čuveni Bernardijev stolac, to vam je sjedalo iz one čuvene jugoslavenske kancelarijske garniture, platil sam ga samo deset maraka. Stolac! kažem ja začuđeno, kroz glavu mi prođe Bernardijeva poruka iz sna: da mu čuvam stolac. Nikada nisam shvatio smisao te poruke, šta je trebalo to da znači? Da li se to odnosilo na taj kancelarijski komad nameštaja? Ali ovde kod nas imate tih stolica na sve strane, u svakom uredu, možete to dobiti za džabe, platiš jednu, dobiš dve, kažem mu. Vi se šalite sa mnom, gospon, brečne se Jovanić. Ma, ne, zaista, ima toga ovde na kilo, čak na svakom smetilištu možete naći taj stolac, odgovaram mu. Nevjerojatno, zaključuje Jovanić,

nevjerojatno!

Što je nešto vrednije, to je jeftinije, cena je manja! Eto, to je bila Bernova filozofija. Neverovatno! Ali jedno je autor, a drugo je živ čovek. Stolac, najjeftiniji komad nameštaja, beše nešto najvrednije. Ideju ne možeš ničim platiti. Taj kancelarijski stolac bio je nekako uvek povezan sa letom, sa suncem: U nekoj kancelariji leti kroz rebrasti naslon stolice videlo se more. Zapravo, taj rebrasti naslon podsećao je na šalukatre neke kuće na moru. Povratak u kuću na moru? Nikada nismo imali tu kuću. Zašto? Skoro svako je imao kućicu na jadranskoj obali, samo mi nismo. Jednostavno, otac nije ljubio more, kao da je naslućivao da će po službenoj dužnosti skončati tamo u nekom gradu. Imao je belu put i nije smeo da se izlaže previše suncu. On beo, mama crna. Ja sam bio čudna mešavina, tamnokos sa plavim očima. Video sam tim očima svašta: široke zelene listove agave i plavog guštera koji se iznenada pomeri dok u uvalama pene tamnoljubičasti talasi. Ništa nije bilo vrednije od toga. Šalukatre se spuste kao očni kapci i u beloj sobi zavlada tama. Međutim, napolju sve blešti u neverovatnoj svetlosti. Večnost je nekada tako blizu. Ona je tu. Svet se prostire, stvaran je. Nepromenjiv! Ako nemaš kuću, ipak, uvek možeš imati taj stolac, zapravo, te šalukatre. I to je sasvim dovoljno.

DELOŽACIJA

„A onda nežni vetrić sve ih je pomeo...”

Oslobođen sam vojske iz već poznatih razloga, ona stvar među mojim nogama nije im ulivala poverenje, ali s obzirom da sam bio dete vojnog lica i da sam još uvek živeo u očevom, tj. vojnom stanu, ipak sam bio sa vojskom u nekakvom odnosu. Nisam zapravo bio ni svestan toga, dok jednog jutra, bilo je rano proleće, neko nije zazvonio na vratima. Društvo je posle teške noćne diskusije još bilo u jutarnjem dremežu, tako da sam prvi priskočio da otvorim. Preda mnom je stajao patuljak, čudno stvorenjce, nešto između rovčice i tri praseta. Pružio mi je hemijsku olovku i neki papir na koji je trebalo da se potpišem, a zatim mi je isporučio jedan plavi koverat. Štrecnuo sam se. Plavi koverat je ukazivao na neku neminovnost, na nešto gde lični stav ili lična odluka ne predstavljaju bog zna šta. Pomiren sam uzeo pošiljku i ne sluteći o čemu je reč Kada sam otvorio koverat, imao sam šta da vidim. U pitanju je bio zahtev vojske da se iselim iz stana, s obzirom da je nosilac stanarskog prava, a to je bio moj otac, posle građanskog rata napustio vojsku i ostao da živi u drugoj državi. Nisam znao šta da mislim. Kuda da se iselim? Nisam video nikakvo rešenje, najviše me je brinulo šta će biti sa Bernardijevim nameštajem. Za doručkom sam saopštio društvu šta nam se sprema. Čitali

su. Nastavili smo dalje da životarimo bez ikakvog plana, dani su prolazili, ali bilo nam je jasno da nas vojska neće ostaviti na miru, tako da smo stalno bili u iščekivanju njenih sledećih koraka. I opet je jednog jutra, otprilike posle dve nedelje, neko zazvonio na vratima. Odlučio sam da ne otvaram, da ništa ne potpisujem i ne primam. Ipak, zvirnuo sam kroz špijunku: nije bilo ono čudno stvorenje, nego neka ogromna debela žena. Pozvonila je još jednom, okrenula se i otišla. Odahnuo sam. Međutim, u podne, kada sam sišao do prizemlja i otvorio poštansko sanduče, opet sam se štrencuo, unutra me je čekala plava koverta. Bilo je jasno da moj potpis ne predstavlja ništa. Ovog puta bilo je to obaveštenje i poziv od Opštinskog suda na parnicu koju je vojska pokrenula protiv mog oca, tj. protiv mene kao člana porodice nosioca stanarskog prava. Odmah sam znao da neću ići na zakazano ročište. Ali malo je to njih brinulo, shvatio sam da je ta parnica svršena stvar, nisam imao nikakve šanse. Mogao sam malo da odugovlačim, ali sve će već ići po sili zakona i sudske procedure. Samo je bilo pitanje njihove ažurnosti, tj. nečije spremnosti da čitav slučaj podmaže i pogura i da se tako što pre useli u stan. Kolebao sam se da li da pozovem oca telefonom, da se sa njim posavetujem, pretpostavljao sam da je on upućen u čitavu stvar. Razgovor sa njim me je konačno bacio na dno. Rekao mi je da ne može da mi pomogne, čak mi je nagovestio da će biti prinuđen da prestane da mi šalje novac. Njegov savet je bio da bi bilo najbolje da odem kod mame u onu komunu, što je meni izgledalo suludo. Dobio sam još dva poziva na koja se nisam odazvao, a onda je stigao plavi koverat u kom je bila presuda: naravno, izgubio sam parnicu i bio sam dužan da se u roku od dve nedelje iselim iz stana. U

slučaju da se ne iselim, slediće prinudno iseljenje. Obavestio sam družinu o ovoj novoj situaciji. Oni očigledno nisu imali nikakvih ideja, možda je svako imao neki svoj plan ali je to krio ili je smatrao potpuno suvišnim da o tome bilo koga obaveštava. Debeli je išao okolo po stanu i uzdisao: Šteta, a bafš smo tako lepo žifeli! Bilo mi ga je pomalo žao. Pitao sam Berliniča šta će on da radi? Samo je slegao ramenima. I tako, nakon mesec dana opet sam našao plavi koverat u poštanskom sandučetu. Sud me je obaveštavao da će 31. novembra biti izvršeno prinudno iseljenje, s obzirom na to da sam se oglušio o zahtev da se sam iselim. Takođe su me obavestili da mi je druga strana u sporu, tj. vojska, obezbedila nužni smeštaj u jednom vojnom paviljonu, na nekih petnaestak kilometara od grada, sa druge strane Dunava, kuda bi moglo da bude istog dana prebačeno sve pokućstvo i ostala lična imovina. Naravno, to nije dolazilo u obzir, nisam imao nameru da idem iz Đurvideka. Znao sam šta ću. Dole me je čekala moja olupina. Jedino me je brinulo gde da smestim Bernardijev nameštaj. Nekog valjanog pokućstva u stanu i nije bilo: šporet, frižider, jedna stara veš-mašina, sve to je bilo spremno za smetlišće, za otpad. Što se tiče Bernardija, nije samo bio problem gde da ga uskladištim, već sam se bojao i same pomisli na rastanak od njega, kao da je to bilo pitanje života i smrti, nisam mogao da zamislim da živim bez njega. Ali opet nisam bio spreman da idem u taj paviljon, to nikako. Pretpostavljao sam da su uslovi katastrofalni. Nameštaj bi tamo vrlo brzo propao. Pošto sam obavestio društvo o datumu prinudnog iseljenja, posle nekoliko dana primetio sam da nema Aleksića i Veljavskog, otišli su a da mi ni zdravo nisu rekli. Ali razumeo sam to, svaka izjava zahvalnosti je bila suvišna

kada je preživljavanje u pitanju. Jedan dan pre zakazanog iseljenja već smo popakovali sve. Nije to bilo bog zna šta, ali spremili smo se da „svako svoje sa sobom ponese”. Ipak, kao da smo živeli u potajnoj nadi da se to neće dogoditi, da će se neko ili nešto smilovati na nas, jadnike. Naravno, bila je to iluzija. Ujutru oko sedam sati, neko je zakucao. Ja sam odmah otvorio, a da nisam ni pitao ko je na vratima. U hodniku je bila čitava svita: ispred svih je stajao sudski izvršitelj koji se odmah predstavio i koji je tražio da se i ja predstavim. U njegovoj pratnji su bili jedan policajac i jedna starija gospođa koja je bila pravni zastupnik vojske, a takođe i četiri vojnika koji su trebali da obave iseljenje. Izvršitelj nas je zamolio da svako iznese svoj lični prtljag i da svi napuste stan, jedino sam ja mogao da ostanem i da nadgledam iseljenje. Pitao me je da li želim da se pokućstvo i nameštaj prenesu u nužni smeštaj. Rekao sam da ne želim i da sve ostave gde god im je volja, jedino da Bernardijev nameštaj, pokazao sam mu sobu, spuste na parking baš pored one moje olupine. Sada se videlo koliko sam bio dalekovid kada sam nameštaj prepakovao u najlon. Jutro je bilo pravo novembarsko, rominjala je sitna uporna kišica, a i pirkalo je. Mogao sam da zamislim šta bi bilo od nameštaja da je ostao pokriven samo belim platnom. Dok su vojnici revnosno spuštali komade nameštaja, ja sam trčkarao za njima niz stepenište, stalno ih opominjući da budu pažljivi, da ga slučajno ne bi oštetili. Vrlo brzo je sve bilo na parking, baš pored olupine. Tako se najzad „Bernardi” približio „mercedesu”, dogodilo se nešto o čemu sam sanjao. Iako su se komadi nameštaja tek nazirali kroz najlon, osećao se taj erotični susret dve vrhunske marke, dva velelepna artefakta. Nažalost, povod je bio vrlo tužan.

Berlinič, Varda i debeli stajali su natovareni ruksacima na kiši. Gledali smo se bez reči. Odjednom sam osetio koliko ih u stvari volim, koliko su mi dragi i došlo mi je da ih zagrlim, da im kažem: Braćo, kuda ćete? Obespravljenost zbliži ljude, otvori im oči, valjda je oduvek tako bilo. Ali ipak, ispod svega kao da je tutnjala mržnja, da sam tog trenutka imao nekakvu bombu u ruci, mislim da bio bih u stanju da je aktiviram. Već sam im objasnio da ću stanovati u olupini, dakle, bio je čas da se oprostimo. Rukovali smo se sa suzama u odma, malo je falilo da se i izgrlimo ali ipak nismo tako daleko išli. Video sam ih kako polako odmiču prema Dunavskom keju, dok ih je ledena okeanska kišica uporno zalivala, a vetrić pogurivao. Na prvoj raskrsnici, debeli se rukovao sa Berliničem i Vardom i skrenuo u pravcu grada. Ova dvojica su pak produžila, verovatno u nameri da nađu neki zaklon u prvom dunavskom šumarku. Pošto sam proverio da li je nameštaj dobro pokriven, uvukao sam se u olupinu, a zatim u vreću, spreman da prespavam ostatak dana. Ali nisam mogao da zaspim, samo sam leškario i premetao misli. Bio sam u velikoj brizi, zima je bila na pragu, kada počne mraz, teško da ću moći da spavam u olupini, mogu se razboleti. Da odem u Rađevicu, kod mame? Ali nije mi se tamo išlo, nikada nisam voleo seoski ambijent, pomalo sam se i plašio tog njenog tipa, hipici su opasan soj, nije se sa njima zajebavati, a i otac ga je gadno povredio. Šta će biti sa Bernardijevom sobom? Nikako ne može ostati dugo na parkingu. Kao da sam već naslućivao rešenje, nisam ga još bio svestan, ali osećao sam da je tu negde, da mi je za vratom. Predveče sam se izvukao iz olupine, s namerom da odem do poslastičarnice, da nešto pojedem. Ono što sam video šokiralo me je: čopor mačaka dreždao je na

nameštaju. Lepo su se rasporedile. Nepomične, samo su me uporno posmatrale sa gomile, kao neki okrutni bogovi. Hteo sam da ih oteram, ali sam se u trenutku predomislio, znao sam: već su ga dobrono zapišale, obeležile. Težio sam se mišlju da je najlon nepromočiv. Ali nameštaj je sada pripadao njima, bio je njihov posed. Ipak, imao sam svoje telo, bio sam zdrav, iako pomeren u nekom pravcu tek za koji santimetar, ali ljudsko telo koje je čeznulo za nežnošću, za permanentnim nadahnućem koje sam mogao uvek sebi priuštiti i pored sve osujećenosti. Mislio sam: Sutra će osvanuti novi dan, makar kišilo i kišilo nad gradom i biću u dobrom raspoloženju, makar nemao nikog da me ohrabri. Nikoga i nikada i uvek i danas i sutra i juče i uvek i bilo kad i bilo gde. Eto! U poslastičarnici je bila velika gužva, nisam imao strpljenja da čekam. Otišao sam samo do ve-cea, a zatim se vratio na parking. Mačke su nestale ali sam znao da će se vratiti. Ceo dan skoro da ništa nisam jeo. Ipak, iznad kanalizacionog šahta oprao sam zube, u olupini sam imao plastični kanister sa vodom. Uvukao sam se unutra i upalio lampu na gas. Svetlost se raširila po tom malom prostoru, osetio sam toplotu u grudima. Uključio sam tranzistor: zvuci harmonike su izvirali iz plastične kutije, neki valcer ili polka, tako nešto. Osećao sam ugodnost ovih skromnih uslova, zapravo, dovoljnost tog životnog minimuma. Ništa mi više nije trebalo, jedino me je brinula zima, kako izaći na kraj sa hladnoćom, sa ledenom okeanskom vlagom koja ulazi u kosti i koja hoće da se uvuče u samo srce. Ledeni Okean, surovi kosmos kao jedina istina. Ipak, kao da se smlačio poslednjih godina, postao nedefinisan, ni leden, ni vreo. Ali ova olupina je za mene predstavljala nešto mnogo više. I to je bilo izbavljajuće. Postojala je fascinacija njenom

istorijom, njenim slučajem, to da su neke nežne ženske ruke okretale taj volan i da nisam imao načina da išta saznam o tome.

Nežnost? Nežni kosmos, surovi Okean. Ili samo pogled na Okean, na to veliko O, pogled na pučinu nekog jutra. Plavetnilo u plavim očima. Slepilo! Milovanje povetarca! Biti očaran nečim što će brzo iščeznuti, što će progutati ledeni okeanski talasi, što će nestati bez traga, nečim, što je samo trenutak slabosti. Svaka *Nežnost* tako završi, u talasima, zaljubljena, razočarana bezosećajnošću nekog mladića koji je u stvari žena, ali je posvećen samo sebi, svojoj lepoti, glancanju svoga perja. *Nežnost*, u stvari, ne može da podnese to da je progoni jedan drugi mladić, mnogo grublji, čije su namere sasvim neprihvatljive i kome je teško objasniti da *Ona* nije njemu namenjena. Ali nežne, ne tako vične ruke pokušavale su jednog trenutka da zauzdaju snažnu mašinu od kojih sto šezdeset konja. Pa, ipak to je i više od istine i ne treba na to gledati kao na nešto stvarno, što podleže zakonu gravitacije. Svaka nežnost je dovoljno snažna da okrene volan u željenom pravcu, da pozove gravitaciju da joj presudi. Ipak, mislim da *Muza Nežnosti* još uvek ima svoje podanike, svoje sveštenike i pored sve ujdurme da se izbriše i poslednji redak njene pesme, poslednji trag postojanja.

Ipak, neshvatljivo je da je taj Okean, koji je sam led i vatra, neko mesto, na čijoj obali raste *drhteći Narcis*, milovan svetlošću i blagim povetarcem koga zvaše negda imenom Zefir. Umerenost, pa i *Nežnost*, dolazi od najnemoćnije božanske ruke, jer Bog, iako nema imena,

posедује svakakve ruke, ali zato i traje uprkos svakoj nevolji. Ipak, postoji svežina, mladost trenutka, kao nešto pre svakog pojavljivanja. Čar zore na Okeanu! *Nežnost* se do kraja ubajati, prođe joj vreme. Ali svežina mladosti, zapravo, sama mladost... Prvo zelenilo vrba u rano proleće, ima li ičeg nežnijeg? *Nežnost* kao svežina. Ah, to je sve! Neprolazna mladost na kauču u decembarsko nedeljno poslepodne. Rodili smo se samo zbog tog časa.

POZIV

„daljine udaljujući zov kukavice iz šume.”

Sledećeg dana našao sam pored kontejnera za đubre vrata od našeg stana. Novi gazda ih je skinuo iz predostrožnosti i stavio nova, sigurno blindirana, da se obezbedi za svaki slučaj. Očigledno, nije znao sa kim ima posla. Ali meni su baš trebala ta vrata, trebala mi je nekakva ploča, otprilike takvih dimenzija, da mi posluži za podlogu u olupini, nešto na čemu bih ležao da se ne prehladim. Zamolio sam jednog čoveka koji je preturao po kontejnerima da mi pomogne, pa smo prebacili vrata do olupine i onda ih ugurali unutra kroz otvor za šoferšajbnu. Stala su nekako, ipak, merdžan je prilično dugačka limuzina. Desna strana olupine je bila dovoljno prostrana, jedino je jedan kraj vrata, onaj naspram kasete visio. Ali posle sam na đubrištu našao i neku stolicu, tj. stolac koji sam podmetnuo sa te strane i sada je ploča bila u savršeno vodoravnom položaju. Čim sam sve to namestio, otišao sam u obližnju sportsku radnju i tamo kupio planinarsku perjanu vreću za spavanje. Nisam vise imao šta da brinem što se zime tiče. Iako, zime su poslednjih godina bivale sve toplije, temperatura skoro da nikada nije padala ispod nule. Jedino ta vlaga koja se uvlačila u sve, ni kiša ni sneg, ledeni Okean, ledena vatra koja tone na horizontu. Ležao sam u olupini kao u čamcu, na vratima na kojima je još

stajalo očevo ime. Kao da sam ležao na njegovom grobu, nisam bio ni svestan toga. Možda sam ponekad u snu i zaječao: Oče, zašto si me napustio? Zbilja žalostivo. Imao sam Jovanićev broj, nisam ga zabil. Dakle, rano ujutru čim sam ustao, otišao sam na poštu i pozvao ga. Tempirao sam da to bude tako rano jer sam se nadao da je u to vreme sigurno doma. Sada je on bio u prilici da pretpostavi kako hoću da se cenjkam. Ali ne, ja sam imao nešto drugo na pameti, odlučio sam: pokloniću mu nameštaj. Nisam imao mnogo vremena. I nije to bilo samo iz neke velike brige šta će biti sa „bernardijem”, koliko je to bio trenutak velikodušnosti, koji sam osetio juče, između dva zalogaja švarcvald torte. Inače, trošio sam poslednju kintu. Kada se začuo Jovanićev glas sa druge strane, ostao sam skamenjen, nisam znao kako da počnem. On je povikao: Alo, alo, kaj je ovo, ko se to zeza sa mnom tak rano? Trgao sam se: Ja sam, gospon Jovanić, vlasnik Bernardijevog nameštaja, nema šale, samo sam malo utuljen. Kaj? Niste jutros fruštukovali? Jeste 1 skužil da je pet tisuć prava cjena, prelazi Jovanić još nerasanjen odmah na stvar. Ma, nije problem u ceni, gospon Jovanić, odlučio sam da vam poklonim nameštaj. Da li ja sanjam? Ne razumijem, kak da mi poklonite, čemu to, zapanjen je Jovanić i dodaje: A ne, ja želim to pošteno platit, ja sam vam rekel cijenu, ali sada sam spreman platit i šest tisuća. Znete šta, gospon, nameštaj je dole na parkingu, razmete, na kiši, doduše dobro upakovan najlonom, ali napolju, na ulici, zavapim ja. Pa, za kaj, što će namještaj na ulici, pita Jovanić. Objašnjavam mu u osnovnim crtama moju novu situaciju, šta se sve dogodilo poslednjih dana. Nije moguće, ne mogu vjerovat, čudi se Jovanić i odmah dodaje: dolazim za dva dana. Koja je vaša kućna adresa?

Fruškogorska 31, to vam je južni kraj grada, čim pređete Mostom Slobode preko Dunava, na prvom semaforu skrećete na desno i tu ste, objašnjavam mu kratko i jasno. Bok, vidimo se za dva dana, rekli ste: Fruštikorska 31. Ma, neeee, Fruškogorska, ispravljam ga. A ja, Fruška gora, Fruškogorska 31, razumijem. Ali peneze morate uzeti, naravno, moram vidjet u kakovom su stanju komadi, kaže na kraju Jovanić. Tog dana kada je Jovanić trebalo da dođe, probudio sam se sa osećanjem nekog svečanog tona, u vazduhu je lebdelo nešto posebno, u izgledu je bio događaj od prvorazredne važnosti. Odmah sam otišao do poslastičarnice, da se malo sredim u toaletu, a i nešto da prezalogajim, ali sam žurio nazad na parking. Kada sam se približio olupini, ugledao sam nekoga koga ni u snu nisam očekivao. Mama mi je mahala sa parkinga, primetila me je još izdaleka. Pored nje je stajao jedan prilično visok tip, dugokos, u džinsu od glave do pete. Odmah mi je bilo jasno da je to njen hipik, sa kojim živi dole u Rađevici. Ovo mi nije uopšte odgovaralo, njihov dolazak kvario je čitavu situaciju, ali nisam imao kuda. Dakle, uputio sam se nevoljno prema njima. Pitao sam se: Zašto baš sada? Kada sam im prišao, mama me je zagrlila, video sam da je na ivici plača. Onaj hipik je hteo da se rukuje, ali ja sam mu samo klimnuo glavom. Pa, gde si sada, zavapila je mama, očigledno već upoznata sa čitavom situacijom. Evo, tu sam, pokazao sam rukom prema olupini. Nije mogla da se uzdrži, počela je da plače. Stajali smo tako na parkingu, neodlučni. Nisam mogao da ih pozovem da uđemo unutra, bilo je pretesno. Kada se smirila, mama je rekla: Hajde negde da sednemo da razgovaramo. Rekao sam joj pokazujući na nameštaj da ne mogu nikuda da idem, pošto očekujem kupca koji treba svakog časa da stigne iz

Zagreba. Onda sam im ja predložio da ipak nekako uđemo u olupinu. Oni su, snebivajući se, pristali. Posedali smo na onu ploču, tj. na vrata od našeg stana. Čutili smo. Tišina je postajala mučna. Mama je iznenada rekla: Tata je umro. Počela je opet da plače. Ja sam bio mrtav hladan, kao da mi to nije značilo ništa. Zapravo, otac je umro onog trenutka kada me je ostavio i otišao da živi u drugom gradu. Uostalom, nisam ga video već godinama, samo taj njegov glas sa druge strane žice. Koliko je to bilo malo, takoreći ništa. Ili je bilo i previše? Ne znam. Ipak, slao mi je novac. Nisam ništa pitao kako je došlo do toga, imao sam jak osećaj da se ubio, to mi je ličilo na njega. Čutao sam i dalje. Mama je nastavila: Treba da ideš sa nama u Rađevicu. Evo i Milanko se slaže sa tim, tako se zvao taj njen tip, htela je da kaže da Milanko nema ništa protiv toga da živim sa njima. Rekao sam joj da to ne dolazi u obzir, da ne bih nikada mogao da živim na selu. Jednostavno, nisam voleo prirodu, bar ne tu ruralnu. Seoski ambijent je bitno snižavao nivo moga doživljaja prostornosti, nije mi prijala ta muzika. Mene je privlačio samo Okean. Kosmos je bio moja sudbina, zapravo taj rub ledenog Okeana, to večito osluškivanje dalekih ali presudnih promena. Svaki grad je ta obala Okeana, rub samog Kosmosa. Dakle, nikuda odatle. Tamo negde ispod neke planine sve bi to bilo ugušeno, zatomljeno. Ne, nisam bio rad pomeriti se. A onda se u razgovor ubacio Milanko, rekao je: Najbolje bi bilo da pođeš sa nama, ne možeš ovde živeti. Ti si Marino dete, za mene je to svetinja. Jeste da sam ja imao onaj incident sa tvojim ocem, ali to nije bitno, ja sam to podneo stoički, nije dolazilo u obzir da dignem ruku na njega. On je bio poslednji čovek kome bih učinio nešto nažao. Ali život je zajebana stvar. Nađeš se u

procepu i jednostavno, ne možeš ništa, ništa ne zavisi od tebe. U trenutku sam shvatio da Milanko hoće da čačka neke intimne stvari, što se meni apsolutno nije svidelo. Kiselo sam ga pogledao i on je učutao. Odjednom nas je prekrila neka senka. Kada sam okrenuo glavu, video sam da naspram olupine stoji kamion. Shvatio sam: Jovanić je stigao. Rekao sam im da sada moramo da se rastanemo. Dok smo se izvlačili iz olupine, da bih utešio mamu, obećao sam joj da ću ako budem u nerešivim problemima, ipak doći kod njih u Rađevicu. Odlazeci, ona mi je nekoliko puta mahnula sa obe ruke, a zatim je šakama pokrivala lice da priguši plač. Na kraju je onaj njen tip obgrlio oko ramena i povukao prema pasažu, nestali su. Iz kabine kamiona iskocio je neki čovek. U prvom trenutku nisam bio siguran da li je to Jovanić ili njegov vozač. Ispostavilo se da je to ipak Jovanić u svojstvu vozača. Bio je to čovek malo krupniji, proćelav, u poznim četrdesetim, dakle, tek nešto stariji od mene. Odavao je sasvim drugačiji utisak od onog preko telefona. Ništa od one rečitosti, čak veselosti koju je iskazivao u razgovorima. Kao da je u pitanju druga osoba. Sa njim su bila još dva mladića koji su trebali da mu pomognu oko utovara. Posle rukovanja odmah se ustremio na robu, znao je zašto je došao. Pitao je da li može da raspakuje komade. Rekao sam da može, pa su krenuli na posao. Bio je stalno kao u čudu a onda mi je iznenada rekao: Znae kaj, ovo vam ni „bernardi”, ovo vam je originalni švedski namještaj. Stanovita je sličnost, zaprav, Bern je kao mlad arhitekt bio na studijskom putovanju po Skandinaviji i tam je pokupio te folklorne utjecaje koje je kasnije ugradio u svoj dizajn. Primjetna je kod njega ta sjevernjačka svedenost, apstraktnost, nije slučajno da ste to pobrkali. Tak je to kada

Dalmatinec krene na Sjeverni pol.

Ali ovo vam je originalni švedski namještaj marke „Ber”. To „Ber” znači medvjed, a ne Bernardi. No, to niš ne mijenja na stvari, ja želim ovo kupit. Bio sam prilično razočaran ovim otkrićem, verovao sam da imam Bernardija, da je on kao nekakav lik, nekakva sudbina, bio prisutan u mom odrastanju, da je svojom nepromenljivošću držao neku osnovu na kojoj je zvučala muzika moje mladosti, čitavog mog života. A sve je bilo iluzija. Zanemeo sam. Dam vam za ovo pet tisuća, mislim da je to okej, namještaj nije baš u najboljem stanju, tvrdio je pazar Jovanić. Bio sam odsutan, njegova ponuda kao da je dolazila iz velike daljine. Ništa to nije bilo vise važno za mene. Mislite da je to malo, pogrešno je zaključivao Jovanić. Trgao sam se: Ne, ja ću vam sve ovo pokloniti, nije mi potreban nikakav novac. Nemojte, molim vas, odvratio je Jovanić, pa vidite u kakvoj ste situaciji, vama je novac prijeko potreban. Gdje stanujete, u ovom automobilu? Smrznut ćete se. Ne, ne dolazi u obzir, novac neću uzeti, bio sam odlučan, iz mene je sada govorila oholost. Zatim su se on i ona dva mladića bacili na posao, sve je brzo bilo raspakovano i ubačeno u kamionet. Na parkingu je ostala samo velika hrpa odbačenog najlona. Još jednom je Jovanić prišao mojoj olupini, zagledao je, čak je zavirio i unutra, rekao mi je: To je model 250 SL, iz osamdesetih, aždaja od auta, zaprav, lešina od aždaje. Bernardi je imao isti ovakav auto. Sve je znao. Pozdravili smo se. Oni su uskočili u kabinu i zapalili u pravcu Zagreba. Pomislio sam: Nešto brzo je prihvatio poklon, kao, nemojte, siroti ste, hoću pošteno platiti, ali ipak je šćepao nameštaj za džabe, a nije ni trepnuo. Ode moj lažni „bernardi”, odoše mojih trideset i kusur lažnih godina.

PESMA

„Ponoć zrcali more u nestajanju..”

Iako sam bio okružen nevoljama, nisam kovao nikakve planove. Možda je to samo govorilo o beznadežnosti situacije. Mislio sam da uvek postoji nešto mnogo bitnije što treba da zaokuplja moje misli i osećanja. Biti nadahnut, dan i noć. Ali to je teško. U stvari, lako je, treba samo hteti to, odluciti se za takav stil života. Jer sve je dobro i sve je lepo, makar drugi ne mislili tako. Mene je vukla ta fascinacija, da ne kažem fiks-ideja, da je neko divno stvorenje vozilo ovaj auto koji se pretvorio u kućicu, u moje skrovište. Bio sam uljez i imao sam grižu savesti zbog toga i ne samo zbog toga, ali podnosio sam to sa naročitim užitkom, čak s radošću. Možda sam mogao sve to da razrešim, da razbijem tu iluziju sasvim jednostavno, da otvorim kasetu u kojoj je ležala saobraćajna ili čak vozačka dozvola, da zavirim u nju i ugledam zadržiglo lice nekog direktora. Iako je to bilo malo verovatno, nisam se usuđivao. Jedno jutro posle probdevene noći rekao sam sebi: Makar samo otvori kasetu, pogledaj tu knjižicu, ne moraš je uzeti u ruke. Izenada, miris Okeana me je zapljusnuo. I uradio sam to, povukao sam poklopac. Ali na veliko iznenađenje ugledao sam tamo novac, izbrojao sam ravno šest novčanica od po hiljadu maraka. Jovanić! Ipak je bio pošten, malo se poigrao sa mnom. Sada sam shvatio

zašto je zavirivao u unutrašnjost olupine. Ispao je zaista frajer, sa stilom, svaka mu čast. Volim kad ljudi imaju stila, kad znaju da igraju igru. Da ne govorim o tome koliko je ova činjenica bitno menjala moju situaciju: bio sam bogat. Sa ovim novcem mogao sam sigurno da izguram celu sledeću godinu, a godina je zapravo čitav život. Ovim postupkom Jovanić je i odbranio moju čast, moju oholost, vrlo elegantno, ali i sam se uzvisio. Doveo me je pred svršen čin, šta sam sad mogao, da idem da ga tražim po Zagrebu, da mu vratim novac, taman posla. Dakle, pokupio sam taj novac i to je bio razlog da za sada odustanem od knjižice, ostavio sam to za neki drugi put. Inače, u olupini sam samo spavao, bolje reći noćivao, pošto sam uglavnom bdeo i razmišljao, nekada ne bih oka sklopio do jutra. Posmatrao bih blistavu haubu mercedesa kako se pretvara u nemirnu pučinu ledenog Okeana i veliku zvezdu na horizontu kako se diže ili spušta u talase i nikada nisam znao da li se diže ili spušta. Postojao je Zakon, svemir se okretao, ali srce je bilo najveća luralica, najveća neizvesnost, neverno srce, taj drhtaj slobode, za nekog najveća kazna, za nekog najveća nagrada. Preko dana, ako je lepše vreme, uglavnom sam se šetao po gradu. Sretao sam neznance sa kojima sam imao običaj malo da popričam, ali nisam nikoga gnjavio, o tome sam posebno vodio računa, jer nema ničeg sramotnijeg od toga da gnjaviš ljude, da budeš nekom na dosadi. Iako, kada sam bio mlađi nisam baš tako mislio: promenio sam se. Ako je bilo hladno i kišilo, odlazio sam u čitaonicu Američke biblioteke. Tamo bih ponešto čitao iako američki nisam znao, možda tek po koju reč. Zverao bih okolo, posmatrao bih profile, profili su mi uvek bili interesantniji od anfasa, profil mnogo više govori o

čovjeku. Nosevi! Čovjek je nos, svaki čovjek se pretvara u nos, ta linija nosa je zadivljujuća. Dovoljno je da mu vidiš nos iz profila i da znaš kakav je. Posebno su zanimljivi lutajući nosevi. Jednostavno, vidiš da je neki nos kao zalepljen na facu, da joj ne pripada, da je tu došao niotkud i šta ćeš onda sa tim čovekom, šta da misliš o njemu. Čovjek bez nosa ili čovjek sa tuđim nosom. Ali anfas kada se posmatra, svaki nos je kao usađen, ukorenjen je, nabijen je u lice. Sneško Belić! Čovjek se istopi a ostane samo nos. Čovečanstvo je kolekcija noseva. Kolekcija ili korekcija? Neshvatljivo mi je da neko operiše sopstveni nos. Operisati psihološki profil!? Izgleda da sve više ljudi pribegava toj estetskoj operaciji, iako to nema veze sa estetikom. Nekada bih zaspao u čitaonici, ali na sreću nisam imao naviku da hrčem, tako da me niko od osoblja biblioteke nije uznemiravao. Posle bih otišao da nešto prezalogajim. Jedanput nedeljno sam išao u javno kupatilo i u javnu perionicu, da sperem štroku sa sebe, veoma sam vodio računa o tome. Pokušavao sam, izgleda, da potisnem sećanje na sopstvene mladalačke hirove. Sada sam se užasavao pomisli na neke beskućnike, koji su odavali poseban vonj, da ne kažem nešto ružnije i to samo zato što se nikada nisu kupali. Bili si kao impregnirani, ulašteni, sijali su, ali vonj ih je odavao: živi mrtvac, hodajući. Da li sam se u pubertetu razlikovao od živog mrtvaca? Isti je slučaj i sa prostitutkama i to i muškim i ženskim. Telo je u stalnoj upotrebi a, u stvari, ne troši se, ne pere se. Meso se pokvari, zbrčka se. Ta glad za mesom, za mrtvim trulim mesom. Možda preterujem, ali ubeđen sam da nekrofagija i maroderstvo stoje iza svih ljudskih postupaka. Posedovati nečije telo ili nečiji nakit. Skinuti to sa nekog i onda ga golog žderati za večeru. Uostalom, zar

ovo što ja radim nije neka vrsta nekrofilije, pa i maroderstva. Ipak su u taj moj odnos sa tom olupinom i njenim odsutnim vlasnikom, tj. vlasnicom, uključena sva moja čula. Njušenje je postalo moja strast. Jedino što mi taj tajanstveni predmet, to zavodljivo telo stalno izmiče. No, razlog je i moja hinjena neodlučnost, stalno odlaganje orgazma. A zapravo, sve je to počelo još onim slučajem na Magistrali, kada sam ostao u dilemi da li sam bio saučesnik u saobraćajnoj nesreći sa smrtnim ishodom. Od tog časa živeo sam između teške griže savesti i neopisive sreće. Sve je bilo moguće, sve je stajalo otvoreno. Zapravo, ništa se nije još dogodilo, pošto sam se kolebao, nisam se odlučio. Ta devojka je bila i živa i mrtva. Ili nije bila ni živa ni mrtva. Ona Dankinja, Gerda Anderson je svakako bila živa i ako sam se sa njom utrkivao, ako sam bio svedok njenog survavanja u more, sve je bilo banalno, u stvari, lako. Međutim ako je u pitanju bila ona druga devojka, koja se utopila i čije ime nisam nikada saznao, onda su stvari postajale komplikovane i zamamne. I tu je ležala tajna mog mističnog zadovoljstva ali i griže savesti. Još od malih nogu, verovao sam da je svaki ljudski postupak presudan, da svaki korak neumitno utiče na sledeća dešavanja. Dakle, ja sam prihativši igru preticanja, gurnuo tu devojku u ponor, da bih posle patio godinama, da bih čeznuo za njom. Ipak, imao sam rezervnu profanu poziciju, na koju sam uvek mogao da se povučem i da se tako spasem definitivnog ludila. Kada bi mi postajalo jako teško, ubeđivao bih sebe da mi je iz mercedesa sigurno mahala Gerda Anderson koja i danas živi u Kopenhagenu i verovatno ima čopor musave dece. Ako je ipak u pitanju bila ona bezimena devojka, koja se utopila, postavljalo se pitanje zašto mi je mahala,

da li je to njeno mahanje značilo: Zbogom, dragi! Dakle, da je ona sama htela preda mnom da se surva u more, da se ubila, što me je oslobađalo krivice. Ali to su bile opet samo pretpostavke, čista neizvesnost. No, pitanje je šta sam ja u stvari želeo: nevinost ili krivnju? Izgleda da mi je ipak bila potrebna krivica da bih živio i uživao, ali sa odstupnicom. Teško je živeti, još teže je uživati. Ništa nema za džabe. A prošlo je već toliko godina. Iako sam praktično znao da nikakve stvarne veze ne može biti između slučaja na Magistrali i *moje* olupine na parkingu, tj. da su vlasnice ili vozačice tih automobila bile sasvim sigurno različite osobe, sada su se ipak, zahvaljujući pojavi olupine na parkingu, u mojoj podsvesti ti likovi stapali u jedan lik, u jednu tajanstvenu postojeću-nepostojeću lepoticu koja me je uvlačila u opasnu igru. Doduše, pokušao sam nešto da racionalno iskonstruišem, uvodeći u čitavu priču Bernardijevu ćerku, ali se ispostavilo da, izvesno, takva osoba nije nikada postojala, Bernardo Bernardi nije imao dece. Međutim, čitav Zapad, koji i nije naš zavičaj uprkos činjenici da smo se tu rodili, posejan je decom koja nemaju roditelje: deca dece i deca dece. Zašto je Zapad tako uzbudljiv, tako erotičan? Postoji samo to ulančavanje neukorenjenih u beskraj, *sličnost između ljudskih bića*. Ja sam bio takođe dete bez roditelja. Makar da sam bio već u srednjim godinama, bio sam još uvek dete. Ali sa roditeljima nisam imao ništa. Isti je slučaj bio i sa tim devojkama. Gde su bili njihovi roditelji? Nigde, nikada nisu ni postojali. Obično smo robovi iluzije da su postojali neki preci od kojih vodimo poreklo, kao, Avram rodi Isaka, a ovaj rodi... itd. Gluposti! Da li neko pametan može poverovati da se od Adama taj niz potomaka istrajno održao, čak i da na početku beše čopor

a ne pojedinac. Već ta ideja da je mercedes vozila Bernardijeva ćerka, bitno je snižavala nivo doživljaja, biti zaljubljen u ćerku nekog čoveka, pa bio on sam Bog, je odvratno. Voleti u liku neke predivne devojke, u stvari, njenog oca, a da to i ne znaš, užas! Na primer, da se taj Bernardi samo prerušio u lik svoje ćerke, da je kroz nju postao ženom, ali nije. On je samo stvorio onu sobu, nameštaj koji je bio ženski bespolan i koji je kao takav mogao biti predmetom moga obožavanja. Čitava Bernardijeva veza sa nesrećnim slučajem na Magistrali je bila samo u tome što je on sutradan umro i to veoma blizu u prostornom smislu, na samo nekoliko kilometara od mesta nesreće. I kao što ta devojka koja se utopila izvesno nije bila njegova ćerka, nije bila ničija ćerka, tako i Bernardi nije bio njen otac, nije bio ničiji otac. Ali imao je ženu koja takođe nije bila ničija ćerka. Žene obično nemaju roditelje. Moja mama takođe nije bila ničija ćerka, nije imala roditelje. To se moglo zaključiti i po jednoj posebnoj sposobnosti da konkretno misli, da nešto na jednostavan apstraktan način razumljivo prikaže. Kada su moji roditelji kupili šezdeset šeste godine Bernardijev nameštaj, koji u stvari nije ni bio Bernardijev nameštaj kako se nedavno ispostavilo, iako, možda je Jovanić lagao, mama je ispravno zaključila da treba da imamo još jedan istovetan čajni stočić i naručila je kod jednog stolara da se napravi, naravno, pokazala mu je „Ber” stočić. Kada je majstor posle nedelju dana doneo svoje delo, mi smo se gledali u čudu. Stočić nije bio ni nalik „Ber” stočiću: ploča stočića je bila dobrih deset santimetara šira od osnove u koju su bile usađene noge. Majstor, jednostavno, nije mogao da shvati da noge stočića mogu biti postavljene uz samu ivicu ploče. Objasnili smo mu to i on je otišao da

popravi stočić. Kada je posle dva dana došao, opet je doneo stočić sa istom greškom, ploča je bila šira od osnove. Jednostavno, on je imao u glavi *ideju stola* koju je bilo teško promeniti. Onda je mama okrenula stočić tumbe, tako da je ploča ležala na podu, kao osnova, a noge su štrčale u vis. Rekla je: Vidite, noge se pomeraju sasvim do ivice ploče. I tako je shvatio. Kada je došao sutradan, doneo je stočić koji je bio istovetan „Ber” stočiću. No, možda se i pravio lud. Inače, seleći se u Split, otac je poneo taj stočić, valjda, kao uspomenu na mamu. Posle maminog odlaska, on je okrenuo taj stočić, tako da su noge uvek štrčale uvis. Ali onaj sto, koji je razbio sabljom, ostao je u kuhinji, naravno, ja sam bio krivac za to.

MAGIČNA BELEŽNICA

„Pjezo, no, no!”

Povlačio se ovaj čas, kretao je nekud, vraćao se i opet počinjao. Bio sam budan, čak možda previše budan. Noć je bila niska i tamna, ali s krajeva ipak svetla. Jutarnja zvezda na haubi me je vodila i u meni se nešto prelilo. Imao sam višak supstancije, imao sam osećaj da se prelivam u beskraj. Ili me je sam beskraj usisavao? Kao da se ovaplotila neka od stotine i hiljade noćnih vožnji autostradom: samo taj pravac koji me je na mahove grabio, povlačio i povlačio. A zapravo, ležao sam u olupini, u vreći, prepakovan u bezbroj paketića koji su bili sukcesivno isporučivani s onu stranu horizonta. Uplašio sam se beskraj, talasa ledenog Okeana. Pomislio sam: Ako se prelijem i pomešam sa ledenom vodurinom bez ostatka, gotov sam, nema me više. Nisam imao nikakve sigurnosti, nikakvog oslonca. Pridigao sam se i onako u vreći seo na ivicu ploče, tj. na vrata našeg doma, vrata koja sam toliko puta otvorio i zatvorio. Bio mi je potreban neko, blizina nekog ljudskog bića. Ali bila je noć i na vidiku nigde nije bilo živog stvora. Činilo mi se da sam mogao da izađem napolje i potrčim prema horizontu, da pokušam rukom da dohvatim sam rub sveta. Međutim, pogled se samo spustio i zaustavio na kaseti, na nečemu što mi je bilo na dohvat ruke. Znao sam da dole na dnu

leži nekakav predmet, stvarcica koja me je „šminkala” već duže vreme. Ipak, nikako nisam mogao da shvatim šta bih mogao zapravo da očekujem od te knjižice. Da li je u pitanju vozačka dozvola, saobraćajna ili samo servisna knjižica? Podigao sam poklopac kasete, ali ponovo sam ga spustio. Kolebao sam se. Nastavio sam da otvaram i zatvaram kasetu i to je potrajalo: klik-klak, klik-klak. Onda sam ostavio kasetu otvorenu, zjapila je pomrčinom. Rupa. Kada sam se nadneo, video sam na dnu nešto ružičasto, kao neku mrlju. Imao sam utisak da me to *Nešto* posmatra. Ja sam bio predmet nečijeg interesovanja, nečije znatiželje. Pomislio sam: Eto, do čega dovodi usamljenost. Možda je između korica te knjižice samo slika, neki lik koji želi da me vidi, koji se probija sa dna prema meni? Tajanstvena žena koja me zove? Vlasnica ili vozačica mercedesa, koja možda vie nije ni živa, kao što ni mercedes više nije živ. Ali u ovoj situaciji, šta je živo a šta mrtvo, beše teško određivo. Olupina bez točkova na pustom parkingu i ja, *neko* koga sa svih strana napada surovi Okean. Zapravo, taj predmet je bio jedino za šta sam se mogao uhvatiti ovog trenutka, bilo šta. Ali, opet, moj niskobudžetni rezon je uvek postavljao pitanje cene. Dakle, bio sam oprezan. Iako, znao sam da će se na kraju ispostaviti račun. Čemu oklevanje, uzmi to u ruke, govorio sam stalno sebi. A najverovatnije me je čekalo samo razočarenje? Cena nije bila velika. Pad sa male visine. No, s vremenom razočaranost može da poraste. Da li samoća može da se uveća? Ili je ovo već dovoljno? Ta knjižica je bila nekakav *lik*. Možda ništa ljudsko, samo jedno geometrijsko telo. Ali predstavljala je nešto, nešto što je ipak ostavljalo kakvu-takvu nadu, nešto što je makar prošlo kroz ljudske ruke. Propalo je kroz nečije šake i

nežne i grube, šake koje su milovale ovaj volan ali i ubile, možda. Pomislio sam: Samoubistvo je ipak najveće milosrđe, najveća *Nežnost*?. Dići ruku na sebe. Ali ruka je uvek ruka nekog drugog, moja ruka je, u stvari, tuđa ruka. Ja i nemam ruke, nemam uopšte udova, ja sam kao neko kosmičko jaje na talasima ledenog Okeana. Oko Boga. Bog neki nepojmljivi gleda kroz mene, kroz moje slepe oči. Uskratiti mu zadovoljstvo, zatvoriti oko, ili gledati, tj. slaviti ga? Ali ovog časa nije to bio moj problem. Samoća me je inspirisala, bio sam tako daleko od ljudi. Moje grudi su čeznule za nečim nemogućim, a ipak konkretnim, i kao odgovor sada se ukazivao taj mistični predmet na dnu kasete. Bio je potreban samo moj pristanak, moje veliko „Da”, tužne li sreće! Ipak, *Ona* me je pogledala, hrabrila me je, ako i nije krila ništa između svojih korica. Ova olupina je u svojoj kaseti možda čuvala neke zapisane reči, nečiju poruku za mene. Neverovatno! Ali tako mala verovatnoća budila je najveću nadu. Pomislio sam: Najbitnija je poruka, znak presudan, od kog zadrhti mi srce, obećanje jedno. Moja očekivanja su zapravo više išla u tom pravcu, više sam to želeo nego neku sličicu, na primer, ili neki predmet, koji može da se stavi između korica, parčence tkanine ili pramen kose. Možda samo rub neke krpice, končić, da, končić bi bio zaista nešto. Nit! Ali ime bi bilo najveći šok, ime i prezime: Gertrude Anderson! Ipak, izgleda da nisam baš bio željan tako jakih uzbuđenja, drastičnog razotkrivanja, a to je bilo i sasvim nerealno očekivati, možda samo neko nepoznato ime sa kojim ne bih znao šta ću. Bio sam se napola izvukao iz vreće. Da li sam osećao hladnoću? Kao da me je tresla groznica, prijalo mi je to uzbuđenje. Nisam mogao da se odlučim, ipak ruka je bila brža od pameti. Jednostavno,

zaronila je u kasetu. Pod prstima sam osetio nežni dodir plastike. Nešto *živo*. Ali odmah sam se trgao, ispustio sam predmet i on je opet ležao na dnu kasete, možda zauvek izgubljen. Pad je uvek tragičan, ispustiti neki predmet, ima u tome nešto nepovratno. Mogu pokušati ponovo ali to više nije ono. Pomislio sam: Kako sam mogao biti tako neodlučan, tako nespretnan. Umesto da to zgrabim, jedva da sam ga dodirnuo. Ali ruka će ipak pokušati ponovo da dohvati to što je ispustila, mislio ja ovo ili ono, nju se to malo ticalo: Dakle, ruka, ta opasna alatka je ponovo zaronila, ali sada je čvrsto držala predmet. Izvukla ga je iz pomrčine kasete na slabu jutarnju svetlost i on je sada svetlucao pred mojim razbuđenim odma. U pitanju je bio neki notes svetloružičastih korica. Kada sam se nakanjivao da razrešim misteriju, mislio sam da će mi najteže biti da taj predmet uzmem u ruke, a sada sam shvatio da će još mnogo teže biti otvoriti ga, zaviriti u njegovu unutrašnjost. Opet sam sedeo neodlučan u iskušenju da noteščić vratim tamo odakle sam ga uzeo. Na koricama nije bilo ni slova, samo ta očaravajuća ružičasta boja koja me je možda podsećala na nešto što je bilo potisnuto u mojoj podsvesti i što je težilo da izroni baš ovog trena, da se rodi. Ipak, plašio sam se da unutra neću naći ništa, iako mi je to izgledalo neverovatno. Pomislio sam: Preseci! Prekini sa neizvesnošću. Ruke su mi se tresle, premetao sam notes iz jedne šake u drugu. Onda sam iznenada pokušao da ga otvorim, ali nije se dao. Zbunjen sam ga okrenuo i ugledao sa zadnje strane kopču kojom su korice bile spojene. Klik! Taj čarobni zvuk otkopčavanja kao da me je kucnuo u čelo i korice su se raskrilile. Listovi su se rascvetali kao harmonika. Bilo je nečeg tako živog u tom prizoru, nešto živo je bilo sputano i ja sam ga sada oslobodio, počelo je

da diše. Svaka stranica je bila pokrivena providnom, tek malo zamagljenom, folijom. U prvom trenutku učinilo mi se kao da vidim neka slova, nekakve reči, ali kada sam okrenuo foliju slova su nestala, stranica je bila prazna. Ponovio sam to nekoliko puta i tekst bi se uvek izgubio. Osetio sam razočarenje, makar da je tamo bio broj nekog telefona. Ipak, vrlo brzo sam uspeo da razočarenje preokrenem u novu nadu, u novu fasciniranost. Pomislio sam: Pa, čak i ako nije ništa zapisano i to je nešto i to je nekakva uteha. Poruka bez reči, kao tajna, čak je najveća uteha, uvek mora postojati nešto iza svega, tešio sam se. Uostalom, taj predmet ima svoju istoriju, nije se tu slučajno našao. Magični notes! Imao sam osećaj kao da je u te prazne stranice tek trebalo nešto da bude zapisano. Odjednom sam počeo zevati. Prigrlio sam noteščić, uvukao se u vreću i istog trena zaspao. Ili sam se možda probudio: U olupini sam. Držim ružičasti notes u rukama. Otvaram korice i opet vidim na prvoj stranici ispod prozirne folije nekakav trag, ali koji se sada ne gubi kada okrenem foliju, jasno piše: Message to you, Pišta! Obraća se direktno meni, neverovatno! Tekst je na engleskom. Iako ne znam taj jezik, sve razumem. Okrećem prvu stranicu i čitam dalje: Kao što vidiš, ipak sam preživela, ipak sam se spasla. Ja sam *mala crna devojka* i neka te to ne zbuni. Iako se ti sećaš neke crvenokose, utrkivao si se i sa mnom, samo koji minut kasnije, dakle, bio si učesnik u oba slučaja. Istina je da se u stvarnosti sve događa istovremeno, sve se brzo ponavlja sa malim odstupanjima, boje su najnepostojanije, klize preko predmeta, začas se promene i to nas zavarava: moj mercedes je, u stvari, tamnoljubičast a ne plav, kako se tebi verovatno činilo. Svi su mislili da sam se utopila, ali ja sam isplivala na

obližnje ostrvce i tek sutradan uveče sam se javila policiji. Nije mi se uopšte žurilo. Bila sam kao ponovo rođena. Ležala sam u senci borova, očarana, ushićena onim što se upravo dogodilo. A to je bilo nešto izvanredno. Čitav moj pređašnji život je bio sitnica spram ovoga. Htela sam da se survam u more iz očajanja, ali onda sam doživela taj susret sa tobom na Magistrali i to me je potpuno preokrenulo, ali ne i da bih promenila odluku. Naprotiv, utrkivanje sa tobom u trenutku me je učinilo još odlučnijom. Čim si me na prvoj nizbrdici pretekao, pouzdano sam znala da si to *ti, sveštenik Nežnosti*, osetila sam tvoju pravu prirodu. Krenula sam radosno u smrt, ali slučaj je hteo da živim. Sve ovo se dogodilo koliko juče iako ti misliš da su prošle godine. Verovatno ćeš se pitati kako sam te pronašla, kako sam saznala ko si ti. Upravo, pomoću ove magične knjižice koju trenutno držiš u ruci. Ona mi je pomogla da se setim broja registarske tablice tvoga automobila. To mi je bilo dovoljno da saznam tvoje ime i adresu. Kada je mercedes izvučen iz mora, iznajmila sam šlep-službu koja ga je odnela do tvoga grada i istovarila na parkingu ispred tvoje kuće. U tome mi je pomogao jedan tvoj prijatelj iz mladosti. Pretpostavljala sam da ćeš primetiti olupinu mercedesa i da ćeš se setiti svega, da ćeš zaviriti unutra i pronaći u notesu ovu poruku. Pa, ako i ne prepoznaš mercedes i ne pročitaš poruku, nikom ništa, neće biti velika šteta. Glavno se odigralo na Magistrali: ona predivna vožnja, to je *Sve*. Pitam se samo koliko je taj događaj obeležio tvoj život? Ipak, postoje stvari koje za tebe moraju ostati tajna, koje ne treba da znaš, možda ćeš nešto tek naslutiti. Iako ne znam skoro ništa o tebi i ne želim da se vidimo, na kraju ću ti reći samo još ovo: *Ti si moje srce koje kuca negde veoma daleko od mene!* Sledio

je potpis: *Bernarda Bernardi*. Pročitavši ovo, podozreo sam nešto, bilo je mesta najgoroj sumnji. Bernardo Bernardi nije imao ćerku. Koje Bernarda? Bernarda - Bernardo. A/O! Osećao sam gađenje, ali i ushićenost. Prenuo sam se, zapravo, nisam znao da li još sanjam. Zavirivao sam ponovo u notešćić ali tamo nije bilo nijedne reči, samo prazne stranice. Razdanilo se. Ležao sam u vreći sasvim zbunjen. Uskoro sam opet zaspao, ali ovaj put nisam sanjao ništa.

Naslušao sam se priča o paralelnim svetovima prilikom onih noćnih diskusija mojih gostiju, ili o nepostojanju vremenskog i prostornog kontinuuma, ali meni to nije puno znarilo, kao ni ova priča *male crne devojke* koja je na neki način pokušavala da reši zagonetku, to da li sam još uvek živ ili mrtav, ili i živ i mrtav, ili da li sam učestvovao u više događaja istovremeno ili sukcesivno, a da je doživljaj pak samo jedan, dakle, neponovljiv, što je prostom razumu nepojmljivo. Meni je sada bilo mnogo bitnije da se meni neko lično obraćao, u pitanju je bila sasvim *posebna ženska osoba*, da sam odigrao tako važnu ulogu u njenom životu i u krajnjoj liniji, bez trunke griže savesti, u njenoj smrti. Licem u lice! Taj susret tako presudan, zapravo, doživljaj tog susreta, bio je nešto mnogo uzbudljivije od...

Ali *kakav* sam to ja bio, ili *kakva* sam bila? Da li je sve bilo *na svom mestu*, tako da je *neko* ko mi se obraćao nailazio na ono što je očekivao. Nije sve bila slučajnost, neprijatno iznenađenje. Noge umesto ruku, da ne kažem nešto banalnije. Dakle, ipak je to mogao biti bilo ko, tj. bilo šta, pa je samim tim i sva moja ushićenost bila

bezrazložna. Razočaranje je bilo izgledno, toplina se opasno hladila. Samo je Okean ostajao kao večita ledena uteha naspram koga sam mogao da se menjam u beskraj. To da je neka devojčica mogla da mi izvesno kaže: Ti si! Ti i niko drugi!, beše razlog ponorne tuge, padanja u beskrajno plavo O. I zašto je *ona* bila toliko privlačna, toliko bitna? Zato što je bila saobrazna mom liku, neverovatno je ličila na mene, jedino smo se razlikovali u boji, u nijansi. Tamo gde su bile njene ruke, bile su i moje. To se osećalo, nije trebalo niko to da mi kaže. *Ona beše crna.. susret sa samom sobom, sasvim malo promenjenom. I poravnanje.*

SVEDOCI

„Dvoje ili troje? Četvoro!”

Ležim u policijskom pritvoru. Nije mi još uvek jasno šta se zapravo dogodilo. Znam samo da sam jutros u jednoj banci pokušao da razmenim novčanicu od hiljadu maraka. Kada sam predao novčanicu, službenica na šalteru mi je rekla da malo pričekam. Otišla je nekud. Mislio sam da je morala u ve-ce. Iznenada su se pojavila dva čoveka iz obezbeđenja koji su me učtivo zamolili da pođem sa njima u jednu zasebnu prostoriju. Poslušao sam ih bez opiranja. Uskoro je stigla policija. Bio sam pretresen i kod mene je pronađeno i onih pet preostalih novčanica od hiljadu maraka. Pod policijskom pratnjom „maricom” sam bio odvezen u policiju i predat inspektoru koji mi je objasnio razlog privođenja: novčanica koju sam pokušao da prodam u banci je lažna, falsifikovana je, a verovatno i one koje su pronađene u mojim džepovima. Upozorio me je da imam pravo na advokata i da se do njegovog dolaska mogu braniti ćutanjem. Rekao sam mu da mi nije potreban nikakav advokat i da nemam razloga da ćutim. Objasnio mi je da će mi u tom slučaju biti dodeljen advokat po službenoj dužnosti a dok ne budem predat istražnom sudiji, možemo da obavimo samo kraći informativni razgovor. Onda me je on pitao odakle mi te novčanice i da li sam znao da su falsifikovane. Lepo sam mu objasnio da

sam ih dobio od Mitra Jovanića iz Zagreba, kome sam prodao Bernardijevu sobu.

Kakav Jovanić, kakva soba?! Samo je vrteo glavom i mrštio se, nije mi verovao. Rekao sam mu da imam telefon toga čoveka. Ništa! Naravno, inspektor je pretpostavljao da ja nisam falsifikovao novčanice, u pitanju je bio veoma kvalitetan rad, ali bio je ubeđen da lažem od koga sam ih dobio i za šta sam ih dobio. Verovatno je sumnjao da sam sitni diler droge. Pošto nisam kod sebe imao nikakav identifikacioni dokument, inspektor me je pitao gde stanujem, da li imam roditelje ili rođake. Ispričao sam mu da sam ne tako davno izbačen iz očevog stana i da živim u olupini na parkingu, da je otac ostao posle rata da živi u drugoj državi i da sam čuo da je nedavno umro, da majka živi u nekom mestu na jugu Srbije, ali da ne znam gde je to. Pitao me je da li imam nekog prijatelja ili poznanika koji bi mogao da potvrdi moj identitet. Rekao sam mu da nemam. Određeno mi je četrdesetosmočasovno zadržavanje koje će najverovatnije preći u jednomesečni pritvor, to mi je tek nagovestio. Možda je hteo i da me uplaši. Rekao sam inspektoru da sam bolestan, da patim od teškog oblika klaustrofobije, da ne mogu dugo da izdržim u zatvorenom prostoru, na šta se on samo osmehnuo. Stari strah od zaključanih vrata se ponovo probudio. Inspektor me je utešio: u pritvoru vrata se nikada ne zaključavaju. Pomislio sam: Pa, to je kao da sam kod kuće. Ali me je upozorio da moram biti disciplinovan: ne smem pokušavati da bez dozvole izađem napolje. Sa druge, spoljašnje strane vrata, dreždao je čuvar. Mogao sam uvek da ga pozovem i iznesem mu svoje zahteve. To me je malo smirilo, samo da znam da vrata nisu zaključana, neću im ni prilaziti. Ali pošto su me

odveli u pritvor, ipak sam se smestio na jedan krevet tik uz vrata, za svaki slučaj. U ćeliji su bila još tri kreveta. Video sam da na suprotnoj strani u polumraku leži neki čovek. Bio je neverovatno miran, nije se micao, kao da je mrtav. Pomislio sam: Kako je strpljiv? Treba imati kondicije i za ležanje. Ja sam pak drhtao od straha, vibrirao sam kao gumeni Jovica Aćacin, kao pihtija. Tako mi je izgleda bilo lakše. Tresao sam se sve više i više, sve brže i brže. Činilo mi se kao da sam zarobljen u sopstvenom telu, ili kao da sam u olupini. Želeo sam da napustim telo, ali nisam mogao. Najzad se prolomio stravičan oslobađajući vrisak, a onda sam se odjednom smirio. Sve je odlazilo od mene, zidovi su se udaljavali, ćelija je postala beskrajna. Ipak, olupina mi je bila stalno na leđima, moja koliba, nije me ostavljala ni za trenutak, ljuska uskršnjeg jajeta, porozna a ipak dovoljno čvrsta. U stvari, samo ta njena plavo-ljubičasta boja me je prekrivala, upijala mi se u kožu kao eho ledenog Okeana. Čuo sam veličanstvenu očaravajuću muziku, klizila je u daljine i vraćala se. *Duboki talas!* Plivao sam, kupao sam se u tim čarobnim zvucima koji su menjali moju supstanciju pričinjavajući mi neverovatan užitak. Pomislio sam: Ako je ovo smrt, neka potraje večno. Ipak, posle izvesnog neodredivog vremena, muzika je prestala, otplovila je i zavladała je tišina. Video sam da na ivici mog kreveta sedi tamna pogurena prilika. Izgleda da je to bio onaj čovek koji je kada sam ušao u ćeliju, ležao u polumraku nepomičan kao lutka. Bilo je očigledno da hoće nešto da mi kaže. Ja sam ga posmatrao neodlučno. Njegovo lice je bilo slomljeno, mešavina profila i anfasa, nos mu je bio u ustima, oko na slepoočnici. Ipak, podsećao me je na nekog poznatog. Onda je počeo da govori ali iz njegovih usta, zapravo, iz njegovog nosa, izlazile su

sasvim nerazumljive reči. Lava. Pomislio sam: Ovom čoveku je mesto u ludnici, a ne u zatvoru. Ipak, kakva je razlika između zatvora i ludnice? No, možda je problem bio do mene, možda sam ja bio slučaj za ludnicu. Povremeno je kašljao, zacenjivao se. Bio sam ubeden da slušam njegovu ispovest, priču njegovog života. Iako je sadržaj pripovedanja bio potpuno zamagljen, sam način izlaganja otvarao je put nekakvoj komunikaciji, kakvoj-takvoj razumljivosti. Odgledno, imao je nekakav problem koji nije mogao da reši, valjda je zato i bio ovde. Jednog trenutka mi je sinulo: Pa, to je *poznati-nepoznati čovek* koji je onog jutra iskočio iz malog ve-cea. Nikada nisam sa njim prozborio ni reči. Možda je mutavost bila i razlog zašto nikada nismo razgovarali. Setio sam se da je uglavnom ćutao i da me je tada najviše brinulo da nije on možda komandant čitavom onom društvu u mom stanu. Ipak, upitao sam se: Šta se sa njim zbilo? Zainteresovala me je njegova sudbina, ali teško je bilo nešto i naslutiti. Naravno, njegov problem je bila droga, njegov i možda još ponečiji. Ali nešto je zaklanjalo moj pogled na taj problem. Tako je bilo i dok smo živeli u stanu: nekoliko puta kao da sam osetio miris hašiša, ali nisam o tome razmišljao. U stvari, nisam bio načisto da li je to vonj ljudskog muškog znoja ili hašiša. Posle sam negde pročitao da se hašiš skuplja tako što se berači skinu goli i trče kroz polja konoplje, a polen im se taloži i lepi po koži, naravno, mešajući se sa znojem. Kaša koja se stvori na njihovim telima struže se specijalnim lopaticama i od nje se mese pogače boje starog zlata. Zlatna *nigredall* Hašiš, čokolada, govno! Pomislio sam da se čitav život nekog berača iscrpljuje, tj. ispisuje tim činom. Proizvodnja i potrošnja istovremeno, to je, jednostavno, sve. Posle su

bili spremni da ubiju bilo koga. Užas! Nisam želeo ništa da imam sa tim stvarima. Droga me nikada nije privlačila. Iako bi mi u nekakvim normalnim prilikama taj čovek išao na živce, sada mi je njegov tretman dobro došao, odvlačio mi je pažnju od vrata koja su bila potencijalno opasno mesto. Bilo je najbolje ne obraćati pažnju na njih. Lavina njegovog brbljanja iako nerazumljiva, beše izbavljajuća. Od čega, tj. od koga? Od čuvara, sa njim nisam imao šta da razgovaram. Samo pitanja: Da li mogu da...? I odgovori: Da! Ne! Ne znam. Paklenska simetrija, vrlo prosto i suvoparno. Očigledno, mašta nam je bila slabija strana, obojici. Nije tačno! Ja mu nisam postavljao prava pitanja. Dakle, krivica je bila samo do mene. Kakav je bio njegov kapacitet, mogao sam tek da nagađam, pošto nisam bio u stanju da ga stavim na iskušenja. Ali neka, hvala, možda je tako i bolje. Da sam ga iskušavao, vratio bi mi sigurno punom merom. A da li sam bio spreman za takvu igru? Međutim, bio sam već nekoliko dana u pritvoru, pritešnjen banalnim glupim pitanjima, u rukama istražnog sudije koji mi je rekao da na Zagrebačkoj televiziji nema Mitra Jovanića. Takođe, telefon je bio registrovan na ime izvesnog sveštenika u penziji, Marina Žanetića, veoma uglednog čoveka, koji je, naravno, tvrdio da ne poznaje nikakvog Mitra Jovanića. I i i i i najzad se pojavila mama. Pronašli su je. Došla je uplašena, zapravo, unezverena, tražila je objašnjenje. Upoznali su je sa mojom novom situacijom, koja nije bila zavidna. Bio je tu i advokat koji mi je bio dodeljen, ali od njega nije bilo nikakve vajde, malo je njega interesovao moj slučaj. Naravno, mama je pred istražnim sudijom potvrdila moje iskaze. Rekla im je da je bila prisutna na parkingu sa svojim mužem kada je kamionom pristigao trgovac iz

Zagreba. Takođe, potvrdila je da sam zaista posedovao Bernardijev nameštaj koji je ona lično kupila šezdeset šeste godine u prodavnici „Lesnine” i da je taj nameštaj bio na parkingu tog sudnjeg dana. Pozvala je za svedoka i jednog našeg komšiju koji je tvrdio da smo bili prijatelji u mladosti, iako ga se ja baš i ne sećam. Podozrevam da je to bio upravo onaj čovek koji je Bernardi pomogao da me pronađe. Na kraju, tužilac je procenio da sam bio prevaren, da nisam mogao znati da su marke lažne i odustao je od tužbe. Bio sam slobodan. Čim sam izašao iz pritvora, još na ulici, mama je počela da me ubedjuje da idem sa njom u Rađevicu. Kolebao sam se. Rekla mi je: Od čega ćeš ovde živeti, da li si spreman da nešto radiš? Inače, Milanko me je napustio, otišao je u Ameriku, na farmi nema nijednog muškarca, samo žene. Moje prijateljice jedva čekaju da te vide, uživaćeš u njihovom društvu, strašne su mace. Bio sam pečen. Dodala je: Život u prirodi je lep, kada se navikneš, biće ti žao i jedan dan da provedeš negde drugde. Zamolio sam je da odemo do olupine da uzmem *nešto*. Kada smo prilazili parkingu, odmah sam video da je scenografija promenjena. Od mercedesa ni traga. Dok sam ležao u pritvoru, najverovatnije, gradska služba za uklanjanje otpada bila je revnosna, odneli su moju kućicu na deponiju. Ili je možda u pitanju bio neki trgovac metalom. Šta drugo? Ali sa mercedesom su odneli i ružičasti notes. Mama me je pogledala tužno svojim velikim okeanskoplavim očima. Osećala je da me je ovo pogodilo, iako ništa nije znala o notesu. Uskoro smo se obreli na stanici. Nije prošao ni pun sat, a mi smo čuteći sedeli u autobusu, na putu za Niš.

FARMA

„Da li životinje veruju u Boga?“

Bio je početak februara, tog mačjeg meseca kada vreme ima običaj da iznenada otopli najavljujući skoro proleće, iako je to varka. Proleće je još daleko. Kada smo stigli u Niš, bila je već noć, suton u gradu. Duvao je topli vetar koji je pustim ulicama kotrljao svašta: novine, lopte od trave i granja, neki slomljen kišobran. U daljini, na tamnom večernjem nebu, uzdizala se iznad grada gola planina, ličila je na krater ugašenog vulkana. Sve je to stvaralo pomalo čudan egzotičan, da ne kažem, nadrealan ugođaj. Moram da priznam da sam bio iznenađen krajolikom, nisam to očekivao. Kada smo izašli iz autobusa, mama je uzela taksi. Morali smo da se odvezemo iz grada još kojih desetak kilometara u pravcu juga. Bila je noć bez meseca. Nisam uopšte znao gde sam. imao sam stalno osećaj da sam „negde dole“, kao da smo se spustili na geografskoj karti. Taksista je očigledno poznavao mamu, pošto je oslovio po imenu, u svakom slučaju, nije je prvi put vozio. Bila je to redovna procedura maminog povratka na farmu: autobus, pa taksi i onda još i pešice. Da, čekalo nas je još i pešačenje i to kroz šumu, nekih kilometar i po. Posle dvadesetak minuta taksi se zaustavio u nekoj klisuri. I sa jedne i druge strane puta se uzdizala hrastova šuma. Taksista se zaustavio baš naspram

jedne bele šljunkovite stazice, koja je vodila nalevo. Zapravo, u mraku sam samo još to mogao da vidim. Bio sam malo preplašen, ali imao sam poverenja u mamu. Rekla mi je: Povremeno ćemo ići kroz totalan mrak, ali ništa ne brini, samo se drži za mene, ja ću te voditi. I tako smo ušli u šumu. Napredovali smo veoma sporo, nogu pred nogu, plesali smo lagano se zanoseći, u tročetvrtin-skom taktu valcera. Na trenutke mi se pak činilo kao da me je mama podučavala nekom meni sasvim nepoznatom plesu. Zapravo, vodio nas je potočić čijom smo se obalom kretali, to je bio naš jedini orijentir. Samo smo ga čuli, njegovo žuborenje, ali nismo videli ništa, pošto nije bilo nikakvog izvora svetlosti. Bilo mi je čudno da mama nema nekakvu baterijsku lampu kod sebe ili bar upaljač s obzirom da je sigurno znala da ćemo ići kroz šurmu. No, možda je ona videla i u mraku, ne znam. Setio sam se da su njene oči imale čudnu sposobnost da menjaju boju. Nekad su bile plave, nekad zelene, nekad sive ili ljubičaste i to jedno oko, ovakvo, drugo, onakvo. Ja sam pak bio plavook, vodenasto plavook. Sa takvim očima nisam video skoro ništa osim Okeana, ili tek ponešto. U svakom slučaju, ne mnogo toga. Pomislio sam koliko je daleko Okean koji je zapravo sama svetlost. Šuma je za mene bila mrak i osluškivanje. Kao šišmiš u majčinoj torbi, zapravo, tek sam učio kako se kreće u mraku. I dok smo tako napredovali kroz pomrčinu, stalno sam imao osećaj prisustva još nekoga, neke treće osobe, koja je išla čas ispred nas, čas iza nas. Bilo mi je to čudno ali delovalo je umirujuće, nismo bili sami, postojao je još neko ko se brinuo o nama. (Eto, koliko sam imao poverenja u mamu.) Pretpostavljao sam da je u pitanju bila dobra namera. Da li je to bio ljudski stvor ili neka životinja, o tome tog

trenutka nisam razmišljao. Ipak, samo sam hrlio napred, u nadi da će se najzad ukazati neka svetlost, neki vidljiv prostor, nastanjen predmetima i živim bićima. Strpljenje me je napuštalo. Počeo sam sve više da stežem maminu ruku. Ona je to osetila, pa mi je rekla da se opustim, da nema razloga da budem napet. Njena ruka mi je delovala nekako koščato i suvo, činilo mi se da će mi svakog trenutka iskliznuti. To je i bio razlog zašto sam je tako grozničavo stezao. U trenutku mi se čak činilo da mama steže moju ruku. Zapravo, bio sam na ivici panike. Kroz mrak su povremeno proletale nekakve ptičurine, hukćući i lepetajući krilima, što me je još vise plašilo. Jedna me je čak okrznula po licu, tako da sam se sav stresao. Inače sam se o Srbiji naslušao svega i svačega, u onim noćnim diskusijama u stanu, na primer, o vlaškoj magiji, i možda sam ovog puta bio u prilici da to i konkretno iskusim. A onda mi je mama šapnula: Sada ćemo morati da pregazimo potočić, nije ništa strašno, na ovom mestu je sasvim plitak, voda nam neće doći ni do članaka, nadam se da su ti cipele u dobrom stanju. Ali moje cipele nisu bile u dobrom stanju, đonovi su bili probušeni. Čim smo zagazili, osetio sam hladnu vodu. Brzo smo prešli na drugu stranu, međutim, noge su mi bile mokre. Nisam se dobro osećao, uopšte nisam uživao u ovoj situaciji, ja koji sam uvek pokušavao da svaki trenutak preokrenem u zadovoljstvo, izgleda da sam sada bio nemoćan. Bilo je pitanje koliko ću još izdržati. Pomislio sam: Sva pređašnja zadovoljstva su bučkuriš ako ne mogu od ove situacije da učinim nešto, da je prihvatim i pretvorim u uživanje. U svojoj oholosti smatrao sam sebe majstorom u-živanja. Hajde, majster, pokaži se sada! Setio sam se pritvora, kako sam uspeo da tu situaciju preokrenem u svoju korist. Ali

sada sam morao biti miran, nije dolazilo u mrak i uskoro smo izašli iz čestara na neki proplanak, kada se ukazala kontura kuće u čijim prozorima je tinjala zlatno-zelenkasta svetlost. Video sam ispred nas neku životinjicu. Beše to malo crno prase, koje je podizalo njuškicu prema mami, pritom vrteći zadovoljno repićem. Neverovatno! Ono nas je, izgleda, pratilo sve vreme dok smo bauljali kroz šumu. Ili nas je možda vodilo!? U magnovenju setio sam se jedne noćne diskusije u stanu, o tome kako je svinja najinteligentnija životinja, ali na jedan sasvim poseban, teško objašnjiv način, iako je to očigledno. Kada smo se približili kući, na vratima se pojavila neka stara žena. Čim nas je ugledala, ušla je u kuću a zatim se vratila noseći belu plahu sa kojom su me zaogruli i uveli u dugačku prostoriju u kojoj nije bilo nikakvog nameštaja, samo... veliki krst koji je bio vodoravno položen na osnovu koju je činila petokraka-zvezda. Polako se okrećući, ispunjavao je skoro čitavu prostoriju. Ne znam zašto, ali prva asocijacija kada sam ugledao taj veliki drveni krst, bila je Bernardijeva soba, nameštaj koji je stvorio Bernardo Bernardi. Izgleda da je krst bio u osnovi svakog komada tog nameštaja. Njegov čuveni stolac je bio zaista i neudoban kao krst, kao *upražnjeno mesto*, ali sedeći na njemu čovek je osećao radost... Shvatio sam da ću biti razapet. Ipak, nisam se uplašio, bio sam savršeno sabran i miran. Da li? Mama je bila tu, ali kao da to više nije bila *ona*, iako je ličila, samo je ličila na *sebe*, Pomislio sam da je apsurdno da budem razapet s obzirom da sam nevernik, nisam verovao u Boga, bar ne u Isusa Hrista. Rekao sam to mami, ona je samo ćutala. Stara žena koja me je zaogrнула plahom čula je moje pitanje i našla je za shodno da mi nešto objasni. Rekla mi je da to što sam

nevernik nije uopšte važno i da verovanje nije stvar lične odluke, to je nešto iznad pojedinca. Šta je ljudsko mišljenje? Čak ni ideje nisu važne, ideja može biti bilo šta ako je upotrebljiva. Dakle, bitna je samo akcija, pokret koji će već dovesti do nečega. Neko želi tvoju žrtvu ili ne želi. Ali kako vi to znate, zavapio sam. Mi sigurno *znamo više od tebe*, glasio je njen odgovor, iako, to nije bog zna šta s obzirom da ti ne znaš ništa. Ali u tome je i tvoja prednost: ti si nevin. Pogledao sam unezvereno mamu, ali ona je nemo zurila kroz mene. Stara žena je dodala: Ne treba da se plašiš, mi smo umetnice, neće biti krvi, samo simulacija razapinjanja. Bićeš položen na krst i to je sve, posle si slobodan. Sve ovo nema nikakve veze ni sa hrišćanstvom, niti sa bilo kakvom religijom. Krst je samo *na pravom mestu*, on obeležava *pravo mesto*. Svaki ljudski stvor neizmerno čezne za *pravim mestom* gde će da se skrasi. (Setio sam se *moje olupine*) Ako ne želiš, niko te neće primoravati, ali pristani, nećeš se kajati, možda ćeš čak poželeti da što duže ostaneš na krstu. Ipak, kada je krst u pitanju, poslednje što se može pojmiti je da on predstavlja razapetost prostorno-vremenskim beskrajem, samom večnošću, i da je on mesto preokretanja strave u čistu radost. Naravno, to nije sve, ali ono preko toga nije za ljudsku upotrebu. Doživećeš najzad vrhunsko zadovoljstvo: *Zlato Vremena*, samu *Radost Večnosti*. Mi se, inače, ovde bavimo samo detaljima, bez ikakvih zadnjih namera, bez ikakve simbolike. Teško mi je bilo da poverujem u tako nešto. Koja glupost! Vrhunsko zadovoljstvo na krstu, na mestu najveće patnje!? Da li je to moguće? Pomislio sam sa olakšanjem da to u krajnjoj liniji i nema nikakve veze sa mnom. Važno je da me neće ništa boleti, ako im je verovati, moje telo neće patiti, naprotiv, osećaću se najzad

divno u *sopstvenom telu*. Prema tome, baš me je briga, mogu da rade šta hoće. Nadao sam se da to neće potrajati, jer i radosti i zadovoljstva može nekad biti preko glave. Najzad sam rekao: Da, pristajem! Pojavile su se tri veoma zgodne devojke, *tri gracije*: crnka, plavuša i crvenokosa: *Ljupkost, Dražesnost, Elegancija*. Kao da su me podsećale na neke realne osobe iz mog predašnjeg života. To su valjda bile te zgodne mace, koje je mama spominjala. Od njih je prema meni strujala prijatna energija, nekakvo brujanje. Pokušao sam da im se obratim, ali su mi uz tajanstven osmeh, samo došapnule: Pssst! Shvatio sam da su one egzekutori, da će me one razapeti, tj. položiti na krst. Biću go i sve će se videti, moj polni minimalizam, tj. bespolnost. Divno! O tome šta sam doživeo na krstu, ni reći. Iako me ništa nije bolelo, ipak kao da sam osetio čavle, kao da mi je bio zabijen klin, samo jedan... u grudima, u samo srce, a zatim izvađen. Bio sam probušen. Ona stvarcica, ne znam kako već da je nazovem, pokrenula se među mojim nogama. Uzbuđenje je raslo, a zatim sam klonuo. Nešto je kapljalo dole na krst. Suze?!

Dan je profan, običan je. Po danu sve izgleda drugačije, polovno, bajato, što je prilično razočaravajuće. Kasno sam se probudio. Pošto se moja odeća još nije osušila, dobio sam neku prilično iskrzanu odeću, ali čistu: pantalone, košulju, džemper, jaknu. Sve se zakopčavalo, tj. preklapalo zdesna nalevo, naopačke, u pitanju su očigledno bile ženske prnje. Kada sam se obukao i izašao na dvorište, video sam da iznad nadstrešnice stoji neonska reklama, još uvek je svetlela iako se već odavno razdanilo. Crvenim, plavim i zelenim slovima pisalo je: ESTETIKA. Bilo mi je čudno da to noćas nisam primetio. Ali brzo sam

shvatio da smo zgradi noćas prišli sa druge strane, odakle se reklama nije mogla videti. Inače, zgrada je ličila na neku napuštenu školu ili carinarnicu. Posle sam pitao mamu, šta ovo treba da znači. Ona mi je objasnila da se komuna bavi i *ugostiteljstvom*, kao nekom vrstom domaće radinosti, to je bio jedini način da opstanu. Sada je mort-sezona, ali leti vrvi od gostiju. Dakle, opet gosti, oni su neizbežni, kuća ne može nikud da pobegne, a ljudi vole da gostuju. Između ostalog, glavna turistička atrakcija je razapinjanje na krstu, koje sam noćas i sam iskusio. Video sam cenovnik pored ulaza: jedno razapinjanje, koštalo je sto maraka. Pomislio sam: Skupo zadovoljstvo, jevtina patnja!

Iza zgrade su bila još dva prateća objekta. Moju pažnju je posebno privukao onaj koji je bio sasvim uz šumu. Beše to neprovidnom plavom plastikom pokrivena metalna konstrukcija. Zapravo, pažnju mi je privlacio zvuk koji je dolazio odande. Čulo se stalno: tak, tak, pauza, pa opet, tak. Kada sam zavirio tamo, imao sam šta da vidim, bila je to šicara, streljana, nešto što ni u snu nisam mogao očekivati. One *tri gracije* su se vežbale u gađanju vazдушnim pištoljem, iz stojećeg stava. Streljana je bila savršeno opremljena, sa metama i streljačkim mestima, do kojih je žicom bio dopreman rezultat. Devojke su na glavama imale remenje koje im je okruglom pločicom pokrivalo jedno oko. Ona crvenokosa je ovaj povež imala preko levog oka, što je značilo da je levakinja, da puca levom rukom. Crni povež preko crvene kose se jako isticao, lepo je izgledalo. Ipak, nije mi se sve to svidelo. Pomislio sam: Šta će im streljana? Kada sam to posle rekao mami, ona mi je odgovorila da je gađanje iz

vazdušnog pištolja jako dobro za koncentraciju i da bi bilo dobro da se pridružim devojkama. Poslušao sam je, dobio sam od devojaka instrukcije i veoma mi se svidelo. Odmah sam znao da ću vreme uglavnom provoditi u gađanju iz vazdušnog pištolja. Ipak, bez tačnosti, bez preciznosti, nema ničega! Pogađati u centar, to! Ono što mi je oduvek nedostajalo.

NARAMENICA

„Biće i za šnajderovu decu! Čega?“

Gde ti je naramenica, pitala je mama. U džepu kaputića, glasio je moj odgovor. Pa, kako u džepu, valjda joj je mesto na ramenu. Otpala je i srozala se niz postavu, pravo u džep. Izgleda kao da imam neku poveću maramicu u džepu, baš smešno. Kao i obično, malo sam preterivao. Mogao bi neko biti u zabludi, misleći da skrivam nešto, neki paketić, na primer, paketić holandskog duvana za lulu. Moramo je vratiti na rame, tamo joj je mesto, rekla je mama. Zašto? Baš mi se dopada da imam paketić duvana u džepu. Nemoj da se izmotavaš, bez te naramenice izgleda kao da ti je jedno rame niže, asimetričan si. Šta fali? Zašto sve mora da bude pod konac? Naravno, ona je dobro znala moj problem, znala je šta je rodila. Nikakva simetrija nije tu mogla da pomogne. Ipak je insistirala da sve savršeno izgleda. Sašila je taj kratki crni kaputić kao za kakvog švedskog kadeta, ramena su bila malo podignuta, savršeno kockasta. Šiške sjajne crne kose padale su preko mojih sivoplavih očiju. Izgledao sam u tom crnom kaputiću i svetloplavim mornarskim pantalonama vrlo elegantno. Imao sam tek kojih dvadesetak godina. Lelujao bih tako na košavskom vetru dok sam prelazio most preko Dunava i za mnom bi se oteo uzdah neke bledunjave, bubuljičave, mršuljave devojdce. U to vreme mama već nije živela sa nama. Jednom kada je

došla da me poseti, donela je taj kaputić, koji je sama sašila. Posle je spala naramenica i ja sam tako nosio kaputić skoro godinu dana, sasvim sam se navikao. Naročito sam uživao da u tom kaputiću, bez jedne naramenice, tj. sa naramenicom u džepu, idem preko mosta kad jako zapuše. Mama se pojavila posle toliko vremena i odmah je primetila da nešto nije u redu. Htela je da to popravi, da naramenicu vrati na mesto, ali ja sam protestovao, bio sam se navikao na tu anomaliju. Kada je spoljašnji izgled u pitanju, nikada nisam voleo ništa da menjam: tako je kako je i tačka. Ali ona je bila uporna, bila je ponosna na svoje delo i želela je da bude u besprekornom stanju, uvek je bila perfekcionista. Dakle, rasparala je postavu kaputa, koja je bila sjajne amberžute boje i izvadila naramenicu. Drugačije nije mogla da je dohvati. Ali samo je izgledalo da je naramenica u džepu, a ona je u stvari bila ispod postave, u visini džepa. Operacija je bila neminovna. Izvukla je naramenicu ispod postave i držala je u ruci kao jetru koju je upravo isčupala iz moje utrobe. Užas! Ili kao da je držala neki dragoceni predmet, kesicu od belog platna, ispunjenu dijamantima. Kada je vratila naramenicu na mesto i zašila postavu, obukao sam kaput, međutim, opet nešto nije bilo u redu: desno rame kao da je bilo više od levog. Jetra mi se popela na rame. Koja glupost? Možda sam samo uobražavao, ali osećao sam tako. Navikao sam se na prazninu na ramenu i sada me je naramenica izbacila iz ravnoteže. Mama je tvrdila da ne primećuje ništa, da je sve u redu. Ona je bila zadovoljna, ali ja nisam. Rešenje je bilo da, jednostavno, kaput više ne nosim. Ona će ionako uskoro otići i neće ni znati da li ja nosim taj kaput ili ga ne nosim. Ipak, bilo mi je žao da odbacim kaput, pošto mi se veoma dopadao.

Pomislio sam: Neće više biti šetnji mostom u nedeljno poslepodne, dok duva košava. Bar ne u tom crnom kaputiću. Odjednom me je preplavila žalost. Ta šetnja je bila nešto jako važno i bila je nezamisliva bez crnog kaputića. Rekao sam mami: Znaš šta? Skini tu naramenicu, molim te! Samo je važno kako se ja osećam, da li mi je lepo ili nije. Ne, mnogo je važnije kako izgledaš, odvrtila je mama. Sa spuštenim ramenom, sa naramenicom u džepu, ne izgledaš dobro, moraš me poslušati. Taj crni engleski velur, izvanrednog kvaliteta, donela sam iz Londona, kada sam tamo bila sa Milankom, specijalno sam ga kupila za tebe. Znala sam da taj divni crni velur nikom ne može pristajati kao tebi, savršeno sam ga skrojila i ti sad hoćeš sve da upropastiš svojom tvrdoglavošću. Video sam da ne vredi više da je ubeđujem. Kaputić je stvarno bio izvanredan rad. To je samo mama umela da napravi. Uostalom, on je mogao da postoji i bez mene kao veoma lep odevni predmet i nije morao svaki čas na ulicu ili preko mosta. Ali opet šteta je bilo da čami u nekom ormanu. Mogao sam kada mama otputuje i sam da izvadim naramenicu, ali to nije dolazilo u obzir, da pokvarim tako nešto lepo. Misliću na njega dok budem bauljao po vetru i kiši, a talasi Dunava se dole valjali peneći. Dobro, mama, razumem te, u pravu si, završio sam. Kada je mama otišla, više nisam oblačio kaputić. Doduše, jednom sam probao da idem u njemu preko mosta, ali loše sam se osećao, rame me je iritiralo, čak bolelo. Pošto je primetio da više ne nosim kaputić, otac mi je rekao da moram staviti kuglice naftalina u džepove, da ga moljci ne pojedu. Ali ja nisam hajao. U našem komšiluku je živeo jedan poznati pisac koji je stravično zaudarao na naftalin, zapravo, njegova odeća, i

to mi je bilo nešto grozno. Kada bih ga sreo, zaobilazio sam ga u velikom luku. Počeo sam da izlazim po kijametu samo u plavo-belom prugastom mornarskom džemperu. Pod naletima kiše i vetra, Dunav se pretvarao u ledeni Okean. Vratio bih se kući mokat kao miš, ali otac mi ne bi rekao ni reči. On je kao vojnik video u tome neku vrstu čeličenja. Međutim, posle izvesnog vremena sam se gadno razboleo, ležao sam danima u groznici sa visokom temperaturom, imao sam, verovatno upalu pluća, ali kod lekara nisam hteo da idem. Mislio sam da sam gotov, da ću umreti. U bunilu, čuo sam neki glasić kako viče: Pištike, Pištike! Nekako sam se pridigao i doteturio do prozora. Dole je na ledenoj kiši stajala bledunjiva mršuljava bubuljičava devojčica. Zvala me je, danima me nije videla i zabrinula se. Tako sam preživio. Ali ona je posle umrla, a da je nisam čestito ni upoznao. Na proleće, čini mi se krajem marta, još uvek sam grozno kašljao, otišao sam na Uspensko groblje i stavio na njen grob jedan cvetić kukureka. Zatim je prošlo proleće, leto i jesen. Kada su došli hladniji dani, otvorio sam orman u kom je visio kaputić i sa žaljenjem konstatovao da je potpuno izgrižen od moljaca. Rupa do rupe. Pretvorio se u *crnu amorfnu masu*, u krpu za brisanje *zlatne prašine*.

Nikada nisam imao vremena za bilo kakve priče, za afere. Bilo mi je samo važno da budem izvan svih igara. Molio sam skrušeno: Bože, spasi me od strašnih faunskih šala! Da bih bio sam pred Okeanom, pred Večnošću. Iako, to je samo bilo na nivou ideje, u stvarnosti sam još uvek bio daleko od Večnosti, moj doživljaj Večnosti bio je još uvek bledunjav. Neko će reći da je to veoma dosadno, ali neka. Ili da je strašno? Sam pred Okeanom. Šta znači da je nešto zanimljivo? Baš me

je briga za zanimljivosti. Ipak i dalje sam bio u igri, ako nikako drugačije, a ono bar kao vlasnik Bernardijeve sobe. Vlasnik *nečije sobe!* No i to se najzad završilo.

Davno jednom, sreo sam Berliniča, na ulici, blizu Elektrotehničkog fakulteta, gde je on radio kao asistent. Pitao me je da li imam malo vremena da mi nešto pokaže. Pošto sam mu rekao da imam, odveo me je u fakultetsku zgradu, otključao jednu prostoriju u kojoj se nalazila nekakva poveća skalamerija, nekakva mašina koja je zauzimala skoro čitav prostor te sobe. Rekao mi je: To što vidiš, zove se kompjuter, ume da radi razne stvari koje ti ne umeš a i one koje umeš, radi mnogo brže od tebe. Onda je uključio spravu koja je počela da se trese, da štekće i pišti. Naravno, gledao sam zabezекnut iako sam već bio načuo nešto o tom čudu tehnike. Pitao me je da li znam u kojoj fazi je bio Mesec kada sam se rodio. Rekao sam da nemam pojma. Onda je Berlinič prišao nekoj povećoj pisaćoj mašini i ukucao datum moga rođenja i još nešto, ali nemam pojma šta. Ubrzo je iz skalamerije počela da kulja nekakva papirna traka koju je Berlinič uzeo u ruke, zagledao je, a onda mi saopštio informaciju: beše mlad Mesec. Pitao sam ga koje je marke kompjuter, ne znam zašto mi je to bilo važno. Odgovorio mi je da je marka „Robotron” i da je proizveden u Drezdenu, u Istočnoj Nemačkoj. Kada smo izašli na ulicu, pre nego što smo se rastali, rekao mi je još da pogledam jedan film u bioskopu „Areni”, bio je to film čuvenog američkog reditelja Stenlija Kjubrika „Odiseja u svemiru 2001”. Dodao je: Ti si veliki ljubitelj tzv. ozbiljne muzike, u filmu je ima puno. To me je privuklo i još isto poslepodne sam otišao da pogledam film, u stvari da slušam muziku u dolbi stereo sistemu koji je taj bioskop posedovao. Inače, film kao

umetnost me nikada nije posebno privlačio. Uživao sam slušajući muziku. Neke stvari su mi bile poznate, ali očarala me je muzika koju nikada ranije nisam čuo. U odjavnoj špici sam posle pročitao da se radi o muzici izvesnog Đerđa Ligetija, mađarskog kompozitora. U kompozicijama „Lux aeterna” i „Atmospheres” osetio sam raznobojne talase, okeanske vibracije. Međutim, bio sam impresioniran onim što sam video u filmu. Ključni momenat je bila pobuna kompjutera koji se zvaše Hal, njegovo otkazivanje poslušnosti posadi svemirskog broda. Hal se pokvario, bar tako je mislila posada. Da li se pokvario ili je poludeo? Ili se samo osvestio? Tek, mašina je postala gospodar situacije. Ali posada je odlucila da ga isključi, da ga eliminiše. Ugasili su ga, *ubili*. Halov glas je samo potonuo u dublji registar. Greška je nešto što nastaje u odnosu na vladajući poredak, remeti ga i nikada nije stvar slučaja. Kako!? Kakav je smisao remećenja? Greška je pobuna, subverzivna delatnost, najintimnija, najličnija stvar: grešiti spram samog sebe, stalno se samodestruirati. Bez toga nema užitka, nema postojanja. Propadanje, kvarenje vodi osvešćivanju. Hm, hm, hm? Stalno pripuštati ludilo, nered, ali po malo. Postoji šansa! Dakle, treba grešiti, treba remetiti. Eto, tako sam razmišljao izlazeci iz bioskopa. Koješta, ali pomislio sam.

Kada sam se vraćao kući, video sam porodicu siromaha, kako u ledenoj pomrčini stoji ispred jednog semafora. Temperatura je bila ispod nule, pomodreli su. Otac je držao u naručju manje dete, a majka je vodila za ruku dečaka od pet-šest godina. Da li su oni znali kuda će? Hladnoća je najveći neprijatelj sirotinje.

Pozdravljam te, stari Okeane, još jednom. I budi im milostiv!

BAGATELE

(samo za veoma nestrpljive)

„Vudri loptu, tatek!”

Ko je Pišta Petrović? Kao dečak, u uličnom ratu je hteo da gine, ali smrt je htela da ga mine. Zatim ga je privlačila umetnost, posebno muzika i arhitektura, inače studirao je kustistoriju, ali nije imao hrabrosti da stvara umetnost, da bude pravi umetnik. Onda je hteo da postane ženom, pokušao je da promeni pol, ali ga je psihijatrijska komisija odbila smatrajuci njegov zahtev neozbiljnim. Jedne jesenje večeri, na parking u ispred zgrade u kojoj je stanovao, otkrio je olupinu sportskog mercedesa. Pošto je očev stan bio pun gostiju, u olupini mercedesa je našao svoje povremeno sklonište. Njegov otac, vojni lekar, posle raspada države ostao je da živi u Splitu, gde je jedno vreme bio po službenoj dužnosti. Stan, koji je bio neka vrsta debatnog kluba, pretvorio se u svratište. U stanu, pored Pište, živi nekoliko njegovih starih prijatelja, ali i par neznanaca, debeli student medicine, koji voli da peva operске arije, i neki nepoznati čovek. Pišta se i ne trudi da sazna ko su oni. U stanu se nalazi i vrlo vredan nameštaj, sobna garnitura, dizajn čuvenog hrvatskog arhitekta Bernarda Bernardija, koji Pišta sklanja u jednu sobu gde samo on boravi i koju drži pod ključem. U međuvremenu, telefonom se javlja izvesni Mitar Jovanić, urednik na

Zagrebačkoj televiziji, ali i trgovac umetninama, koji hoće da kupi nameštaj. Pišta nema nameru da ga proda ali zavlaci Jovanića, interesuje ga koliko bi mogao da dobije para za nameštaj. Piština majka se davno preudala za hipika Milanka i otišla da živi na Staroj planini, na jugu Srbije, u nekoj komuni. Ležeći noću u olupini, Pišta se seća dana kada je očevom „bubom” krstario Mediteranom. Jedan događaj iz tog vremena je posebno obeležio njegov život. Vozeći se Jadranskom magistralom, utrkivao se sa jednom crvenokosom devojkom. Ta igra preticanja se završila njenim survavanjem u more, zbog čega Pišta ima grižu savesti. Sutradan u nekom kampu u novinama je pročitao da su se na istom mestu sukcesivno dogodile dve nezgode, u razmaku od deset minuta, u oba slučaja su u pitanju bili mercedesi koje su vozile ženske osobe. Izvesna Gerda Anderson iz Danske je isplivala na obalu, ali ženska osoba iz drugog mercedesa je nestala i pretpostavlja se da se utopila. Pišta ne zna sa kojom od te dve devojke se utrkivao. Počinje da fantazira kako olupina na parkingu, iako prostorno i vremenski veoma udaljena, ima veze sa njegovim slučajem na magistrali, da je ta olupina jedan od ta dva mercedesa koji su se survali u more. Inače, u olupini na pojedinim mestima ima belog praha slanog ukusa. Na dnu kasete otkriva tajanstvenu ružičastu knjižicu za koju ne zna da li je vozačka dozvola ili saobraćajna ili servisna knjižica. Iako povremeno pada u iskušenje, ne sme da je uzme i otvori, pošto bi mu ona mogla štošta objasniti. Plaši se razočarenja, ali i krivice. U međuvremenu saznaje da je Bernardo Bernardi umro samo jedan dan posle tih saobraćajnih nezgoda i to veoma blizu mesta survavanja, u Bolu na Braču. U biblioteci Matice useljenika, malo vise se informiše o arhitekti Bernardiju i

otkriva da je dve godine pred smrt uradio u Splitu enterijer za Crkvu Svetog Petra, za koji je dobio ogroman novac od koga je kupio sportski mercedes. Počinje da podozreva da je devojka koja se utopila Bernardijeva ćerka, a da se Bernardi, mučen gižom savesti ubio. Kod Jovanića se raspituje o porodičnoj situaciji Bernardijevoj, ali ga Jovanić razočarava: Bernardi izvesno nije imao dece. Pošto je posle raspada države Pištin otac ostao da živi u Hrvatskoj, Vojska traži od Pište da se iseli iz stana. Posle parnice koju je, naravno, izgubio, Pišta bude deložiran zajedno sa svojim podstanarima. Svi se razilaze. Bernardijev nameštaj bude ostavljen na parkingu pored olupine u kojoj Pišta nalazi definitivno utočište. Odlučuje da nameštaj pokloni Jovaniću. Zove ga jedno jutro telefonom sa pošte i objašnjava mu novonastalu situaciju. Jovanić je uporan u nameri da mu ipak plati nameštaj. Toga dana, kada je Jovanić trebalo da dođe po nameštaj, pojavljuje se Piština majka sa Milankom. Pištu to prilično deranžira, ali uvodi ih nekako u olupinu, gde majka pokušava da ga ubedi da pođe sa njima u komunu, što Pišta ne prihvata. Majka plače, a onda mu iznenada saopštava da je otac umro. Pišta ne reaguje, kao da se radi o nekom sasvim nepoznatom čoveku. Pretpostavlja da se otac ubio. Na parkingu se pojavljuje kamionet sa Jovanićem i još dva momka. Pišta se na brzinu opršta sa majkom, obećavši joj da će ako baš bude morao, ipak doći u komunu. Jovanić raspakuje nameštaj koji je bio uvijen u najlon i konstatuje da to nije Bernardijev dizajn, nego da se radi o originalnom švedskom dizajnu marke „Ber”, no, bez obzira na to, on hoće da ga kupi. Nudi Pišti pet hiljada maraka, međutim, ovaj odbija. Na kraju malo zagleda olupinu mercedesa, čak zaviri unutra. Kaže Pišti da mu se

čini da je Bernardi imao isti takav mercedes. Mladići ubace nameštaj u kamionet i oni zapale za Zagreb. Jednog jutra Pišta otvori kasetu u nameri da konačno reši misteriju ružičaste knjižice, ali tamo nađe šest novčanica od po hiljadu maraka, što ga prijatno iznenadi. Pomisli kako Jovanić ima stila, tim gestom sam se uzvisio, ali i odbranio Pištinu čast. Pišta je sad bogat čovek, pošto sa tim novcem može da preživi sigurno godinu dana, a godina je kao čitav život. Dane provodi skitajući se gradom, ili kada je loše vreme, sedeći u čitaonici Američke biblioteke. Povremeno razgovara sa neznancima na ulici. Najzad se odlučuje da razreši misteriju ružičasta knjižice. Pošto nije mogao da zaspi, izvlači se iz vreće, otvara kasetu i uzima knjižicu u ruku, ubrzo shvata da unutra nema ničega, listovi su prazni. Ipak, teši se mišlju da je taj predmet nešto nepojmljivo i da on ipak krije neku tajnu. Privije knjižicu na grudi i zaspi: sanja kako otvara knjižicu i u njoj nalazi poruku koju mu šalje mala crna devojka, Bernarda Bernardi, ali i objašnjenje čitavog slučaja na magistrali, kako je preživela pad u more: Bernardi se, u stvari, pretvorio u Bernardu. Ali i kako je došla do Pište, kako ga je pronašla. Jednog jutra, Pišta uđe u neku banku da razmeni novčanicu od hiljadu maraka i biva uhapšen. Ustanovljeno je na detektoru da je novčanica falsifikovana. Policija pronade kod njega i onih preostalih pet hiljadarki. Strpaju ga u istražni zatvor. Kada Pišta kaže istražnom sudiji da je prodao nameštaj nekom čoveku iz Zagreba i da je od njega dobio te novčanice, sudija mu ne veruje. U ćeliji je sa još jednim čovekom koji mu se učini poznat, ispostavi se da je to onaj neznanac iz stana sa kojim nije nikad prozborio nijednu reč. Sad pokušavaju da razgovaraju, bar neznanac pokušava nešto da mu saopšti,

da mu ispriča priču svog života, ali iz njegovih usta kuljaju samo nerazumljive reči. Istražni sudija saopštava Pišti da na Zagrebačkoj televiziji nema nikakvog Mitra Jovanića, a i da telefon kojim su navodno komunicirali pripada nekom uglednom čoveku, sveštenom licu u penziji, koji se zove Marin Žanetić. Kaže Pišti da je u gadnom sosu. Najzad se pojavljuje majka koju su nekako pronašli iako Pišta nije hteo da kaže gde ona živi. Ona potvrđuje policiji da je Pišta zaista posedovao taj nameštaj, koji je ona kupila u prodavnici „Lesnine”, šezdesetšeste godine, i da je lično bila prisutna kada je kupac pristigao kamionom iz Zagreba. Nalazi čak jednog komšiju za svedoka. Istražni sudija shvata da je Pišta prevaren i oslobađa ga. Čim su izašli iz policije, majka počinje da ubeđuje Pištu da krene sa njom u komunu, kaže mu i da je Milanko otišao u Ameriku, tako da su sa njom tamo samo ženske osobe. Pišta pristaje, ali je zamoli da prethodno odu do olupine da uzme nešto, mislio je na ružičastu knjižicu. Kada su se približili parkingu, Pišta sa žaljenjem shvata da je neko odneo njegovu olupinu, a sa njom i ružičastu knjižicu. Putuju autobusom za Niš. Zatim uzimaju taksi koji ih vozi izvan grada. Moraju da pređu još kilometar i po, peške, kroz šumu, po totalnom mraku, da bi stigli do komune. Majka ga vodi obalom nekog potočića, ali Pišta počinje da gubi prisebnost i uskoro ga obuzima panika, počinje da povraća, ukaka se i upiški. Majka mu svuče odeću i baci ga u ledeni potok, ali voda najednom postane topla. Najzad ga izvede na neki proplanak, gde se ukaže osvetljena zgrada iz koje istrči starija žena i zaogrne Pištu belom plahtom. Uvedu ga u jednu dugu prostoriju u kojoj se nalazi samo veliki drveni krst vodoravno položen. Pišta shvata da je nevoljni

učesnik nekakvog obrednog rituala i da će biti razapet. Majci kaže da je nevernik i da to nema nikakvog smisla, ali mu ona ništa ne odgovori. Stara žena mu pak objašnjava da to sve nema nikakve veze sa religijom, da je u pitanju čisto umetnički čin i da ga neće ništa boleti s obzirom da je sve to samo simulacija, biće samo položen na krst, tako će doživeti najveću radost, najveći užitak. Pojavljuju se tri veoma lepe devojke, tri gracije, Ljupkost, Dražesnost i Elegancija. Pišta shvata da su one egzekutori, da će ga one razapeti. Sutradan, stojeći na dvorištu, vidi iznad zgrade nakakav neonski natpis, raznobojnim neonskim slovima pisalo je: ESTETIKA. Kada je upitao majku šta to treba da znači, ona mu je rekla da je zgrada neka vrsta turističkog pansiona i da se oni bave i ugostiteljskom delatnošću, jer jedino tako mogu da opstanu. Na ulazu u zgradu video je i tablu sa cenovnikom: Jedno razapinjanje na krstu kao najveća turistička atrakcija koštalo je sto maraka. Uz samu ivicu šume se nalazio neki objekat pokriven plavom neprovidnom plastikom odakle su dopirali čudni zvuci. Kada je zavirio unutra, shvatio je da je to streljana, one tri gracije su se vežbale u gađanju vazdušnim pištoljima. Pišti se to baš nije svidelo, međutim majka mu je posle objasnila da je to veoma korisna zabava i da i sam treba da je upražnjava. Pišta shvata da je preciznost i koncentracija nešto što mu je oduvek nedostajalo i da je to ono najbitnije u svemu. Odlučuje da se pridruži devojkama. Uživa u gađanju.

SOBA NA DNU OKEANA

„Inače, često mi se činilo kao da živim na dnu Okeana.”

Slobodan Tišma, Bernardijeva soba

„Ipak, olupina mi je bila stalno na leđima, moja koliba, nije me ostavljala ni za trenutak, ljuska uskršnjeg jajeta, porozna a ipak dovoljno čvrsta. U stvari, samo ta njena plavoljubičasta boja me je prekrivala, upijala mi se u kožu kao eho ledenog Okeana. Čuo sam veličanstvenu očaravajuću muziku, klizila je u daljine i vraćala se. Duboki talas!”

Slobodan Tišma, Bernardijeva soba

Na kompozicionom planu, *Bernardijeva soba* ima sličnu strukturu naracije kao i prethodni Tišmin roman *Quattro Stagioni*. Opet je reč o svojevrsnoj prerušenosti u roman. Postoji osnovna priča, ona je, kao čista fabularna nit, ponovno prepričana na kraju (opet - za one koji su nestrpljivi i koji u brzom vremenu nemaju vremena za iščitavanje ambijenata koji nisu priča u strogom (događajnom) smislu). Ali i *Bernardijeva soba* nije samo roman kao događajnost, već priča je pronašla i autora i čitaoce, *vozi nas i vozi* u čudesnoj naizmeničnosti uzlaznih i silaznih lukova na Jadranskoj magistrali. Ispresecanost putanja fenikscrvene bube i tamnog mercedesa, u tamnojubičasto more, u veliki hladni Okean. Roman koji je kantata raspričava se kao muzika - i na planu doživljaja. Reč je o prozno-poetskom melanžu, pripovesti i refleksijama, muzici i slikama, alhemijским pretapanjima događaja, razmišljanja, boja i oblika, nameštaja, sobe, grada i okeana. Naracija nije linearna, nego isprekidana, muzikalna, ponavljajuća, dijalektička; ne putanja, nego mnoštvo skretanja i susretanja.

Topos radnje je, sada već treći put u proznim delima Slobodana Tišme, grad Đurvidek, Novi Sad. Ako bi se autora određivalo kao autora koji piše urbanu prozu, onda bi to svakako bilo u vrlo specifičnom smislu. Čini se da je grad u delima Slobodana Tišme mesto gde se događaju intervencije, ali i magije - mesto spoja svakodnevnice i neprekidnog nadahnuća. O gradu u njegovim romanima može se govoriti u paraleli sa situacionističkom „urbanom geografijom”, „psihogeografijom” i teorijom o urbanim ambijentima. Kao što su, sada već dalekih pedesetih, šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog veka, Gi Debor (Guy Debord) i ostali situacionisti radili na

revoluciji svakodnevnice, tako je i ovde gotovo uvek reč o ispisivanju urbane svakodnevnice sa minimalnim pomernjima, o stapanju života i (anti)umetnosti. Tehnikama diverzije, dekompozicije, prolaženja itd., 'rani' situacionisti su zagovarali *konstrukciju* situacija, a ne puko prihvatanje situacije kao datosti i činjeničnosti. U postvarenom kapitalističkom društvu (spektakla = neintervencije), prava revolucija se događa u oblasti svakodnevnog života. Ona iziskuje i rekonstrukciju gradova, novi urbanitet koji je saobrazan kreativnoj organizaciji vremena i prostora.¹ Istraživanjima svakodnevnice, gradova, rutine i oblika otuđenja, situacionizam je propitivao mogućnosti drugačijeg življenja - koje bi zapravo bilo življenje kao umetnost, življenje koje se ne predstavlja, već se živi kreativno. Situacija je, dakle, i igra, ali ne igra u takmičarskom (kapitalističkom) smislu, već igra koja je neodvojiva od svakodnevnog života.² Grad u delima Slobodana Tišme uvek nam se isporučuje kao konstrukcija, kao intervencija u banalnost svakodnevlja i ispisivanje nekih novih priča koje su ujedno i muzika. Alhemija koja grad pretapa u umetnost = večnost. Grad u *Bernardijevoj sobi* je veliki stari Okean, zapravo rub Okeana, „to večito osluškivanje dalekih ali presudnih promena. Svaki grad je ta obala Okeana, rub samog Kosmosa. Dakle, nikuda odatle. Tamo negde ispod neke planine sve bi to bilo ugušeno, zatomljeno.” Iako junak na kraju romana ipak završava u ruralnom ambijentu planine, grad ostaje ona slika prostornosti koja je beskrajna kao okean = muzika. Još jedna paralela između situacionizma i Slobodana Tišme čini se upadljivom. Situacionisti su zagovarali pravo na nerad kao jednu od važnijih pobuna protiv birokratizo-

vanog i otuđujućeg (policijskog) sistema. Tako je kredo - *nikada ne radi!* - borba protiv terora i jedina strastvena borba (a ne birokratizovana). Dokolica se daje kao jedini preostali prostor u kojem je moguće konstruisati život kao umetnost. I u Tišminim romanima uvek imamo junaka koji ne radi i koji takvim svojim stavom, zapravo, čini grešku u sistemu. A greška je, baš kao u filmu *Odiseja u svemiru 2001*, „pobuna, subverzivna delatnost, najintimnija, najličnija stvar: grešiti spram samog sebe, stalno se samodestruirati. Bez toga nema užitka, nema postojanja.” Utoliko, biti neradnik u sistemu otuđenog rada jeste izvesno remećenje samog sistema. Junak je, dakle, onaj koji ne radi, tj. onaj koji živi, koji želi biti nadahnut non-stop.

Grad u *Bernardijevoj sobi* je i magični grad, onaj prostor u koji je ispisan fluid priča. Fascinacija gradom nije opisana u pejzažima, već u konstrukcijama momenata koji čine fluid grada. Grad teče, kao što i kuća teče. Imati svoju kuću nije nikakva sigurnost, jer *Ja nije gospodar u svojoj kući*, znamo od Frojda (Freud). Tako i Pišta Petrović, junak ovog romana, i ima i nema svoju kuću. Stan u kojem je ostao nakon očevog prekomandnog odlaska je stan u kojem obitava grupa ‘gostiju’, poznanika i nepoznanika. Taj stan on i ne doživljava kao svoj, zato i počinje sve više da obitava u olupini starog mercedesa koji se nalazi na parking u blizini zgrade. Oklop automobila postaje jedno sveto mesto, hram, prostornost u kojem nastaju fascinacije istorijama koje se povezuju: događaj preticanja devojke u mercedesu na magistrali, dve saobraćajne nesreće koje su se tada dogodile, te fantazija o Bernardu Bernardiju, hrvatskom arhitekti i dizajneru čiju sobnu garnituru Pišta poseduje u stanu. To nisu

kontinuirane istorije, već nekakvi komadici istorija, fantazija i snova, koji se svi alhemijski stapaju sa komadicima Pištine svakodnevnice, kao i sa kockama njegove prošlosti. Olupina mercedesa postaje druga kuća, odnosno metafora kuće, one koju svako može uvek nositi sa sobom kao školjku na leđima. Ali to je istovremeno i sobna garnitura, kao nameštaj čiji je svaki deo ugrađen u subjekat. Ta ‘urasla’ školjka je vlastita soba, mesto i nemesto. Mesto subjekta koje je uvek prazno mesto, prema Lakanu (Lacan). Zato se i Bernardijev nameštaj pojavljuje kao označitelj tog nedostatka. Kao minimalistička garnitura, „nameštaj je pojam umetničkog dela, nešto najdragocenije, kao negativ kiparstva, prilagođen je ljudskom telu koje je odsutno, tako sam razmišljao. Bernardijev dizajn je upravo podvlačio tu prostornu odsutnost, upražnjeno mesto.” Stolice tog nameštaja (koje Pišta ne poseduje) su neudobne, netapacirane, to su stolice koje teraju onog ko sedne da razmišlja, a ne da drema. Bernardijeva ideja „minimalnog stana” je ideja prostornosti u kojoj nema gostiju, ali nema ni onog ko živi u njemu, tj. ima ga na način odsutnosti. (*Ja nisam тамо где mislim*, Lakan). Minimalistički dizajn je slika pretapanja i nestajanja oblika. Stroga geometrija, kvadrati, pravougaonici i kocke, kocke čokolade, kocke nameštaja, kocke zlata, nepostojanost oblika materije, *nigreda*. Oblici se pretvaraju u zlato, čokoladu i govno, u ništa; neprekidna alhemija, crni kaputić koji je majka sašila pretvara se u „u *crnu amorfnu masu*, u krpu za brisanje *zlatne prašine*”. Zato je i Bernardijev nameštaj fluid, muzika, „nameštaj je pevao, svaki komad je imao svoj motiv, svoju ariju koja se uklapala u opšte sazvučje, u vrhunsko biće garniture, slaveći tako postojanje tog

umetničkog dela na samoj obali Okeana.”

Diferencija politike i umetnosti je ‘velika tema’ u citavom opusu Slobodana Tišme, pa tako i u ovom romanu.

Čak je i književnost politika, umetnost u kojoj se odigravaju borbe i koja je strukturirana u matrici moći. Ali se dizajn, slikarstvo i muzika pojavljuju kao nepolitična, „čista umetnost”, a često se i poezija vidi kao izuzeće. Permanentna je upitanost autora o tome da li je jezik izraz moći ili ima i savršenog (modernističkog) jezika koji je sama stvarnost. Otuda je grupa gostiju koja živi u Pištinom stanu zauzela stranu sveta politike, sveta koji je poprište neprestanih rasprava (koje se uvek završavaju kašljanjem ili lajanjem) i gledanja fudbalskih utakmica, dok je Pišta ljudski otpadnik, škart, greška, neiniciran u svet odraslih i bestijarijum politike. S jedne strane je otac, vojnička i disciplinska figura, a sa druge strane je nikad-odrasli junak koji ne želi da bude deo sveta moći/muškog sveta. Iz toga proizlazi i opredeljenje za onu drugu stranu, koja i nije strana u smislu pozicije, za ženskost. Glas junaka romana je glas kontratenora, upravo suprotnog glasa od ‘muškog’ dubokog tenora, koji se izvodi kao ekvivalencija ženskog kontraalta, mezzosoprana ili soprana. Pišta Petrović je pokušao medicinski promeniti pol, ali je ‘omano’ na testu kod psihijatra, što mu svakako ne oduzima mogućnost da govori u ženskom rodu, da bude bespolno žensko biće u telu muškarca. On je *sveštenik Nežnosti*, figura anti-gospodara. Ženskost nije polnost, već bespolnost i bezroditeljnost, večnost, stari hladni Okean, „ženski bespolan” Bernardijev nameštaj, priroda kao ono predivno i istovremeno ono zastrašujuće, surovost i nežnost, katastrofa i lepota. Ženskost su stalna prelaženja,

prividanja i pretapanja, konkretna apstraktnost i neukorenjenost, „žene obično nemaju roditelje. Moja mama takođe nije bila ničija ćerka, nije imala roditelje. To se moglo zaključiti i po jednoj posebnoj sposobnosti da konkretno misli, da nešto na jednostavan apstraktan način razumljivo prikaže.” Muškost je figura moći, ženskost lepote, a između moći i lepote, prema autoru, uvek treba izabrati lepotu. Tako i junak na kraju romana ipak odlazi u utočište njegove majke, i drugih žena, utočište koje je kuća lepote, *Estetika*, sama doživljajnost. A to je i ona koliba, ljuštura, oklop, divno telo *coupea*, ljuska jajeta... koju je uvek i nosio na leđima, koja je uvek i bila ugrađena u njega. To je *Bernardijeva soba* kao paralela *Vlastite sobe* Virdžinije Vulf (Virginia Woolf), prostor izolacije i bega od stvarnosti koja je politična, prostor koji je sama umetnost, dno Okeana i talasi muzike. „Uvek je bilo tako. Zanesenost. Veliko plavo O u koje padam beskonačno”.

Novi roman Slobodana Tišme pojavljuje se kao netipična proza, kao pasivni otpor i rezignacija, kao remećenje klasične naracije (sistema u kojem živimo) i prepuštanje alhemiji zgušnjavanja doživljaja i događaja. Slojevi radnje su slojevi zanosa koji želi da bude neprekidna afirmacija, dijalektička afirmacija, „Da ali Ne! Ne, ali Da! Uvek Da, ali sa zadržkom.” Stoga je priča=doživljaj ovog romana ona kućica koju nosi svaki/a umetnik/ca. *Bernardijeva soba* je svačija vlastita soba, mesto subjekta koje je titranje praznine između talasa Okeana, soba koja nas prazni od nas samih.

Maja Solar

BELEŠKA O AUTORU

Slobodan Tišma je rođen 1946. godine u Staroj Pazovi. Živi u Novom Sadu. U mladosti se bavio pisanjem poezije, konceptualnom umetnošću i rok muzikom. Nekoliko godina je živeo u Beogradu. Do sada je objavio sledeće knjige: „Marinizmi” (poezija), 1995; „Vrt kao to” (poezija), 1997; „Blues diary” (pesnički dnevnik), 2001; „Urvidek” (priče), 2005; „Pjesme” (poezija), 2007; „Quattro stagioni” (roman), 2009. Roman „Bernardijeva soba” je sedma knjiga ovog autora.

SADRŽAJ

U ljusci	7
Stan	14
Moja ideja	22
Pol i politika	30
Soba, stolac	41
Berlinič & Co	49
Kese	62
Deložacija	69
Poziv	77
Pesma	83
Magična beležnica	90
Svedoci	98
Farma	104
Naramenica	112
Bagatele (samo za veoma nestrpljive)	118
Soba na dnu okeana (Maja Solar)	124
Beleška o autoru	131